

Kobieta aktywna w środowisku lokalnym

---

pod redakcją Iwony Kusak i Ireny Stanisławskiej

WPROWADZENIE

Projekt „STEREOTYP, a równe szanse kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich” powstał po to, aby pomóc w rozwiązywaniu barier, które kobiety napotykają w swych codziennych staraniach o zmianę społeczną: po to, aby wzmocnić ogromny potencjał, tkwiący w mieszkankach wsi, umacniać ich kompetencje psychologiczne, społeczne i wiedzę – by pomóc im zostać liderkami, animatorkami społecznymi.

Każda społeczność potrzebuje liderek i liderów, stanowiących „zaczyn” do działań – osób zarażających innych swoim entuzjazmem, dzielących się wiedzą i doświadczeniem. Liderki i liderzy z kolei potrzebują współpracy z innymi osobami aktywnymi i twórczymi, aby wymieniać z nimi doświadczenia, pomysły, wspólnie rozwiązywać trudności. Takie współdziałanie – zarówno na najniższym poziomie społeczności lokalnej, jak i pomiędzy przedstawicielami tych społeczności – jest niezbędnym elementem dojrzałego społeczeństwa obywatelskiego, bowiem żadna władza – nawet ta na szczeblu lokalnym – nie wie lepiej, jakie są problemy i potrzeby danej grupy, niż jej członkowie.

Na wsiach polskich, gdzie mieszka prawie 40% społeczeństwa, z czego ponad połowa to kobiety, dużo silniej zakorzenione są stereotypy dotyczące ról płciowych. Kobieta powinna tam zajmować się głównie gospodarstwem, opieką nad dziećmi i domem. Chociaż nie można powiedzieć, że są to mało znaczące zajęcia, jednak wielu kobietom to nie wystarcza. Kobiety, bardziej lub mniej świadomie, sprzeciwiają się takiemu modelowi. Chcą pracować zawodowo, działać, zmieniać swoje otoczenie. Niestety, często w swych działaniach czują się osamotnione, pozbawione wsparcia ze strony władz czy własnych społeczności lub nie mają skąd czerpać wiedzy czy dobrych przykładów. Te zjawiska dotyczą silniej właśnie środowisk wiejskich, w których dotkliwiej brakuje wsparcia, edukacji, organizacji pomagających lokalnie.

Jak ktoś mądrze powiedział – demokracja (także lokalna!) bez kobiet – to pół demokracji, bowiem kobiety i mężczyźni mają odmienne kompetencje i potrzeby psychospołeczne. Niewykorzystanie silnych stron kobiet jest ogromną stratą. Dla wszystkich.

Biorąc pod uwagę ten niezaprzeczalny fakt, **Departament ds. Kobiet Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji** zainicjował działalność **Akademii Kobiet Aktywnych**. Od maja 2007 roku do stycznia 2008 roku w całej Polsce na warsztatach i seminariach spotykały się panie o bardzo różnym statusie społecznym i zawodowym, w różnym wieku, z różnym doświadczeniem, z różnymi problemami, aspiracjami, pomysłami, wiedzą. Łączyło je, i nadal łączy, miejsce zamieszkania, ale przede wszystkim – potrzeba zdobywania wiedzy oraz chęć czynienia zmian, chęć polepszania życia sobie i swojemu otoczeniu.

Dla niektórych to, co działo się na zajęciach, było głównie przypomnieniem, ugruntowaniem i tak już posiadanej i używanej wiedzy; dla innych – wiele rzeczy było nowością. Najważniejsze jednak jest to, że uczestniczki mogły się bliżej poznać, zaprzyjaźnić i upewnić, że nie są osamotnione w swoich przekonaniach czy działaniach. Poznać kobiety, które tak jak one, nie są obojętne na to, co dzieje się wokół i które chcą być **aktywne**.

Niewątpliwie wiele rzeczy w Akademii Kobiet Aktywnych, mogłoby zo-

stać ulepszonych. Być może pewnych treści było za dużo, innych za mało, ale jestem przekonana, i wiem, że tę opinię podziela zarówno ogromna większość uczestniczek zajęć, jak i osób prowadzących, że było warto.

Dostajemy moc sygnałów o tym, że to był dopiero początek, że uczestnictwo w Akademii zaczyna przynosić owoce. Jestem przekonana, że siła tego projektu polega właśnie na tym, że wpływa on na poprawę jakości życia i wzmocnienie kapitału społecznego nie tylko samych uczestniczek, ale przede wszystkim – może pomóc ich otoczeniu. Dlatego najważniejsze efekty działania Akademii rozgrywają się teraz – po jej oficjalnym zakończeniu; we wsiach, z których pochodzą pierwsze absolwentki Akademii Kobiet Aktywnych.

P.S.

Departament ds. Kobiet Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji będzie kontynuował działania rozpoczęte w pierwszej edycji Akademii Kobiet Aktywnych. Naszym dotychczasowym beneficjentkom umożliwimy dalsze wsparcie. Zaprosimy także kolejne mieszkanki wsi do jej następnych edycji.

Maria Kahlau

Autorka projektu

*„STEREOTYP, a równe szanse kobiet
i mężczyzn w środowiskach wiejskich”*

DEPARTAMENT DO SPRAW KOBIEC RODZINY I PRZECIWDZIAŁANIA DYSKRYMINACJI – KIM JESTEŚMY

Departament ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej istnieje od 1 stycznia 2006 r.

Pełni funkcję organu ds. równego traktowania zgodnie z Jego podstawowym zadaniem jest koordynacja działań związanych z poprawą statusu kobiet i rodziny w społeczeństwie polskim, a także promowanie, upowszechnianie i propagowanie problematyki przeciwdziałania wszelkim formom dyskryminacji, oraz zapewnienie równego traktowania i wyrównywanie szans osób narażonych na dyskryminację.

W codziennej praktyce oznacza to:

- Kreowanie systemowej polityki z zakresu wyrównywania szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy i godzenie ról społecznych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (SPO RZL i PO KL).
- Współpracę z właściwymi organami administracji publicznej, organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie ich odpowiedzialności za realizację zadań i programów na rzecz kobiet i rodziny oraz przeciwdziałania dyskryminacji (należą do nich między innymi takie programy jak: promocja aktywnego ojcostwa, przeciwdziałanie wszelkim rodzajom przemocy i handlowi ludźmi, interaktywne programy edukacyjne na temat praw dzieci i młodzieży, inicjatywy na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec dziewcząt i kobiet, przeciwdziałanie narażaniu dzieci na przemoc w mediach, programy integracyjne dla dzieci i młodzieży z dysfunkcjami oraz programy wspierające rozwój rodzicielstwa zastępczego).
- Koordynację współpracy z organizacjami międzynarodowymi w sprawach związanych z przeciwdziałaniem dyskryminacji (w tym przygotowywanie materiałów i sprawozdań wykonawczych z takich konwencji międzynarodowych jak Konwencja w Sprawie Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji wobec Kobiet (CEDAW) czy Kampania Rady Europy na temat przeciwdziałania przemocy domowej i przemocy wobec kobiet).
- Realizację zadań w zakresie świadczenia niezależnej pomocy prawnej ofiarom dyskryminacji w dochodzeniu ich praw.
- Pracę nad projektem Ustawy o równym traktowaniu. Ustawa ta ma za zadanie wdrożyć zapisy dyrektyw 2004/113/WE i 2006/54/WE oraz dokonać uzupełnienia implementacji następujących dyrektyw: 76/207/EWG, 86/613/EWG, 2000/78/WE, 2000/43/WE, 2002/73/WE
- Współtworzenie, w ramach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej systemowych rozwiązań w zakresie polityki rodzinnej 2007– 2014.

JAK REALIZUJEMY NASZE CELE

Chcemy zwrócić uwagę na istniejące problemy i pokazać jak można z nimi walczyć. Tworzymy akcje, kampanie i programy, które mają na celu przełamywanie złych stereotypów oraz promowanie pozytywnych wartości. Działania te są zgodne z Mapą Drogową na Rzecz Równości Płci 2006-2010 Komisji Europejskiej (tekst dokumentu dostępny jest na stronie: www.kobieta.gov.pl).

NASZE PROJEKTY

„Jak dobrze być przedsiębiorczą kobietą”.

Celem tego projektu było promowanie przedsiębiorczości kobiet, ich aktywności w życiu społecznym i zawodowym. Zachęcenie i zmobilizowanie ich do działania, dzięki któremu będą w stanie same stworzyć sobie miejsce pracy. Drogą do tego było dostarczenie kobietom niezbędnej wiedzy o tym, jak założyć własną firmę, gdzie szukać pieniędzy na rozpoczęcie działalności, jak ją promować.

W ramach projektu zrealizowaliśmy trzydzieści piętnastominutowych bloków filmowych. Każdy składa się z reportażu prezentującego kobietę, która podjęła działalność gospodarczą i osiągnęła spełnienie zawodowe.

Film dopełniony jest instruktażem, przystępnie prezentującym zagadnienia związane z przedsiębiorczością (np. prawno-instytucjonalne, podstawy ekonomii, zarządzania, marketingu, umiejętności dostosowania działalności do uwarunkowań lokalnych, pozyskiwanie niezbędnych środków do prowadzenia biznesu).

Uruchomiliśmy bezpłatną infolinię, pod którą zainteresowane kobiety mogły uzyskać poradę ekspertów dotyczącą wszystkiego, co wiąże się z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Przeprowadziliśmy kampanię promującą akcję – powstały spoty telewizyjne i radiowe, reklamy prasowe, billboardy oraz artykuły promujące ideę przedsiębiorczości kobiet.

Stworzyliśmy interaktywny portal internetowy dla kobiet, zawierający wszelkie informacje dotyczące przedsiębiorczości:

www.przedsiębiorczakobieta.pl.

Od listopada 2007 roku do marca 2008 roku była prowadzona akcja oddolna, czyli jeżdżący po Polsce „Autobus Przedsiębiorczości”. W osiemnastu miastach i miasteczkach odbywały się co sobotę spotkania z ekspertami, udzielano porad i tworzone bazy danych kobiet zainteresowanych programem. W każdym spotkaniu wzięło udział średnio ok. 30 kobiet, co oznacza, że w całej akcji wzięło udział ok. 540 kobiet.

O akcji „Autobus Przedsiębiorczości” napisały wszystkie lokalne media, tj. gazety i portale związane z okolicą, w której odbywały się szkolenia.

W formie książkowej oraz multimedialnej ukazało się „Kompedium przedsiębiorczości”, stanowiące rezultat projektu.

„Poszukiwana 45 lat+”

Na rynku pracy istnieje zjawisko dyskryminacji kobiet po czterdziestym piątym roku życia. I właśnie uświadomienie tego faktu opinii publicznej było celem naszego projektu. Akcję zrealizowaliśmy za pomocą spotów telewizyjnych, outdooru oraz artykułów zamieszczanych na stronie Departamentu ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji.

Przekazy medialne pokazały problem społeczny, jakim jest marginalizacja pracowników osiągających określony wiek, ich problemy z utrzymaniem lub znalezieniem pracy, która nie wiąże się z ich wiedzą czy kwalifikacjami zawodowymi. Jednocześnie zwracaliśmy w nich uwagę na te walory i umiejętności pracowników po czterdziestym piątym roku życia, które czynią je wartościowymi uczestnikami rynku pracy. Kampania miała wesprzeć także same kobiety w przekonaniu, że wiek nie stanowi czynnika decydującego o ich szansach na znalezienie i utrzymanie zatrudnienia czy rozwój zawodowy.

„Między rodziną a pracą. Godzenie ról społeczno – zawodowych kobiet”

Celem projektu było dążenie do zmiany stereotypu dotyczącego macierzyństwa, według którego pracodawcy oraz same matki uważają, że posiadanie dzieci to balast na drodze do kariery zawodowej. Akcja została zrealizowana poprzez reklamy telewizyjne oraz billboardy, które pomagały wykreować nowy wizerunek matki na rynku pracy. „Mamy w pracy mogą więcej” właśnie dzięki swoim doświadczeniom zdobytych w trudnym i odpowiedzialnym procesie wychowywania dzieci. Macierzyństwo nie tylko nie oznacza rezygnacji z kariery zawodowej, przeciwnie – dzięki niemu można ją skutecznie rozwijać.

„Kobieta-Rodzina-Praca-kampania medialna”

Celem tego projektu było zaprezentowanie efektywnych strategii radzenia sobie ze zjawiskami dyskryminacji kobiet na rynku pracy oraz zaktywizowanie zawodowe kobiet długotrwale bezrobotnych.

W ramach kampanii zainteresowane osoby otrzymały pełny instruktaż skutecznego postępowania w Sądzie Pracy. Propagowane były także metody aktywizacji społecznej i obywatelskiej w środowiskach pracy i środowiskach rodzinnych w celu zapobiegania dyskryminacji. Kampania piętnowała przejawy dyskryminacji, zwłaszcza takie jak: pracę w nadgodzinach bez dodatkowego wynagrodzenia, zatrudnianie kobiet poza regulacjami Kodeksu Pracy w celu uniknięcia klina podatkowego oraz obniżanie poczucia własnej wartości pracownika (mobbing).

Akcja realizowana była przy współpracy z TVP1 oraz tygodnikiem „Przyjaciółka”. TVP1 emitowała program pod tytułem „Kobieta zaradna”. Był to magazyn o formule studyjno – reportażowej, do udziału w którym zapraszani byli eksperci z różnych dziedzin. Tygodnik „Przyjaciółka” publikował artykuły w cyklu „Prawo do obrony”. Powstał również portal internetowy skierowany do pracowników administracji samorządowej.

„Europejski Rok Równych Szans dla Wszystkich”

Decyzją Rady Unii Europejskiej i Parlamentu Europejskiego rok 2007 ustanowiono Europejskim Rokiem na Rzecz Równych Szans dla Wszystkich.

Zadania w ramach ERRSW realizowane były przez wszystkie kraje Unii Europejskiej oraz Norwegię.

Działania dotyczyły:

- Prawa – podniesienia poziomu znajomości prawa krajowego i europejskiego dotyczącego równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji, wynikających z niego praw i obowiązków obywateli oraz państw.
- Reprezentacji – pobudzania dyskusji na temat sposobów zwiększania udziału w życiu społecznym grup słabo reprezentowanych, jako że polityka równych szans to nie tylko przeciwdziałanie dyskryminacji, ale również promowanie równego udziału.
- Uznania wartości płynących z różnorodności – tworzenia klimatu sprzyjającego afirmacji różnorodności jako wielkiej wartości społeczeństwa, na którą składają się wszyscy członkowie społeczności, niezależnie od płci, rasy, pochodzenia etnicznego, religii, przekonań, wieku, niepełnosprawności i orientacji seksualnej.
- Szacunku i tolerancji – promowania bardziej spójnego społeczeństwa poprzez budowanie więzi pomiędzy różnymi grupami społecznymi oraz eliminowanie stereotypów i uprzedzeń.

W Polsce zadania te realizowane były przede wszystkim poprzez działania organizacji pozarządowych, partnerów społecznych oraz szkoły i uczelnie wyższe. Organizowane były szkolenia, wystawy, akcje billboardowe i konferencje; przeprowadzono badania naukowe dotyczące sytuacji mniejszości seksualnych w Polsce oraz stereotypów funkcjonujących w Polsce na temat

wieku, niepełnosprawności, wyznania i płci; zostały nagrane płyty i zorganizowano koncerty, a także powstała rozgłośnia radiowa Radio Głos Afryki.

W ramach obchodów Roku zrealizowano m.in. następujące działania:

1. „Ciebie też to dotyczy. Reaguj na dyskryminację!”

To kampania społeczna organizowana przez Stowarzyszenie Kampania Przeciwko Homofonii, na którą składa się portal internetowy <http://www.multikulti.org.pl/> poświęcony wszystkim rodzajom dyskryminacji i promujący przykłady jej przeciwdziałania. Można w nim znaleźć reportaże, sylwetki ciekawych osób, wywiady, teksty eksperckie oraz bazę organizacji, które zajmują się walką z dyskryminacją. Inauguracja portalu odbyła się na festiwalu Multi Kulti, podczas którego przeprowadzono warsztaty pt. „Edukacja o różnorodności w praktyce”. Na festiwalu tym odbyła się również konferencja „Świat naprawiać, czyli jak uczyć o różnorodności”.

2. „Wielość, która nas wzbogaca”

To projekt przygotowany przez Towarzystwo Przyjaciół I SŁO w Warszawie. Program skierowany był do rodzin uchodźców politycznych, przebywających w ośrodkach dla uchodźców, oraz do tych uczniów szkoły, którzy są uciekinierami z własnych, ogarniętych wojną krajów. W szkole działa świetlica dla rodzin uchodźczych, w której prowadzone są zajęcia z języka i kultury polskiej; podobne zajęcia organizowane są również dla uczniów – uchodźców. Spotkania prowadzą pracownicy szkoły, a pomagają im uczniowie – wolontariusze. Celem projektu było przeciwdziałanie uprzedzeniom wobec uchodźców oraz rozwijanie otwartych postaw wobec odmienności kulturowych, a także wyrównywanie szans edukacyjnych dla dzieci uchodźczych.

3. „Muzyką przełamując bariery”

Akcja prowadzona była przez Parafię Ewangelicko-Augsburską. Jej celem było poszerzenie świadomości religijnej i wyznaniowej społeczności lokalnej, oraz pokazanie, w sposób praktyczny, jak tworzyć wzajemne pozytywne relacje międzywyznaniowe.

Projekt promował tolerancję religijną i wyznaniową, głównie poprzez koncerty w wykonaniu zespołu złożonego z przedstawicieli różnych wyznań.

4. „Obchody Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich 2007 w Suwałkach”

Stowarzyszenie Centrum Aktywności Społecznej Pryzmat przygotowało działania, których celem było uświadomienie społeczności lokalnej korzyści, jakie niesie ze sobą społeczeństwo sprawiedliwe i solidarne. W ramach akcji zorganizowano przegląd filmów dokumentalnych o dyskryminacji oraz przeprowadzono szereg spotkań m.in. z przedstawicielami organizacji pozarządowych, które zajmują się przeciwdziałaniem dyskryminacji.

5. „Kobiety wędrownie”

W projekcie tym, dotyczącym sytuacji repatriantów, migrantów i uchodźców w Polsce, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej razem z prof. Haliną Grzy-małą, przygotowało raport pt. „Z Polski i do Polski. Kobiety na uchodźctwie. Wygnanie z domu, szukanie domu w Polsce”. Ponadto odbyło się spotkanie zaproszonych repatriantek z Kazachstanu i sybiraczek, które opowiadały o swoich doświadczeniach.

Departament ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji pełnił rolę koordynatora prowadzonych działań. W ramach kampanii propagu-

jącej idee Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich, przygotował reklamę telewizyjną oraz wystawę objazdową.

6. „Rola prokuratorów w przeciwdziałaniu dyskryminacji”

Program ten realizowany był we współpracy z Krajowym Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury, i był kontynuacją wcześniejszych działań świadomościowych prowadzonych w ramach Programu Wspólnotowego w 2006 r. przez Departament ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości.

Celem projektu było upowszechnienie niezbędnej wiedzy z zakresu identyfikacji zjawisk dyskryminacyjnych (m.in. zaprezentowanie prawodawstwa anty-dyskryminacyjnego UE i Polski), metod ich zwalczania i przeciwdziałania ich występowaniu, a także uwrażliwianie na ten problem.

Projekt realizowany był poprzez cykle szkoleniowe, w których wzięło udział prawie dwustu czterdziestu prokuratorów, realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji z powodu rasy, pochodzenia etnicznego, religii i wyznania, wieku oraz orientacji seksualnej. Projekt zakończyła konferencja podsumowująca, na którą zostali zaproszeni przedstawiciele mediów, organizacji pozarządowych oraz uczestnicy szkoleń.

7. „Rodzicielstwo zastępcze”

Program promował ideę rodzicielstwa zastępczego. W jego ramach powstała ustawa, która ma wprowadzić do polskiego prawodawstwa regulacje korzystne dla rozwoju rodzinnych form opieki. Celem podjętych działań jest likwidacja instytucjonalnych domów dziecka i rozwój rodzinnej opieki zastępczej oraz budowanie systemu wsparcia dla rodziców zastępczych. Stworzenie rodziny zastępczej jest bardzo trudnym i odpowiedzialnym zadaniem, dlatego niezbędne jest zorganizowanie wsparcia pedagogów i pracowników socjalnych osobom, które chcą się tego zadania podjąć. Muszą one mieć zapewnioną pomoc i wsparcie w sytuacji pojawienia się problemów wychowawczych czy życiowych – zarówno swoich jak i podopiecznych. System wsparcia mógłby jednocześnie otwierać szansę zatrudnienia byłym wychowawcom z domów dziecka, wykorzystując ich wiedzę i doświadczenie.

W ramach kampanii zrealizowano spot telewizyjny i radiowy, a także plakaty i ulotki. Wydano dwie książki dla rodziców zastępczych: „Przyjazny sędzia rodzinny” i „Książeczka o różnych rodzinach dla dzieci”. Powstał Punkt Interwencji Prawnej dla rodzin zastępczych, prowadzone są prace nad projektem ustawy o rodzinnych formach opieki zastępczej.

Jeśli chcesz zostać rodzicem zastępczym:

- zgłoś się do najbliższego Ośrodka Pomocy Społecznej.
- wejdź na portal: www.rodzinyzastepcze.pl
- zadzwoń do Stowarzyszenia Interwencji Prawnej – dyżury konsultantów pod numerem 022 625 76 40 od poniedziałku do piątku w godz. 10–15.
- skontaktuj się z Fundacją Przyjaciółka: www.fundacja.przyjaciolka.pl.

8. „Dzieciństwo pod ochroną”

Celem projektu było uwrażliwienie społeczeństwa, a szczególnie osób zawodowo pracujących z dziećmi, nauczycieli przedszkolnych i szkolnych, pracowników służby zdrowia, na zjawisko krzywdzenia dziecka w rodzinnym domu. Akcja miała pomóc w rozpoznawaniu takich sytuacji i miała pokazać różne drogi pomocy dzieciom.

Działania prowadzone w ramach tego projektu opierały się na dwóch podstawowych filarach: stworzeniu zasad funkcjonowania Systemu Monitorowania Losów Dziecka oraz kampanii medialnej pod hasłem „Małe jest kruche”.

System Monitorowania Losów Dziecka ma być ogólnopolskim systemem umożliwiającym przepływ informacji między wszystkimi instytucjami towarzyszącymi dziecku w jego rozwoju. System taki powinien opierać się na ujednoliconej, informatycznej bazie danych na temat sytuacji dzieci w Polsce oraz powinien uwzględniać wszystkie prawa dziecka. W jego ramach prowadzony ma być monitoring losów dzieci od urodzenia do chwili ukończenia przez nie 18 roku życia.

Celem kampanii „Małe jest kruche” było uwrażliwienie społeczeństwa na problem przemocy stosowanej wobec dzieci w ich domach rodzinnych. Wgląd w proces dorastania dzieci ma dać szansę na określenie potrzeb najmłodszych oraz pośrednio ich rodzin; powinien umożliwić także wykrywanie sytuacji zagrażających dzieciom z rodzin niewydolnych wychowawczo.

Możesz przerwać zakłęty krąg milczenia wokół przemocy dotyczącej dziecko w rodzinie. Możesz sprawić, żeby sprawcy przemocy nie czuli się bezkarnie.

Kontakty do organizacji pomocowych i telefony zaufania dla dzieci doświadczających przemocy w rodzinie znajdziesz na stronie internetowej Departamentu do Spraw Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji: www.rodzina.gov.pl pod bannerem „Dzieciństwo pod ochroną”.

Gdzie szukać pomocy?

„Niebieska Linia” 0-801 120-002 (poniedziałek-sobota od 10.00 do 22.00, w niedziele i święta od 8.00 do 16.00),
Biuro Rzecznika Praw Dziecka (022) 696-55-50 (codziennie od 8.15 do 20.00) – telefon płatny,
Fundacja Dzieci Niczyje Zadzwoń-Usłysz-Powiedz (022) 826-80-72 (poniedziałek-piątek od 12.00 do 18.00) – telefon płatny,
Policja 997,

W internecie:

www.fdn.pl
www.zadzwon-uslysz-powiedz.pl
www.porozumienie.niebieskalinia.pl
www.niebieskalinia.pl
bitedziecko@fdn.pl

W swoim miejscu zamieszkania szukaj następujących instytucji:

- Komitet Ochrony Praw Dziecka – posiada oddziały terenowe w całej Polsce,
- Ośrodek Interwencji Kryzysowej,
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – w każdym powiecie.

Wgląd w proces dorastania dzieci dałby szansę na określenie potrzeb najmłodszych oraz pośrednio ich rodzin, umożliwiłby także wykrywanie sytuacji zagrażających dzieciom z rodzin niewydolnych wychowawczo.

System monitorowania równego traktowania kobiet i mężczyzn

System jest narzędziem tworzenia polityk społecznych w Polsce, w tym przede wszystkim polityki równego traktowania kobiet i mężczyzn.

Celem systemu jest dostarczenie wiarygodnego (wykorzystującego dane z badań naukowych i wskaźniki GUS) obrazu sytuacji obu płci w Polsce, szczególnie w kontekście:

- dostępu do nauki i wykształcenia,
- sytuacji na rynku pracy,

- respektowania praw człowieka i praw obywatelskich,
- zdrowia i dostępu do opieki zdrowotnej,
- przejawów dyskryminacji ze względu na płeć,
- sytuacji rodzinnej: macierzyństwa/ojcostwa,
- możliwości samorealizacji.

System ma pokazywać obszary istniejącej w Polsce dyskryminacji ze względu na płeć. Nie proponuje rozwiązań, jedynie definiuje problemy różnicujące kobiety i mężczyzn.

System ma uczulić swych użytkowników na „pola dyskryminacji”

ze względu na płeć, istniejące w polskim społeczeństwie. Ma pomóc wprowadzić zagadnienia antydyskryminacyjne do dyskusji w przestrzeni publicznej, a tym samym pomóc w propagowaniu postaw antydyskryminacyjnych.

www.monitoring.rownystatus.gov.pl

„STEREOTYP, a równe szanse kobiet i mężczyzn w środowisku wiejskim”

Projekt skierowany do kobiet zamieszkujących obszary wiejskie, a jego głównym celem było zachęcenie do aktywności w wymiarze zawodowym, edukacyjnym, społecznym i osobistym.

„STEREOTYP, A RÓWNE SZANSE Kobiet I MĘŻCZYZN W ŚRODOWISKACH WIEJSKICH” – PROJEKT

Przyszłość współczesnej wsi zależy od lokalnych społeczności, które świadome zachodzących zmian, powinny wyjść im na przeciw i jak najlepiej je wykorzystać. Ważne jest więc, aby na obszarach wiejskich zainicjować i rozwijać takie działania, które przyczynią się do wszechstronnego rozwoju lokalnych wspólnot, ożywią lokalne środowiska – zarówno w wymiarze społecznym, jak i gospodarczym.

Program Akademii Kobiet Aktywnych realizowany w 2007 roku na terenie całej Polski, w ramach projektu pt.: „STEREOTYP, a równe szanse kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich” powstał właśnie po to, żeby wesprzeć mieszkanki wsi w działaniach na rzecz ich społeczności lokalnych, dostarczając im niezbędnej wiedzy i umiejętności.

Przedsięwzięcie zrealizowane zostało przez Departament do Spraw Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, a współfinansowane było ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Projekt skierowany był do kobiet zamieszkujących tereny wiejskie, zaangażowanych w działalność społeczną lub zamierzających taką działalność rozpocząć. Jego głównym założeniem była aktywizacja kobiet w wymiarze zawodowym, edukacyjnym, społecznym i osobistym, która w przyszłości ma zaowocować intensyfikacją działań społeczno-gospodarczych na rzecz środowiska lokalnego.

Twórcy przedsięwzięcia wyszli z założenia, że wbrew stereotypowemu postrzeganiu ról społecznych kobiet wiejskich, drzemie w nich nie w pełni wykorzystywany dotąd potencjał, i często to niepełne wykorzystanie wynika z oporów środowiska a nie z niechęci do działania. Ta kobieca energia i potrzeba działania dla dobra ogółu może zostać z powodzeniem wykorzystana do mobilizowania lokalnych społeczności i wprowadzania w nich zmian.

Rezultaty projektu są imponujące. W przedsięwzięciu wzięło udział 640 kobiet z terenów wiejskich (40 z każdego województwa). Powstało kilkadziesiąt map zasobów i potrzeb. Zostało przygotowanych tyle samo mini-projektów rozwoju lokalnego, które kobiety będą realizować w swoich środowiskach.

Zajęcia Akademii utwierdziły panie w przekonaniu, że nie można ulegać stereotypom, że to właśnie kobiety potrafią organizować grupy społeczne, tworzyć partnerstwa i koalicje.

W każdej z grup biorących udział w projekcie „Akademia Kobiet Aktywnych” wzięły udział m.in. sołtyski, radne gmin, działaczki Kół Gospodyń Wiejskich lub innych stowarzyszeń, nauczycielki, gospodynie domowe. Różnił je wiek, wykształcenie, region z którego pochodziły, natomiast łączyła potrzeba aktywności społecznej, chęć działania i wiara, że można coś zmienić na lepsze.

DLACZEGO POWSTAŁ PROJEKT „STEREOTYP, a równe szanse kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich”?

Role społeczne kobiet wiejskich w Polsce są postrzegane w sposób stereotypowy i naznaczony uprzedzeniami. Powoduje to wykluczenie społeczne kobiet oraz ich mniejszą aktywność, a tym samym niższą zdolność do zatrudnienia lub samozatrudnienia. Dla całego społeczeństwa oznacza to, że część kapitału społecznego pozostaje niewykorzystana.

Mieszkanki wsi częściej napotykają na takie problemy, jak: bezrobocie, uzależnienie od świadczeń socjalnych, ograniczony dostęp do informacji i instytucji kształcenia ustawicznego. Mimo szybko zachodzących zmian bezrobocie wśród mieszkanek wsi jest nadal bardzo wysokie, tak jak współczynnik bierności zawodowej. Ponadto na terenach wiejskich występuje bardzo wysoki poziom bezrobocia ukrytego, co wiąże się między innymi z rozdrobnieniem gospodarstw rolnych, których prowadzenie nie daje wystarczającego źródła utrzymania.

Ze względu na opisaną sytuację, konieczne są działania, które przełamałyby istniejące stereotypy i uprzedzenia dotyczące kobiet wiejskich, poprzez wzmocnienie ich kompetencji i umiejętności oraz pobudzanie postaw przedsiębiorczych.

O PROJEKCIE „STEREOTYP, a równe szanse kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich”.

Projekt dotyczył czterech najważniejszych aktywności człowieka: osobistej, społecznej, edukacyjnej i zawodowej.

Przedsięwzięcie składało się z komponentów, które miały pomóc przełamać stereotypy i uprzedzenia dotyczące kobiet wiejskich poprzez wsparcie ich w pełniejszym uczestnictwie w życiu społeczno-ekonomicznym.

Oto trzy etapy realizacji projektu:

ETAP PIERWSZY

Etap ten obejmował zorganizowanie akcji edukacyjnej dla kobiet wiejskich. Były to warsztaty i seminaria, które odbywały się w całym kraju (uczestniczyło w nich 640 kobiet). Działania te składały się z kilku modułów:

Moduł I

1. „Ja jako animatorka”

Celem szkolenia było zdobycie wiedzy o swoim potencjale i ograniczeniach a także podstawowej wiedzy o roli animatorki społecznej; skupienie uwagi na mocnych stronach, kompetencjach i potencjałach swoich i innych; nabywanie umiejętności społecznych koniecznych do pełnienia roli animatorki społecznej.

Zajęcia miały formę warsztatów (praca w grupach, mini wykłady, dyskusje, zabawy integracyjne).

2. „Rozpoznanie środowiska lokalnego”

Celem szkolenia było zdobycie podstawowej wiedzy dotyczącej społeczności lokalnej oraz czynników wpływających na jej rozwój; podstawowej wiedzy z zakresu rozpoznawania środowiska lokalnego – jego zasobów ludzkich i instytucjonalnych oraz potrzeb i problemów mieszkańców oraz wiedzy z zakresu prowadzenia badań poprzez działanie a także kształtowanie umiejętności w zakresie badania zasobów instytucjonalnych – inwentaryzacja, określanie relacji oraz analizy ich potencjału; nabywanie umiejętności w zakresie przeprowadzania badań dotyczących ludzkich potrzeb i problemów; kształtowanie umiejętności w zakresie łączenia badań z działaniami; nabywanie umiejętności analizowania zebranych materiałów, przygotowywania raportów oraz wyciągania wniosków do przyszłej pracy oraz umiejętności w zakresie budowania sieci lokalnych kontaktów społecznych.

Zajęcia miały formę warsztatów (praca w grupach, mini wykłady, dyskusje, zabawy integracyjne).

3. „Mobilizowanie ludzi do działania”

Celem szkolenia było zdobycie podstawowej wiedzy z zakresu różnych form ludzkiej aktywności oraz jej wpływu na rozwój społeczny; podstawowej wiedzy na temat partnerstwa, roli animatora/ki w tworzeniu partnerskiej współpracy oraz podstawowej wiedzy o wolontariacie; poznanie narzędzi służących angażowaniu mieszkańców, kształtowanie umiejętności w zakresie tworzenia, inicjowania grup i relacji w społeczności lokalnej.

Moduł II

„Praca metodą projektową”

Celem szkolenia było poznanie głównych założeń merytorycznych definiujących projekt, zwrócenie uwagi na różnice pomiędzy projektem a wnioskiem, omówienie i analiza poszczególnych elementów projektu (cele, efekty, harmonogram, zasoby, analiza ryzyka i plany działania, monitoring, ewaluacja, partnerzy, promocja); trening umiejętności praktycznych – zespołowe opracowanie projektów wg zdobytej wiedzy teoretycznej.

„Źródła i sposoby pozyskiwania funduszy na realizację projektów”

Celem szkolenia było poznanie sposobów i źródeł pozyskiwania zasobów finansowych na realizację projektów (systematyka źródeł finansowania), poznanie źródeł informacji na temat sposobów finansowania, zapoznanie się z głównymi założeniami Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

Moduł III

„Społeczno ekonomiczny wymiar opieki i edukacji dla dzieci. Możliwość tworzenia świetlic lub małych przedszkoli” – realizowane przez Fundację Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego

Celem szkolenia było zapoznanie z ideą tworzenia mini przedszkoli – tzw. Klubów Przedszkolaka, będących nowatorską propozycją oddziaływania opiekuńczo – wychowawczego w zakresie edukacji przedszkolnej w ramach wyrównywania szans edukacyjnych dzieci ze środowisk wiejskich; pre-

zentacja i omówienie głównych założeń merytoryczno – organizacyjnych; zwrócenie uwagi na psychologiczny wymiar opieki przedszkolnej, analiza problemów rozwojowych dzieci w wieku przedszkolnym, poznanie nowych technik pracy z dziećmi na podstawie filmu dokumentującego działalność Klubu Przedszkolaka.

1. „Wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki” – realizowane przez Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”

Celem szkolenia było wskazanie możliwości wykorzystania potencjału przyrodniczego i kulturowego w aspekcie rozwoju agroturystyki i turystyki, analiza środowiska lokalnego pod kątem promocji regionu; zdobycie wiadomości na temat zakładania i prowadzenia gospodarstw agroturystycznych, merytoryczno-logistyczny wymiar organizacji tego typu działalności; prezentacja różnych form działalności agroturystycznej ze względu na wybrany aspekt kulturowo-przyrodniczy.

2. „Wykorzystanie potencjału przyrodniczego, kulturowego i dziedzictwa kulinarnego dla rozwoju wytwarzania produktów regionalnych i lokalnych oraz wykorzystanie produktów dla rozwoju i promocji regionu” – realizowane przez Fundację dla Polski

Celem szkolenia było wskazanie możliwości zachowania dziedzictwa kulinarnego regionu poprzez promocję produktów regionalnych.

ETAP DRUGI

Zorganizowano akcję informacyjną dla otoczenia społecznego – seminaria informacyjne i konferencję podsumowującą projekt.

Głównym celem seminariów informacyjnych było zintegrowanie środowiska animatorek społecznych ze środowiskiem władz lokalnych.

Zdając sobie sprawę jak wielkie znaczenie dla rozwoju polityki społecznej i promocji regionu ma współpraca animatorów społecznych z przedstawicielami władz lokalnych, zorganizowano spotkania umożliwiające wzajemne poznanie się oraz stworzenie okazji do wymiany doświadczeń, zapoznania się z kluczowymi problemami, z jakimi można zetknąć się podczas wzajemnej współpracy.

Każda z uczestniczek Akademii mogła zaprosić do udziału w seminarium jedną osobę. Wśród gości byli wójtowie gmin, przedstawiciele lokalnych mediów, organizacji samorządowych i pozarządowych. Wspólnie spędzony czas tworzył możliwość rozpoczęcia dialogu mającego na celu wypracowanie innowacyjnych rozwiązań, związanych z podejmowaniem działań na rzecz swoich środowisk.

Na seminariach zostały zaprezentowane najciekawsze mini-projekty opracowane przez uczestniczki Akademii. Dzięki temu lokalne władze mogły poznać praktyczne pomysły animatorek na ożywienie środowisk, z których pochodzą, a uczestniczki – najistotniejsze problemy z jakimi muszą sobie poradzić reprezentanci władz.

Panie podzieliły się nie tylko konkretnymi pomysłami z zakresu rozwoju edukacji, systemu pomocy socjalnej, agroturystyki, promocji lokalnych przedsiębiorstw, wspierania dziedzictwa kulturowego, lecz także swoim entuzjazmem i wielką motywacją do działania, co powinno zostać dostrzeżone przez partnerów społecznych i wykorzystane przy planowaniu konkretnej współpracy.

Autorkami najlepszych mini-projektów zostały:

Urszula Wedler, Anna Dytko: „Podnoszenie kwalifikacji w zakresie prac remontowo-wykończeniowych”, Małgorzata Sawicka: „Centrum Kobiet z Tradycjami” – woj. lubuskie;

Agata Majk, Barbara Kuczyńska: „Czas na Kobiety z Iskrą”, Anna Maria Czekalska, Anna Petelicka, Elżbieta Korczak-Idzińska: „Wędrująca Przedszkolanka” – woj. mazowieckie;

Jolanta Szejka, Krystyna Gawlik: „Wczoraj i dziś – przyjaźnie dla wszystkich”, Aleksandra Fuchs: „Sami sobie pomożemy” – woj. śląskie;

Prakseda Kupietz, Maria Kaczmarek: „Życie jest jak gra”, Joanna Świątek-Szokalska, Teresa Kleśta: „Młodzi fotografują zabytki naszych gmin Goszczanowa i Zadzimia” – woj. łódzkie;

Elżbieta Karaś, Wiesława Górską: „Ogródek Pacanowski”;

Jolanta Mazurkiewicz, Ilona Szczęch: „Festiwal Otwartych Ogródów czyli ochrona dziedzictwa przyrodniczego jurajskiej wsi Rodaki” – woj. małopolskie;

Jolanta Ćwik: „Wiejskie smakołyki z beczki”, Adriana Bugajska, Anna Bugajska, Halina Dzwiniel, Krystyna Donarska, Janina Czuba: „Nasz własny kąt” i „Sport dla najuboższych” – woj. pomorskie;

Anna Wiecek: „Kino pod chmurką”, Anna Stanisławska: „Bezpieczne kąpielisko i plaża dla dzieci i młodzieży” – woj. wielkopolskie;

Beata Chojnicka: „Niby taka słaba płeć- każdy chce coś od nas zjeść”, Eulalia Solarek-Kowalczyk: „Wakacje z historią” – woj. kujawsko-pomorskie;

Bożena Buch, Marzena Radzicka: „Świetlica – nasz sposób na nudę”, Małgorzata Torbiczyk, Marzena Karpowicz: „Sport rzeźbi umysł, serce i ciało” – woj. lubelskie;

Janina Mucha: „Wiejskie centrum sportu i rekreacji”, Ewa Baran: „Moja świetlica, moja wieś, mój rozwój” – woj. dolnośląskie;

Elżbieta Szczepaniak-Szypuła, Anna Korpowska: „Klub przedszkolaka szansą dla maluchów” – woj. zachodnio-pomorskie;

Ewa Kowalek: „Kumkajmy razem”, Anna Bieńkowska: „Poprawa estetyki sołectwa Harsz” – woj. warmińsko-mazurskie;

Jolanta Semeniuk, Justyna Hyziak: „Aleja Lipowa-miejsce dla wszystkich”, Iwona Kopaniecka: „Cztery pory roku w Nasiedlu – aktywnie i na wesoło” – woj. opolskie;

Beata Perko: „Złote piaski – przystań z kąpieliskiem”, Elżbieta Gąska: „Telepraca – praca dla każdego” – woj. podlaskie;

Jolanta Kędzior: „CAL – Centrum Aktywności Lokalnej”, Bronisława Barć: „Kobieto pokaż, co potrafisz” – woj. podkarpackie.

ETAP TRZECI

W ramach zakończenia projektu w dniach 26 – 28 lutego 2008 roku, odbyła się **Ogólnopolska Konferencja Kobiet Aktywnych** podsumowująca działania beneficjentek z całej Polski. W konferencji wzięło udział około 800 osób. Oprócz beneficjentek uczestnikami spotkania byli partnerzy społeczni czyli

przedstawiciele różnych organizacji i stowarzyszeń, których działalność pokrywała się z głównymi założeniami projektu.

Wśród zaproszonych gości znaleźli się między innymi przedstawiciele Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi”, Fundacji „Ja Kobieta”, Ośka Mazowsze, Centrum Promocji Kobiet, Fundacji PSF Centrum Kobiet, Stowarzyszenia na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, Stowarzyszenia Kobiet Wiejskich „Gospodyni” – reprezentujący województwo mazowieckie. Gościliśmy też Lubuskie Stowarzyszenie na rzecz Kobiet „Baba”, Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych, Marklowickie Stowarzyszenie Kobiet, Krajową Radę Kół Gospodyń Wiejskich z województwa śląskiego; Stowarzyszenie „Ad Hoc”, Fundację Lokalną Grupa Działania „Sandry Brdy” w Chojnicach, Fundację Kaszubskie Słoneczniki, Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych „Mazurek” w Lubaniu – województwo pomorskie; Bieszczadzkie Forum Europejskie, Stowarzyszenie „Galicyskie Gospodarstwa Gościnne”, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, Urząd Miasta i Gminy Strzyżów – województwo podkarpackie; Stowarzyszenie Wiejskie „Okolice”, Towarzystwo Miłośników Krosnowic, Klub Seniora w Krosnowicach – województwo dolnośląskie; Stowarzyszenie Kobiet KONSOLA, Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych, Stowarzyszenie Zdrowy Styl – województwo wielkopolskie; Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie Szanse Bezdroży Gmin: Goleniów, Osina, Przybiernów, Szczecińskie Stowarzyszenie Agroturystyczne – województwo zachodniopomorskie; Gminę Hrubieszów, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Wierzbica – województwo lubelskie; Fundację Miasto, Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju „Ściana Wschodu” – województwo podlaskie;

Świętokrzyskie Towarzystwo Regionalne, Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – wokół Łysej Góry”, Przedstawiciela Rady Naukowej Ośrodka Regionalizmu Świętokrzyskiego w Zagańsku,

Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Regionu „Dolina Krasnej” – województwo świętokrzyskie; Warmińsko-Mazurskie Forum Kobiet w Pasymiu; Opolskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Teraz Wieś”, Program Agro-Spa 2008, Koło Gospodyń Wiejskich w Chrzeclichach, Stowarzyszenie Regionu Kluczborskiego „Kobietom-Mammograf”, Klub Złotych Bab – województwo opolskie; Stowarzyszenie Kobiet na Rzecz Środowiska Wiejskiego, Towarzystwo Miłośników Kultury Ludowej „DOMAN”, Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Kujawskiej”, Stowarzyszenie Gminna Rada Kobiet w Nakle nad Notecią – województwo kujawsko-pomorskie; Fundację Kobiecego eFKA, Stowarzyszenie „Ziemia Kluczeńska”, Stowarzyszenie „Jurajska Wioska Rodaki” – województwo małopolskie.

Podczas konferencji panie wzięły udział w targach, podczas których miały okazję wymienić doświadczenia z przedstawicielami władzy samorządowej i partnerami społecznymi. Drugiego dnia konferencji odbyły się zajęcia warsztatowe dotyczące rozwoju przedsiębiorczości, możliwości założenia fundacji, stowarzyszeń oraz propagowania zdrowego stylu życia.

W ostatni dzień zjazdu, w Sali Kongresowej Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie, odbyła się uroczysta gala finalizująca projekt z udziałem beneficjentek z całej Polski, mediów oraz gości – przedstawicieli administracji publicznej i samorządowej z poszczególnych województw, przedstawiciele

Europejskiego Funduszu Społecznego i podwykonawców projektu: Stowarzyszenia Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej, Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej, Fundacji dla Polski.

Uroczystość rozpoczęto wystąpieniem Minister Pracy i Polityki Społecznej Pani Jolanty Fedak. Departament do Spraw Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej reprezentowała Dyrektor Departamentu – Pani Berenika Anders oraz Pani Maria Kahlau – Zastępująca Dyrektora Departamentu i koordynator merytoryczny projektu. Stowarzyszenie CAL reprezentowali Prezes Pan Bohdan Skrzypczak, Dyrektor Pani Marta Henzler.

Podczas oficjalnych przemówień wielokrotnie podkreślone zostały pozytywne rezultaty projektu, te namacalne – związane z rozpowszechnieniem idei podejmowania działań animacyjnych na rzecz środowisk lokalnych, zmieniającym się obliczem polskiej wsi oraz roli kobiety w strukturze społecznej. Zaznaczony został także psychologiczny wymiar projektu, fakt stworzenia silnej społeczności animatorek czyli wspólnoty Kobiet Aktywnych, które obok sukcesów społecznych mają za sobą sukcesy osobiste. Beneficjentki złożyły wiążące deklaracje dotyczące gotowości do planowania dalszych działań i wzajemnego wspierania się. Pani Minister oraz przedstawiciele Departamentu wyrazili poparcie dla kontynuacji projektu i organizacji ich kolejnych edycji.

W trakcie Gali zostały rozdane certyfikaty ukończenia Akademii, które odebrały laureatki najlepszych mini-projektów. Panie przygotowały pełną humoru część artystyczną. Nie zabrakło także podziękowań i wręczenia symbolicznych prezentów.

Projekt zakończyło stworzenie książkowego i multimedialnego wydawnictwa promocyjno-edukacyjnego.

REZULTATY PROJEKTU

Wśród beneficjentek były sołtyski, radne gmin, osoby prowadzące lub chcące rozpocząć działalność społeczną i gospodarczą.

Wybór seminarzystek spowodowany był możliwością stworzenia wokół nich zaplecza organizacyjnego dla działań aktywizujących środowiska lokalne na terenach wiejskich. Rekrutacja uczestników seminariów opierała się na kontaktach z lokalnymi instytucjami samorządowymi, pracodawcami, organizacjami pozarządowymi i mediami.

Poprzez nabyte umiejętności związane z rozwojem społeczno-zawodowej aktywności na terenach wiejskich, beneficjentki już przyczyniają się do tworzenia aktywnego społeczeństwa obywatelskiego, samodzielnie rozwiązującego swoje problemy lokalne.

Warsztaty i seminaria obejmowały całą Polskę, trwały od maja 2007 do stycznia b. r., z przerwą wakacyjną w miesiącach lipcu i sierpniu. Prowadzone były przez profesjonalnych szkoleniowców z organizacji Centrum Aktywności Lokalnej, Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej, Fundacji dla Polski, Fundacji Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”

Projekt zakończyło z powodzeniem 546 beneficjentek ostatecznych, które otrzymały certyfikaty ukończenia seminariów i warsztatów.

Zrealizowano następujące rezultaty projektu:

– przełamanie stereotypowego podejścia do roli społecznej i zawodowej ko-

biet wiejskich wśród samych beneficjentek ostatecznych jak i ich otoczenia społecznego

- zniwelowanie uprzedzeń otoczenia społecznego beneficjentek ostatecznych dotyczących aktywności kobiet na terenach wiejskich
- zwiększenie świadomości kobiet dotyczącej możliwości działania w środowisku lokalnym i wyposażenie ich w instrumenty w tym pomagające
- zwiększenie kompetencji społecznych beneficjentek ostatecznych
- podniesienie poziomu samooceny beneficjentek ostatecznych
- poprawa umiejętności funkcjonowania w społecznościach lokalnych, w kontaktach z pracodawcami, samorządami lokalnymi
- zdobycie umiejętności identyfikowania i wykorzystywania dostępnych usług z zakresu wspierania przedsiębiorczości
- nabycie wiedzy związanej z możliwymi formami działania, dobrymi praktykami
- nabycie umiejętności tworzenia partnerstwa, sieci współpracy, wymiany informacji i doświadczeń, usieciowienie beneficjentek ostatecznych.

Udział pań w Akademii Kobiet Aktywnych przyczynił się do powstania nowych przedsięwzięć oraz inicjatyw społecznych na terenie całego kraju. Jednocześnie panie nabyły wiele praktycznych umiejętności pozwalających im poszerzyć działalność w ramach istniejących już stowarzyszeń lub organizacji, w które dotychczas były zaangażowane.

Pani Danuta Zapora z miejscowości Dobrze z województwa kujawsko – pomorskiego twierdzi, że dzięki zajęciom w AKA panie „otworzyły się na świat”. Wymyśliły wiele projektów dla mieszkańców swojej wsi i założyły stowarzyszenie pod nazwą „Promyk Nadziei”. Kobiety pragną pomagać młodzieży, organizować dla niej wakacje, zorganizować kursy i szkolenia dla pań chcących nauczyć się szycia, haftowania i gotowania. Zajęcia w AKA wskazały możliwość pomocy innym ludziom i drogi ubiegania się o środki na ten cel.

Trzy przedstawicielki województwa śląskiego – Anna Frycz, Adelajda Tymułka i Gertruda Ossysek założyły stowarzyszenie „Odnowy i Rozwoju Wsi Stanowice”, i jak same twierdzą jest ono „dzieckiem” AKA. W ramach Stowarzyszenia zostało opracowanych i złożonych siedem wniosków.

Pod patronatem Wojewody Wielkopolskiego, pana Piotra Floraka, 17 marca 2008r. została zawiązana Koalicja Obywatelska, w skład której wchodzi 37 beneficjentek AKA. Comiesięczne spotkania, warsztaty edukacyjne, psychologiczne i motywacyjne, mają na celu utworzenie przez każdą z pań, grupy obywatelskiej, działającej w swoim środowisku lokalnym.

W województwie świętokrzyskim pani Irena Pogorzelska utworzyła stowarzyszenie „Wspólne Dobro Naszej Wsi Święcica”. Głównym celem organizacji jest społeczna integracja mieszkańców wsi, prowadzenie szkoleń motywacyjnych. W planach jest stworzenie Muzeum Tradycji Wsi Święcica oraz boiska dla dzieci. Ponadto pani Halina Dobrowolska, Zofia Żyła, Bogusława Chmiel, Krystyna Dziuba, Jolanta Błasiak, Barbara Urbańska, Barbara Jóźwiak i Marianna Abramczyk utworzyły Gminny Klub Seniora działający w gminie Łoniów. Podobny klub powstał z inicjatywy pani Magdy Wyręba, w miejscowości Słupsko w województwie łódzkim. Głównym założeniem klubu, do którego należy już 46 osób, jest rozwój i animacja działań społecznych, propagowanie przedsiębiorczości i rozwijanie aktywności społecznej.

W ramach utworzonego stowarzyszenia „Karpátka” w województwie podkarpackim, z inicjatywy pani Janiny Kasprzyk przy współpracy Ewy Kaczmarskiej-Więckowskiej i Marii Kondrad, został opracowany i złożony w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki lata 2007-2013,

projekt dotyczący otwarcia Pierwszego Wiejskiego Punktu Przedszkolnego w gminie Dukla. Na terenie województwa podkarpackiego powstało także Stowarzyszenie Kół Gospodyń Wiejskich Powiatu Jasielskiego. Główną założycielką przedsięwzięcia jest pani Stanisława Ablewicz. Ponadto wspólnie z panią Jolantą Łepkowską złożyły one wniosek do Izby Regionalnej w Rzeszowie o zatwierdzenie nowego produktu regionalnego – „Pierniki Zarzeczzańskie”.

Dzięki ogromnemu zaangażowaniu uczestniczek Akademii zostało reaktywowane Koło Gospodyń Wiejskich w Osobnicy w gminie Jasło. Dnia 6 marca 2008 roku odbyła się uroczystość otwarcia koła zrzeszającego ponad 50 osób.

W województwie pomorskim beneficjentki AKA założyły stowarzyszenia, których głównym celem jest działanie na rzecz społeczności lokalnych poprzez mobilizowanie do działania, otwieranie bibliotek i edukację dzieci. Główną inicjatorką stowarzyszenia „Loko-motywa” jest pani Małgorzata Kotłowska, natomiast pani Bożena Literska powołała do działania stowarzyszenie „Koło Mieszkańców na Rzecz Rozwoju Wsi Komierowo”.

Panie z gminy Hrubieszów z województwa lubelskiego zakładają „Stowarzyszenie Kobiet Ziemi Hrubieszowskiej – Kwiaty Polskie”. Stowarzyszenie będzie podejmowało działania związane z animowaniem swojego środowiska.

W województwie podlaskim zostało powołane do życia Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych Gminy Zambrów założone przez panią Jolantę Wielgat reprezentantkę AKA z Woli Zambrowskiej. Stowarzyszenie zajmuje się między innymi aktywizacją społeczności, integracją środowiska lokalnego, promocją gminy Zambrów i jej mieszkańców, wspieraniem rozwoju kulturalnego i oświatowego, promowaniem przedsiębiorczości, inicjowaniem i wspieraniem działań na rzecz profilaktyki i rozwoju problemów społecznych.

Działające w stowarzyszeniu „Mała Ziemia” pani Joanna Szulc z województwa podlaskiego z Gminy Szypliszki wraz z Jolantą Olejniczak-Krzyżewską i Wiolettą Dzięgielewską, złożyły projekt dotyczący organizacji szkoleń z zakresu obsługi komputera oraz podtrzymywania dziedzictwa kulturalnego i kulinarnego regionu. Projekt został złożony do Fundacji McDonald’s. Ponadto z ich inicjatywy został złożony wniosek o przyznanie funduszy na realizację placu zabaw przy Zespole Szkół w Kaletniku.

Natomiast w województwie małopolskim dofinansowanie dostał projekt napisany przez panią Julię Jelonek „Dąbrowszczanki o generale Janie Henryku Dąbrowskim”. Projekt został napisany przy współpracy całego zespołu AKA z Gminy Gdów: Grażyny Feliks, Józefy Korby, Stanisławy Martyki, Marii Mleczko i Ireny Woźniak.

Zdobyte fundusze posłużyły do zakupu komputera oraz założenia strony internetowej. Pani Czesława Wojewodziec złożyła do Urzędu Marszałkowskiego dwa projekty; kolejne cztery są w trakcie tworzenia. Prezes Stowarzyszenia Gospodyń Wiejskich w Andrychowie – pani Wojewodziec – jest również główną inicjatorką formującej się Lokalnej Grupy Działania, której głównym celem będzie przekazanie zdobytej wiedzy, którą beneficjentki zdobyły podczas szkoleń AKA. Obecnie trwają rozmowy z Fundacją Samorządność i Demokracja, mające na celu utworzenie grupy czterdziestu aktywnie działających kobiet z terenu powiatu wadowickiego.

Województwo dolnośląskie może pochwalić się Stowarzyszeniem „Wiejskie okolice”, którego członkinią jest nasza beneficjentka pani Janina Janeczko. Stowarzyszenie zaczyna od kwietnia realizować projekt świetlicy środowiskowej dla dzieci. W planach są również półkolonie, prowadzone w okresie letnim przez emerytowane nauczycielki. Stowarzyszenie stara się

również o sfinansowanie kółka teatralnego.

Prężnie działającą przedstawicielką województwa warmińsko-mazurskiego jest pani Kazimiera Klobuszeńska – radna gminy Dźwierzuty, sołtyska z 30-letnim stażem, członkini zarządu Związku Kobiet Warmińsko-Mazurskich. Wraz z członkiniami Koła Gospodyń Wiejskich w Dźwierzutach pisze kilka projektów, których celem jest rozwój, integracja oraz pomoc lokalnej społeczności. Na szczególną uwagę zasługują: gimnastyka rehabilitacyjna dla osób starszych, kółko taneczne dla młodzieży oraz zajęcia kucharskie, mające na celu zbliżenie starszych mieszkańców z młodzieżą.

W województwie zachodniopomorskim większość naszych beneficjentek to nauczycielki, których podstawowym założeniem jest wyrównanie szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej. Projektem, który ma szanse realizacji w pierwszej kolejności, jest projekt Anny Korpowskiej i Elżbiety Szczepaniak- Szypuły pt. „Klub przedszkolaka w szkole”. Panie są obecnie w fazie wstępnej organizacji stowarzyszenia.

Uczestniczki Akademii Kobiet Aktywnych z województwa opolskiego utworzyły „Stowarzyszenie Wsi Nasiedle i Chruścielów”. Są też w trakcie zakładania „Stowarzyszenia Czerwone Korale”. Celem obu stowarzyszeń jest integracja środowisk kobiecych, ich wsparcie, promocja zdrowego trybu życia oraz promocja regionu. W realizacji jest również projekt jednej z naszych uczestniczek – pani Iwony Komanieckiej – pt: „Cztery pory roku w Nasiedlu”, którego celem są warsztaty ekologiczne, sportowe, artystyczne oraz zachowanie tradycji.

Ponadto dofinansowanie otrzymało wiele projektów, napisanych w ramach konkursu na najlepszy mini projekt rozwoju lokalnego. W województwie świętokrzyskim projekt „Stworzenie Izby Dobrego Smaku Krainy Łysogóry” wygrał konkurs ogłoszony przez Urząd Marszałkowski. Projekt napisany przez panią Magdalenę Kowalską i Annę Łubek, został dofinansowany kwotą 20 tys. złotych. W ramach projektu zawiązało się partnerstwo między Urzędem Gminy Bieliny, Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania wokół Łysej Góry oraz Gminnym Centrum Kultury i Sportu.

Absolwentki AKA – pani Jadwiga Borowczyk, Marianna Józwik, Zofia Majchrowska, Bożena Matuszewska-Pajak – uzyskały dofinansowanie na projekt „Brenica – wczoraj, dziś i jutro”. Projekt ten dotyczył ferii zimowych dla dzieci i został zrealizowany w lutym 2008 roku.

W ramach zajęć AKA powstała także „Mała Akademia Jazzu”. Twórczyniami pomysłu są pani Janina Sałatka, Maria Kopczyńska, Renata Ostrzeniewska, Danuta Płóciennik, działające w Stowarzyszeniu Przyjaciół Gminy Deszczno. Do pomysłu, jak i realizacji projektu, przychylił się wójt gminy

– pan Jacek Wójcicki.

Informacje na temat samego projektu jak i działalności beneficjentek pojawiały się w licznych artykułach prasy lokalnej, audycjach radiowych i w programach telewizyjnych. Obok sukcesu beneficjentek biorących udział w projekcie, pojawiły się również wyróżnienia dla osób zaangażowanych w promocję samego przedsięwzięcia. Za audycję pt. "Akademia Kobiet Aktywnych" w Radiu Lublin, pani Edyta Łysiak otrzymała wyróżnienie w II edycji konkursu „Ludzka Twarz EFS”.

Powstało wiele artykułów pisanych przez same beneficjentki AKA, między innymi, pani Agata Majk napisała tekst pt: „Kobiety z iskrą”, który 4 marca 2008 roku wydrukował „Tygodnik Ostrołęcki”. Tekst pani Grażyny Dereń pt: „Akademia Kobiet Aktywnych”, został wydrukowany w gazecie „Rolniczy Puls” – piśmie Lubuskiej Izby Rolniczej (nr 6 (55) Listopad/ Grudzień 2007), a pani Marii Ruszały pt: „Kobiety aktywne w Warszawie” – 21 marca 2008, w „Serwisie Informacyjnym Gminy i Miasta Strzyżów”.

POMYSŁODAWCY I REALIZATORZY I FINANSUJĄCY PROJEKT

W ramach Departamentu do Spraw Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, pieczę nad projektem sprawowały Berenika Anders – Dyrektor Departamentu, Maria Kahlau – Zastępująca Dyrektor Departamentu.

Zespół realizujący projekt:

Maria Kahlau – Koordynator merytoryczny projektu

Szymon Tyburski – Koordynator projektu

Magdalena Brodowska – Specjalista ds. prawnych

Renata Bylicka – Specjalista ds. zamówień publicznych

Aleksandra Chlebowicz – Obsługa biura

Halina Dwojackska – Specjalista ds. obsługi finansowej

Emilia Galecka – Specjalista ds. seminariów

Magdalena Grotowska – Asystent ds. obsługi finansowej

Anna Halbersztat – Asystent projektu

Eliza Lipińska – Specjalista ds. obsługi finansowej

Urszula Kłoda – Specjalista ds. PR

Agnieszka Łysikowska – Specjalista ds. seminariów

Karolina Możdżonek – Specjalista ds. warsztatów

Eliza Potyra – Asystent projektu

Maria Przybyła – Specjalista ds. warsztatów

Dominika Szeląg – Specjalista ds. seminariów

Projekt był współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

WFS istnieje już od 50 – ciu lat. Polska wykorzystuje środki EFS od momentu przystąpienia do Unii w 2004 r. Spośród 8 tysięcy projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, zakończonych zostało ok.

4,5 tysiąca. Ze wsparcia skorzystało już ponad milion Polaków, głównie osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, ale również pracowników podwyższających swoje kwalifikacje.

Efektywność projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego jest bardzo wysoka. 42 proc. osób, które skorzystały ze wsparcia EFS znalazło zatrudnienie, 19 proc. rozpoczęło własną działalność gospodarczą, a 14 proc. kontynuowało naukę.

Europejski Fundusz Społeczny zmienia życie poszczególnych ludzi, ale efekty jego oddziaływania widoczne są także w skali makroekonomicznej.

Stopa bezrobocia z 20 proc. w 2004 r. zmniejszyła się do 13 proc., z kolei wskaźnik zatrudnienia zbliża się obecnie do 56 proc., podczas gdy w 2004 r. wynosił 51 proc.

Europejski Fundusz Społeczny z pewnością przyczynił się do uzyskania tych wskaźników.

W latach 2007-2013 Europejski Fundusz Społeczny będzie wdrażany za pomocą jednego programu operacyjnego – KAPITAŁ LUDZKI. Budżet tego programu to 11,4 mld euro. Ponad 60 % tej kwoty będzie wdrażane w sposób zdecentralizowany.

Im bliżej beneficjentów będą pieniądze, tym większe będą szanse na pozytywne efekty i sukces programu.

Kapitał Ludzki jest najważniejszym z programów perspektywy finansowej 2007-2013.

Podwykonawcy merytoryczni projektu:

Pod nadzorem Stowarzyszenia Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL merytorycznie wspierały projekt:

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej oraz Fundacja dla Polski.

STOWARZYSZENIE CENTRUM WSPIERANIA AKTYWNOŚCI LOKALNEJ CAL jest działającą od 2000 roku, ogólnopolską organizacją pozarządową, tworzącą i realizującą programy edukacyjne, wspierające aktywizację i rozwój społeczności lokalnych.

W naszej pracy zależy nam na animowaniu rozwoju – tchnięciu ducha w ludzi, instytucje, grupy, środowiska, społeczności lokalne.

Stowarzyszenie CAL nie tworzy nowych struktur, lecz działa w oparciu o partnerską współpracę z regionalnymi i lokalnymi instytucjami samorządowymi i organizacjami pozarządowymi. Pracujemy w czterech programach:

– Centrum Aktywności Lokalnej – sieci CAL

Model CAL opiera się na kompleksowym wdrażaniu aktywizujących form pracy w środowisku (mapa potrzeb, samopomoc, strategia mobilizowania, partnerstwo, projekt animacyjny) i na ukierunkowaniu jej na rozwój społeczności lokalnych.

Sieci CAL tworzą ludzie, instytucje, organizacje oraz partnerstwa, któ-

rym zależy na wspólnym działaniu na rzecz rozwoju, wymianie doświadczeń i twórczej refleksji.

– Szkoła Animacji Społecznej

To system kształcenia animatorów współpracy środowiskowej: instytucji lokalnych (ośrodków pomocy społecznej, ośrodków kultury, organizacji pozarządowych, szkół), partnerstw, projektów społecznych, kampanii. Pracujemy ze społecznikami, pracownikami instytucji i organizacji, lokalnymi liderami, przedstawicielami partnerstw.

– Aktywne Społeczności

Czyli współpraca organizacji, środowisk i instytucji pracujących na rzecz rozwoju społeczności lokalnych. Centralne miejsce w AS zajmuje coroczna kampania „Czerwiec Aktywnych Społeczności”.

– Instytut Radlińskiej

To laboratorium analiz, refleksji oraz wymiany doświadczeń, badające problematykę aktywizacji i rozwoju społeczności lokalnej.

Tworzy go interdyscyplinarny zespół skupiający pracowników naukowych i animatorów – praktyków, pod nadzorem *Katedry Pedagogiki Społecznej UW i Stowarzyszenia CAL*.

www.cal.org.pl

FUNDACJA ROZWOJU DEMOKRACJI LOKALNEJ została założona w 1989 roku przez grupę parlamentarzystów z inicjatywy prof. Jerzego Regulskiego, współautora reformy samorządowej w Polsce, który od początku pełni rolę jej prezesa.

Misją FRDL jest szerzenie idei samorządności obywatelskiej, rozumianej jako podstawowa forma demokracji. Fundacja jest największą organizacją pozarządową wspierającą jednostki samorządu terytorialnego w Polsce, przedstawiciele władz samorządowych i pracowników urzędów gmin, powiatów i województw. FRDL prowadzi także działania skierowane do pracowników i działaczy organizacji pozarządowych, nauczycieli, młodzieży, pracowników i kadry sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz osób bezrobotnych lub zagrożonych bezrobociem.

FRDL prowadzi działania w czterech obszarach:

- rozwój samorządności terytorialnej i administracji publicznej;
- rozwój społeczeństwa obywatelskiego;
- lokalny rozwój społeczno-ekonomiczny.
- rozwój demokracji w krajach dokonujących transformacji ustrojowej.

Fundacja ma strukturę sieci, w skład której wchodzi 16 ośrodków regionalnych, obejmujących swoimi działaniami terytorium całej Polski. Jest też założycielem czterech Wyższych Szkół Administracji Publicznej (WSAP), prowadzących studia licencjackie oraz podyplomowe (w Białymstoku, Kielcach, Łodzi i Szczecinie).

FRDL prowadzi szkolenia i doradztwo, realizuje specjalistyczne projekty dotyczące wszystkich dziedzin istotnych dla samorządów oraz w zakresie aktywizacji obywatelskiej, tak w Polsce, jak i zagranicą, w krajach będących w okresie transformacji ustrojowej.

Fundacja, jako organizacja pozarządowa działająca na rzecz budowania społeczeństwa obywatelskiego, stawia sobie za cel stymulowanie i wspieranie rozwoju współpracy administracji samorządowej i III-go sektora.

Od 1992 roku FRDL realizuje programy wspierające przemiany demokratyczne w takich krajach jak np. Ukraina, Białoruś, Gruzja, czy kraje bałkańskie, dzieląc się m.in. doświadczeniem polskiej reformy samorządowej, budowy demokracji lokalnej, przygotowaniem do integracji z Unią Europejską oraz wspieraniem przedsiębiorczości.

Fundacja prowadzi działalność wydawniczą, badawczą oraz opiniotwórczą.

W trakcie osiemnastu lat swojej działalności, Fundacja przeszkoliła ponad 800 tys. osób, z czego tylko w roku 2006 zorganizowała ponad 3 tys. wydarzeń szkoleniowych z udziałem blisko 70 tys. Uczestników; zrealizowała 115 projektów (w tym 73% było współfinansowanych z funduszy strukturalnych). Przy ośrodkach FRDL funkcjonuje blisko 70 forów branżowych pracowników samorządowych i przedstawicieli władz lokalnych.

FRDL jest członkiem – założycielem Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych (OFOP) oraz Polskiej Izby Firm Szkoleniowych. Należy do European Network of Training Organizations for Local and Regional Authorities of Europe – europejskiej sieci organizacji prowadzących szkolenia dla władz lokalnych i regionalnych – ENTO.

Za swoją działalność *Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej* została wyróżniona: w 1995 roku UN Habitat Scroll of Honour, w 2000 roku Nagrodą Główną Prezesa Rady Ministrów RP w konkursie „Pro Publico Bono”, w 2004 roku Nagrodą Honorową Forum Ekonomicznego w Krynicy za wspieranie współpracy w Europie Środkowej i Wschodniej.

www.frdl.org.pl

FUNDACJA DLA POLSKI powstała w roku 1990 jako przedstawicielstwo *Fondation de France* – jednej z największych prywatnych francuskich fundacji – dla wspomagania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Od 1997 roku działa jako niezależna, polska fundacja. Od roku 2004 posiada status organizacji pożytku publicznego.

Obszary zaangażowania *Fundacji dla Polski* to:

- wspieranie zrównoważonego rozwoju i wyrównywanie potencjału społeczno-ekonomicznego regionów Polski,
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych niezbędnych na rynku pracy,
- integracja grup zagrożonych marginalizacją,
- kształtowanie postaw odpowiedzialności w życiu publicznym.

Rozwój Produktów Regionalnych i Tradycyjnych

– wsparcie Fundacji dla Polski

FdP stara się przekonać producentów do organizowania się w grupy producenckie, wspiera ich w przystępowaniu do europejskich i polskich systemów jakości żywności, które chronią producentów, a konsumentom gwarantują wysoką jakość produktu.

W Programie Rozwoju Regionalnego oferuje szkolenia dla producentów produktów regionalnych i tradycyjnych, lokalnych organizacji pozarządowych, ośrodków doradztwa rolniczego, liderów wiejskich. Przekazuje im wiedzę, w jaki sposób:

- legalizować działalność gospodarczą związaną z wytwarzaniem i wprowadzaniem produktów do obrotu, uwzględniając aktualny stan przepisów prawnych,
- organizować grupy producenckie,
- wpisać produkt na Listę Produktów Tradycyjnych,
- aplikować o znak „Jakość, Tradycja”,
- aplikować o rejestrację produktu w Unii Europejskiej.

Partnerzy Programu:

- Polska Izba Produktu Regionalnego i Lokalnego
- Wydział Oznaczeń Geograficznych Departamentu Programowania i Analiz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- Stowarzyszenie Solidarność Francja-Polska
- Stała Konferencja Ekonomii Społecznej

Na poziomie lokalnym FdP współpracuje także z urzędami marszałkow-skimi, starostwami powiatowymi i gminami, ośrodkami doradztwa rolni-czego, organizacjami pozarządowymi, producentami i grupami producenc-kimi. www.fdp.org.pl

PROGNOZY

W ramach PO KL 2007-2013, działania rozpoczęte w projekcie „STEREO-TYP, a równe szanse kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich” będą kon-tynuowane – zarówno w formie dalszej współpracy i wsparcia dla uczestni-czek pierwszej edycji Akademii Kobiet Aktywnych, jak i stworzenia jej kolej-nych edycji.

Część II

WPROWADZENIE

„POMÓŻMY LUDZIOM, ABY MOGLI POMÓC SOBIE SAMI”

Jeżeli jesteś kobietą mieszkającą w małej miejscowości, jeżeli działasz społecznie lub chciałabyś taką działalność rozpocząć, jeżeli zależy Ci na tym, aby w swoim środowisku zmienić coś na lepsze – ten poradnik jest właśnie dla Ciebie.

Krok po kroku przeprowadzimy Cię przez metody pracy w środowiskach lokalnych, zapoznamy z pracą metodą projektów oraz źródłami i sposobami pozyskiwania funduszy na ich realizację. Czytając tę publikację, uzyskasz również cenne informacje dotyczące rozwoju przedsiębiorczości a także jak wykorzystać warunki i zasoby lokalne.

Ale abyś ruszyła do dzieła i wprowadziła w swoim środowisku zmianę, musisz najpierw położyć fundamenty, czyli stworzyć solidną bazę dla swoich działań poprzez poszerzenie wiadomości o sobie samej, cechach przydatnych w pracy oraz o umiejętnościach, jakie warto nabyć, by skutecznie działać.

Rozdział pt. „Ja jako animatorka” pomoże Ci poznać swoje mocne strony i przełamać własne ograniczenia. Dowiesz się, kim jest animatorka społeczna, zdobędziesz wiedzę na temat metod animacji społecznej, dowiesz się, jak skutecznie wprowadzać zmiany. Następne rozdziały książki: „Rozpoznanie lokalnego środowiska” oraz „Mobilizowanie ludzi do działania”, pozwolą Ci zgromadzić narzędzia. Dowiesz się z nich, jak badać społeczność lokalną, jak zachęcić ludzi do brania spraw we własne ręce, jak zorganizować spotkanie grupy i jak je poprowadzić. Wyposażona w takie umiejętności, będziesz mogła ruszyć do dzieła – realizować projekty, które pomogą urzeczywistnić Wasze plany i marzenia.

Wiedza i umiejętności, które zdobędziesz dzięki tej książce, pozwolą Ci skutecznie wykorzystać Twoją aktywność na rzecz lokalnej społeczności i przyczynić się do rozwoju Twojej miejscowości i rozwiązania jej problemów. Oprócz wiedzy teoretycznej, w publikacji zostały zamieszczone ćwiczenia i testy, które pomogą Ci w samodzielnym doskonaleniu umiejętności animacyjnych.

Zawarte w tej części treści były wykorzystywane podczas szkolenia uczestniczek Akademii Kobiet Aktywnych.

Iwona Kusak

O ROZWOJU WSI

Jeżeli człowiek pragnie żyć w dobrze rządzonej społeczności i być szczęśliwym, powinien dążyć nie tylko do szczęścia własnego, ale również do szczęścia tej społeczności, do której należy i do szczęścia bliźnich, którzy wchodzą w jej skład.

E.Haeckel

Czasy współczesne zwykło nazywać się epoką informacji i usług. Globalizacja, nowoczesna gospodarka to wyzwania, którym musi sprostać również polska wieś. Przejście z ery rolniczo-przemysłowej do ery informatyczno-usługowej, to dla wsi czas niezwykle burzliwy. Zmiany, które mają miejsce, są dla jej mieszkańców trudne do zaakceptowania i postrzegane jako zagrożenie. Tymczasem niosą ze sobą nie tylko problemy, ale również i szanse.

POTENCJAŁ MIEJSCA

Polska wieś ma potencjał, by wygrać wyścig z miastem i jego możliwościami, i stać się „miejscem przyszłości”. Co może stanowić o jej atrakcyjności? To właśnie wieś jest w stanie przyciągnąć zmęczonych zawrotnym tempem życia mieszkańców miast. To tutaj znajdują wolną przestrzeń, piękne krajobrazy, ciszę i spokój, których tak brakuje w wielkich aglomeracjach. To tutaj przyjadą rekonwalescenci w poszukiwaniu czystego powietrza i zdrowego klimatu, rodzice wyślą dzieci do bezpiecznych wiejskich szkół, a artyści poszukają natchnienia dla swoich dzieł. Czyste środowisko sprawia, że wieś to także atrakcyjne miejsce dla lokalizacji niektórych gałęzi przemysłu.

Oddalenie od wielkich miast nie stanowi już utrudnienia. Komunikowanie się za pomocą Internetu stwarza możliwość pracy na odległość. Ludzie mieszkający na wsi mogą pracować w ramach gospodarki globalnej. Wystarczy stworzyć dogodne warunki osiedlania się, aby przyciągnąć na wieś młodych wykształconych ludzi czyli inwestorów ery usług i informacji. To oni mają w sobie potencjał, by stać się liderami wsi, autorami przyszłych innowacji. Realizując w swoim miejscu zamieszkania własne pomysły, przyczyniliby się do rozwiązywania dwóch podstawowych problemów: braku pracy oraz mieszkania.

Współczesna wieś musi przeobrażać się we wszystkich płaszczyznach i dążyć do spożytkowania osiągnięć cywilizacji dla własnego rozwoju. Rozwój ten nie może ograniczać się jedynie do ulepszania warunków życia i gospodarowania, ale powinien obejmować wiele dziedzin życia, takich jak:

- dbanie o przestrzeń wsi (odkrywanie wartości tradycyjnego wiejskiego krajobrazu) i odnawianie dawnej architektury – traktowanie jej jako cennego dziedzictwa kulturowego regionu;
- szukanie nowych szans dla rolnictwa, między innymi poprzez tworzenie gospodarstw ekologicznych, produkcję biomasy, specjalne uprawy i hodowle, promocję produktów lokalnych oraz wykorzystanie surowców rolnych do zaawansowanej technologicznie produkcji przemysłowej;
- dbanie o środowisko naturalne, segregację i przetwarzanie odpadów oraz ekologizację rolnictwa;
- przywracanie lokalnej wytwórczości w zakresie gospodarki, promocję tu-

*Znać innych
to mądrość.
Poznać siebie
to najwyższa
wiedza.*

Lao Tzu

rystyki wiejskiej, tworzenie produktów markowych regionów wiejskich, wykorzystywanie w rozwoju gospodarczym niematerialnych czynników rozwoju związanych z nauką, kulturą, ekologią i życiem społecznym, a także upowszechnianie nowych form zarobkowania, takich jak praca w domu czy telepraca (praca na odległość);

- odkrywanie i zachowanie tożsamości wsi, powracanie do dawnych zwyczajów i tradycji oraz ich twórcze wykorzystanie;
- umacnianie odpowiedzialności mieszkańców wsi za własny los poprzez zwiększanie ich uczestnictwa w działaniach na rzecz poprawy warunków życia, nie tylko w skali lokalnej, ale także regionalnej, państwowej i unijnej.

Jednak wszystkie te zmiany nie zajdą same. Przyszłość wsi zależy od lokalnych społeczności, które świadome zachodzących zmian, powinny wyjść im na przeciw i jak najlepiej je wykorzystać.

Aby to było możliwe, mieszkańcy wsi muszą poznać swoje zasoby, a następnie stworzyć wizję przyszłości, przy realizacji której będą zgodnie współpracować zarówno pojedyncze osoby, władze samorządowe jak i wiejskie organizacje oraz instytucje. Takie uruchomienie potencjału wiejskiej społeczności stworzy w efekcie kapitał społeczny, który stanowić będzie o sile polskiej wsi.

Tymczasem dziś, w wielu polskich wsiach, ludzie wciąż jeszcze mają bierny stosunek do otaczającej ich rzeczywistości. Nie widzą szans na lepszą przyszłość. Dotychczasowe sposoby zarabiania na życie nie zdają już egzaminu. Trudno jest zdobyć etatową pracę, trudno jest też żyć z rolnictwa. Ludzie czują się bezradni i bezradność tę usprawiedliwiają czynnikami zewnętrznymi.

ZADANIA DLA ANIMATORÓW

W wielu wiejskich miejscowościach brak grup, które mogłyby zainicjować przemiany; brak ludzi, którzy mogliby pobudzić lokalne społeczności do działania. To właśnie pole do popisu dla animatorów społecznych, których celem jest ożywienie i rozwój lokalnego środowiska – zarówno w wymiarze społecznym, jak i gospodarczym.

Praca animatorów ukierunkowana jest na rozwijanie zdolności mieszkańców wsi do budowania więzi opartych na bezpośrednich kontaktach, wspólnych celach i wartościach, oraz na wzajemnym zaufaniu. Zadaniem animatora społecznego jest stymulowanie procesu integrowania działań różnych lokalnych podmiotów, czyli tworzenie sieci współpracy. Animator mobilizuje mieszkańców wsi do podejmowania i prowadzenia działalności społecznej. Jego zadaniem jest pomaganie w tworzeniu grup lokalnych i wspieranie tych, które już istnieją. Charakter przedsięwzięć, inspirowanych przez animatorów, powinien zależeć od specyfiki danej miejscowości – mogą to być inicjatywy z zakresu kultury i edukacji, których celem jest kultywowanie tradycji, zachowanie kultury regionu czy wyrównywanie szans edukacyjnych, ale także innowacyjne przedsięwzięcia oraz pozyskiwanie środków finansowych służących rozwojowi społeczno-gospodarczemu wsi.

Dużym wyzwaniem dla animatorów jest czuwanie nad konstruowaniem w środowisku powiązań i tworzeniem związków formalnych i nieformalnych. Wzajemne kontakty i sieć współpracy to gwarancja bezpieczeństwa i stabilnego rozwoju społeczności, złożonej z partnerów, którzy wzajemnie się mobilizują, wspierają i są dla siebie autentycznym oparciem w trudnych sytuacjach. Wymiernym osiągnięciem animatorów powinno być również wskazanie mieszkańcom wsi środków finansowych, przeznaczanych na rozwój terenów wiejskich i nauczanie ich korzystania z tych zasobów, poprzez pisanie i realizowanie projektów.

Efektem pracy animatorów jest nie tylko ożywienie społeczno-gospodarcze wsi, ale również wzmocnienie postaw obywatelskich, co przejawia się wzrostem zainteresowania mieszkańców inicjatywami i decyzjami podejmowanymi przez władze samorządowe, zainteresowanie działalnością lokalnych instytucji publicznych, oraz aktywnym włączaniem się w życie publiczne.

SIŁA W PARTNERSTWACH

Jedną z podstawowych metod pobudzania do działania lokalnych społeczności jest tworzenie partnerstw, które polegają na budowaniu długofalowej współpracy i związków między instytucjami, organizacjami, firmami i obywatelami działającymi na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów. Metodą działania w partnerstwach pracują m.in. Lokalne Grupy Działania, tworzone na terenach wiejskich w ramach programu „Leader”. Oto siedem zasad metody „Leader’a”:

- 1) działamy lokalnie – formułujemy program działania na podstawie sytuacji danego obszaru, jego zasobów, potencjału i słabości;
- 2) działamy oddolnie – opracowujemy plany działania z udziałem ludzi, którzy będą je realizować;
- 3) działamy wspólnie (zasada partnerstwa) – tworzymy partnerstwo publiczno-prywatne na szczeblu lokalnym, w celu opracowania strategii rozwoju, planów działania i realizacji projektów;
- 4) działamy innowacyjnie – poszukujemy nowych, skuteczniejszych na danym obszarze metod rozwiązywania problemów;
- 5) działamy kompleksowo – łączymy działania z różnych sektorów (kultura, ekologia, gospodarka);
- 6) działamy ucząc się od siebie – tworzymy sieć powiązań i współpracy pomiędzy różnymi podmiotami realizującymi działania na rzecz rozwoju, w celu wymiany doświadczeń i uczenia się;
- 7) działamy biorąc odpowiedzialność – ponosimy odpowiedzialność za zarządzanie finansami i realizację projektów.

LICZY SIĘ WSPÓŁPRACA

Doświadczenia CAL oraz innych organizacji działających na terenach wiejskich wskazują, że nasze wsie potrzebują stymulacji rozwoju poprzez mobilizowanie do działania i uczenie współpracy. Współdziałanie, tworzenie partnerstw i koalicji, to także lek na charakterystyczny dla nas, Polaków, brak zaufania i zamknięcie się mieszkańców, organizacji i instytucji na potencjalnych partnerów.

Ludzie działający w partnerstwach, oprócz prowadzenia bieżących działań, muszą mieć wizję działań długofalowych służących rozwojowi wsi. Osiągnięcie założonych celów staje się możliwe dzięki wspólnemu opracowaniu oraz realizacji projektów rozwiązujących lokalne problemy i wspierających rozwój miejscowości czy regionu. W zależności od tematu prac i projektów, partnerstwo może zmieniać swój skład tak, by wybrane zadanie prowadził partner, który ma największe doświadczenie i wiedzę w danej dziedzinie. W ten sposób każdy z partnerów będzie doceniony, a pozostali uczestnicy partnerstwa będą mogli się wiele nauczyć i służyć pomocą. To dobry sposób, by uczyć się zaufania i dochodzenia do konsensusu.

Mieszkańcy wsi coraz częściej sięgają po fundusze zewnętrzne. Po środki te łatwiej aplikować właśnie partnerstwom, a nie pojedynczym organizacjom. Atuty partnerstwa, to również lepsze rozeznanie potrzeb, wypracowanie

wspólnej wizji, szerszy zasięg projektu oraz rzetelne prowadzenie księgowości i sprawozdawczości.

KTO SZUKA, TEN ZNAJDUJE

Tak jak w partnerstwach łączą swe potencjały różne podmioty, tak najwięcej korzyści przynosi czerpanie z różnych doświadczeń i programów skierowanych do mieszkańców wsi. To właśnie zadanie godne animatorek społecznych, które czerpiąc z różnorodnych doświadczeń i łącząc różne możliwości, powinny odnaleźć właściwą dla swojej społeczności drogę rozwoju. Dobrym przykładem prężnych działań w środowiskach wiejskich są Lokalne Grupy Działania, które dzięki dysponowaniu środkami finansowymi i wspieraniu projektów, przejęły od samorządu terytorialnego część odpowiedzialności za rozwój obszarów wiejskich. Możliwości wspierania lokalnego rozwoju daje także program „Działaj Lokalnie”, realizowany przez Akademię Rozwoju Filantropii, czy granty Fundacji Wspomagania Wsi, wspierającej inicjatywy gospodarcze, społeczne i kulturalne mieszkańców wiosek i małych miast.

Ważne jest, aby działania na obszarach wiejskich przyczyniały się do wszechstronnego rozwoju lokalnych wspólnot, łączyły ekonomię z różnymi aspektami życia społecznego. Realizowane projekty mogą dotyczyć między innymi wspierania małej przedsiębiorczości, tworzenia nowych miejsc pracy, ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, promocji produktu lokalnego, edukacji czy agroturystyki. Taką szansę dają między innymi programy Unii Europejskiej skierowane do mieszkańców wsi.

ROZWÓJ CZYLI NOWA JAKOŚĆ ŻYCIA

Wieś coraz częściej postrzegana jest jako miejsce wysokiej jakości życia i efektywnej działalności gospodarczej. Najważniejsze, żeby w proces rozwoju włączeni zostali mieszkańcy, aby posiedli umiejętność wykorzystania własnych zasobów i realizowali własne pomysły. Na dynamikę rozwoju wielki wpływ ma organizowanie się mieszkańców w grupy obywatelskie i stowarzyszenia. Ich wzajemne relacje tworzą nową rzeczywistość. Poprzez tworzenie partnerstw i koalicji, organizacje, instytucje oraz mieszkańcy, mają szansę budowania społeczeństwa obywatelskiego. W partnerstwie mogą spotkać się przedstawiciele samorządu, liderzy organizacji wiejskich, przedsiębiorcy, animatorzy społeczni, prezentujący różne punkty widzenia, doświadczenia, umiejętności, które budują wielki potencjał, dzięki któremu może rozwijać się społeczność lokalna. Im większy będzie stopień zaangażowania mieszkańców wsi – tym większy rozwój będzie można osiągnąć.

JA JAKO ANIMATORKA

Kim jesteś w swojej wsi? Czym zajmujesz się prywatnie, a czym zawodowo?

W każdej z grup biorących udział w Akademii Kobiet Aktywnych, były m.in. sołtyski, radne gminy, działaczki Kół Gospodyń Wiejskich lub innych stowarzyszeń, nauczycielki, gospodynie domowe. Różnił je wiek, wykształcenie, region, z którego pochodziły, natomiast łączyła potrzeba aktywności społecznej, chęć działania i wiara, że można coś zmienić na lepsze. Jeśli sięgnęłaś po tę książkę, to znaczy, że Ty również masz w sobie wolę działania, że drzemie w Tobie potencjał, który z powodzeniem możesz wykorzystać dla dobra i rozwoju swojego środowiska.

Zanim jednak pobeigniesz zmieniać świat, zatrzymaj się na chwilę nad sobą. Anne Morrow Lindberg pisała: „Gdy człowiek jest obcy samemu sobie, jest też wyobcowany od wszystkich innych”. Chcąc pomagać innym, powinnaś najpierw dokonać analizy samej siebie, po to, aby zdać sobie sprawę ze swoich mocnych i słabych stron.

W samopoznaniu pomogą Ci poniższe ćwiczenia.

Ćwiczenie: „Czy myślisz pozytywnie”?

Ćwiczenie pomoże ci ustalić, czy jesteś osobą pozytywnie nastawioną do rzeczywistości, czy też brak Ci energii i optymizmu; czy jesteś gotowa do podjęcia wyzwań, czy też powinnaś najpierw popracować nad sobą i nad swoim nastawieniem do świata.

Zaznacz odpowiedzi, które są najbliższe Twoim codziennym zachowaniom:

1. Kiedy wstaję rano, zazwyczaj:

- a) jestem podekscytowana nadchodzącym dniem;
- b) nie czuję niczego szczególnego;
- c) odczuwam lęk i niepokój.

2. Sądzę, że telewizja obecnie:

- a) niemal zawsze pokazuje coś ciekawego, zabawnego, relaksującego;
- b) dobrze jest ją pooglądać, jeśli się nie ma niczego innego do zrobienia;
- c) jest pełna przygnębiających wieści i kiepsko zrobionych programów.

3. Przyjaciółka z dawnych lat pragnie się z Tobą skontaktować:

- a) z niecierpliwością oczekujesz chwili, gdy będziesz mogła opowiedzieć jej o swoim życiu i wysłuchać tego, co ma do powiedzenia;
- b) nie sądzisz, że którakolwiek z was się zmieniła, że miło będzie powspominać stare, dobre czasy;
- c) zastanawiasz się, czego od Ciebie chce – przecież niewiele macie ze sobą wspólnego, a poza tym, nie masz czasu.

4. Wybierasz się do sklepu po nową sukienkę:

- a) jesteś podekscytowana i zastanawiasz się, co teraz jest najmodniejsze;
- b) interesuje cię, by zakup był jak najbardziej praktyczny;
- c) martwisz się, że nie znajdziesz nic, co Ci się spodoba, oraz że większość rzeczy nie będzie na ciebie pasować.

5. Niespodziewanie dostrzeżasz swoje odbicie w oknie wystawowym:

*Jakość twoich myśli
determinuje jakość
twojego życia.*

Vera Peiffer

- a) jesteś z siebie zadowolona;
- b) myślisz: „Muszę coś zrobić z włosami, kupić nowy płaszcz i w końcu zacząć przestrzegać diety.”;
- c) szybko odwracasz wzrok.

6. W przyszłym tygodniu będą Twoje urodziny:

- a) nie możesz uwierzyć, że masz już tyle lat – przecież czujesz się tak młodo; zastanawiasz się, jak je uczcić;
- b) tak naprawdę nie chcesz robić „wielkiego halo”; jesteś zbyt zajęta albo wolałabyś zapomnieć, że czas płynie;
- c) wiesz, że najprawdopodobniej otrzymasz prezenty, które Ci się nie podobają.

7. Odbierasz korespondencję:

- a) zastanawiasz się, kto odpisał na Twoje listy;
- b) wątpisz, czy będzie jakiś list do Ciebie;
- c) przypuszczasz, że są to tylko rachunki i reklamy.

8. Słyszysz, że trasa planowanej drogi ma bieć przez plac zabaw i miejscowy ośrodek sportowy:

- a) starasz się dowiedzieć czegoś więcej na temat tych planów i zainicjować grupę protestacyjną;
- b) martwisz się i masz nadzieję, że ktoś zadba o przeniesienie tych obiektów w inne miejsce;

- c) narzekasz na urzędników, że wszyscy są albo są nieodpowiedzialni albo biorą łapówki.

Podsumowanie testu:

Jeśli zaznaczyłaś najwięcej odpowiedzi „a”:
Gratulujemy! Jesteś osobą pozytywnie myślącą, elastyczną i energiczną! Umiesz cieszyć się życiem i cenić zarówno siebie, jak i swój czas. Lubisz wyzwania, jesteś gotowa na zmiany. Widzisz, że świat jest pełen interesujących możliwości i potrafisz czerpać radość z kontaktów z ludźmi.

Jeśli zaznaczyłaś najwięcej odpowiedzi „b”:
Nie jesteś osobą skłoną do zmian. Twoje życie utknęło w bezpiecznej, pełnej spokoju rutynie. Istnieje jednak niebezpieczeństwo, że pewnego dnia uświadomisz sobie, iż życie przecieka Ci przez palce, a Ty będziesz miała żal o to, że ludzie nie są wdzięczni za wszystko, co dla nich zrobiłaś. Spróbuj myśleć pozytywnie, odważ się na zmianę!

Jeśli zaznaczyłaś najwięcej odpowiedzi „c”:

Straciłaś energię i entuzjazm, trudno Ci zaufać ludziom. Potrzebujesz pozytywnego przeprogramowania. Jeżeli zdecydujesz się na zmianę – możesz wiele zyskać.

*Ćwiczenie na podst. książki Gael Lindenfield
„Kobieta pozytywna”, Warszawa 1994, s.26-28*

Ćwiczenie: „Moje mocne strony”

Ankieta, którą proponujemy, może przyczynić się do usystematyzowania Twojej wiedzy na temat własnych możliwości i perspektyw dalszego rozwoju.

Napisz o wszelkich dotychczasowych osiągnięciach, świadczących o Twoich możliwościach, a także o cechach, które ułatwiają Ci uzyskanie dobrych wyników w jakimkolwiek działaniu wykraczającym poza sferę spraw czysto prywatnych. Chodzi tu o takie czynniki, jak:

- umiejętności,
- wiedza,
- zalety charakteru,
- walory fizyczne,
- kontakty z ludźmi mogącymi wspomóc Twoje osiągnięcia, itp.

Przez mocne strony nie należy rozumieć wyłącznie umiejętności świetnego wykonywania jakichś ważnych lub skomplikowanych czynności; na przykład, w zespole osiągającym bardzo dobre rezultaty, dzięki odpowiedniemu podziałowi pracy, wielkie znaczenie ma sprawne wykonywanie każdej, nawet najdrobniejszej czynności, dlatego nie pomijaj bardzo wyspecjalizowanych, ale dobrze opanowanych umiejętności, jak na przykład obsługa komputera, łagodzenie konfliktów, itp.

Przed przystąpieniem do pisania odpowiedzi przeczytaj wszystkie pytania.

1. Wymień jedną lub najlepiej kilka rzeczy, które możesz zaliczyć do swoich sukcesów. Mogą to być zarówno ostatnie, jak i dawne osiągnięcia, nagrody, wyróżnienia, wprowadzone ulepszenia itp.

.....

.....

2. Napisz krótko, co szczególnie przyczyniło się do wyżej wymienionych sukcesów.

.....

.....

3. Co umiesz robić najlepiej? Wymień jedną lub kilka rzeczy.

.....

.....

4. W jakiej dziedzinie masz najwięcej wiadomości, umiejętności, doświadczeń?

.....

.....

5. Co w Twoim środowisku domowym i pozadomowym można zaliczyć do czynników ułatwiających Ci osiągnięcie sukcesów?

.....

.....

6. Jakie są Twoje najważniejsze dążenia i cele? Co chciałabyś osiągnąć?

.....

.....

7. Co mogłabyś robić lepiej niż przeciętnie, gdyby zostały spełnione takie warunki, jak: uzyskanie środków, przeszkolenie, zdobycie nowych doświadczeń, itd.

.....

.....

*Człowiek przede
wszystkim powinien
nauczyć się dbać
o siebie, po to, by
później potrafił
zatroszczyć się o
innych. Tego właśnie
trzeba, aby ptak
uwięziony w klatce
zaczął śpiewać.*

Maya Angelou

8. Do jakich funkcji, do jakich zadań, nadawałbyś się najbardziej?

.....
.....

9. Wymień swoje zdolności, zalety charakteru.

.....
.....

10. Czy masz jakieś cechy rzadko spotykane? Nie muszą one mieć ponadprzeciętnego poziomu, wystarczy, że są rzadkie w Twoim środowisku.

.....
.....

Mamy nadzieję, że dzięki tej ankiecie uświadomiłaś sobie, jak duży potencjał w Tobie drzemie! Nie wolno Ci go zmarnować. Swoje pozytywne myślenie, zdolności i umiejętności możesz przecież wykorzystywać dla dobra ludzi wśród których żyjesz, animując lokalne środowisko.

Animacja (z łacińskiego animo, animare – ożywiam) to inaczej ożywienie, nakłanianie do działania. Tak więc animator społeczny tworzy kapitał społeczny, czyli zespół wartości i norm, takich jak zaufanie czy solidarność, które uznawane są przez członków danej społeczności. Kapitał ten umożliwia współpracę i współdziałanie na rzecz rozwiązywania zarówno problemów indywidualnych, jak i zbiorowych.

Stowarzyszenie CAL w ten sposób formułuje misję animatorek społecznych:

„Wierząc, że ludzie potrafią sami sobie pomóc, aktywizujemy ich poprzez edukowanie, inspirowanie, wspieranie, motywowanie, w celu rozwiązywania lokalnych problemów i rozwoju społeczności na podstawie zasad poszanowania odrębności i partnerstwa”.

Jeśli chcesz działać jako animatorka powinnaś:

- angażować innych do wspólnego działania,
- ułatwiać innym współdziałanie,
- edukować,
- zachęcać,
- wzmacniać, dodawać otuchy,
- delegować uprawnienia (nie robić wszystkiego sama i nie być za wszystko odpowiedzialna),
- wyrównywać szanse,
- oceniać efekty wspólnej pracy.

Warto, abyś odróżniała postawę animatorki od postawy liderki. Obie są cenne i potrzebne w lokalnej społeczności, jednak liderka to urodzona przywódczyni, która robi najwięcej dla sprawy i jest główną autorką sukcesu. Takich kobiet z pewnością nie brakuje także w Twoim otoczeniu (są to najczęściej sołtyski, przewodniczące KGW, KERiL). Tymczasem animatorka roznieca płomień, ale gdy stos płonie już silnym ogniem, staje z boku. Mobilizuje ludzi do działania, a potem pozwala im na samodzielność. Animatorka społeczna nie powinna pracować z jedną grupą, lecz inspirować zawiązanie grupy, a następnie ją usamodzielniać (np. znajdując lidera). Sama powinna koncentrować się na relacjach międzygrupowych, na tworzeniu związków, kontaktów w środowisku. W ten sposób animatorka rozpoczyna proces roz-

woju, polegający na zaspokajaniu potrzeb i rozwiązywaniu problemów.

Ćwiczenie.

Zastanów się w jakich obszarach Twojej aktywności czujesz się bardziej liderką, a w których animatorką. Zaznacz to na zamieszczonej niżej tabeli.

życie rodzinne (np. prace domowe, wychowywanie dzieci, rozwój dzieci)	aktywność zawodowa (np. wykonywana praca, zajęcia dodatkowe, wolontariat)
działalność społeczna (działalność w stowarzyszeniach i organizacjach, pomoc sąsiedzka, itp.)	Inne (m.in. rozwój osobisty)

Wypisz teraz obszary działalności, w których możesz zmienić swoją aktywność z liderowania na bycie animatorką.

.....

W pracy na rzecz lokalnego środowiska ważne jest, abyś, wtedy gdy to możliwe, przyjmowała postawę animatorki. Napisz od czego chcesz zacząć!

.....

Do Twoich zadań jako animatorki należy:

- dbanie o rozwój partnerskich kontaktów poprzez budowanie koalicji,
- wypracowanie kontaktów i relacji pomiędzy potencjalnymi partnerami społecznymi,
- poznawanie mieszkańców, historii, problemów środowiska (nakreślenie profilu społeczności lokalnej),
- podejmowanie wspólnych decyzji z członkami koalicji poprzez dochodzenie do kompromisu i określanie wspólnego celu,
- podtrzymywanie zaangażowania innych i motywowanie ich,
- tworzenie sieci wzajemnych powiązań, pielęgnowanie kontaktów.

W ten sposób animatorka ułatwia grupom włączenie się w życie społeczne. Dzięki temu mieszkańcy odkrywają wartość wspólnoty, budują poczucie solidarności i uświadamiają sobie jaka satysfakcja płynie z niesienia pomocy innym. Animatorka przyczynia się do zmiany hierarchii wartości, do docenienia współpracy na rzecz wspólnego dobra.

POŻĄDANE CECHY ANIMATORKI

Wśród zalet animatora najczęściej wymienia się :

- świadomość co do własnych możliwości i ograniczeń, zarówno fizycznych (np. odporność na zmęczenie czy stres), jak i dotyczących cech charakteru czy uzdolnień. Animatorka musi być dojrzała i odpowiedzialna, bowiem podejmując się jakiegoś zadania, otrzymuje kredyt zaufania od grupy współdziałających z nią osób. Jeżeli raz zawiedzie pokładane w niej nadzieje, przestanie być osobą wiarygodną;

*Poprawić to zmienić;
być doskonałym to
zmieniać się często.*

Winston Churchill

*Samoakceptacja
– określenie postawy
nacechowane wiarą,
zaufaniem i zdrowym
szacunkiem dla samego
siebie. Postawa taka
sprawia, że jednostka
może wykonywać
i realizować
swoje potencjalne
możliwości, a także
potrafi skorygować
swoje zachowanie
pod wpływem innych.
Osoby, które akceptują
siebie, mają pozytywne
mniemanie o sobie
i dobre samopoczucie.*

*Stereotyp
– uproszczony,
tradycyjny, zazwyczaj
irracjonalny obraz
rzeczy, osób,
instytucji, itd., złożony
z cech poczytywanych
za charakterystyczne
dla nich, wpojony
przez środowisko
w świadomość
członków jakiejś
grupy, warstwy
społecznej, klasy.*

*Empatia
– umiejętność
wczuwania się
w położenie
innej osoby,
identyfikowanie się
uczuciowe z kimś.*

- akceptację siebie i innych. Animatorka akceptuje siebie, próbując poznać swoje wady i braki, aby stopniowo je pokonywać. Samoakceptacja sprzyja bezwarunkowej akceptacji innych, która jest podstawą każdego działania animacyjnego;
- zdolność do życia w zbiorowości, umiejętność zmieniania się wraz ze zbiorowością i przestrzegania obowiązujących w niej reguł i norm. W pracy animacyjnej bardzo przydatna jest zdolność panowania nad sobą w trudnych sytuacjach i umiejętność pogodzenia życia grupowego z oczekiwaniami osobistymi. Warto pamiętać, że angażując się w pracę społeczną, w pewnym stopniu pozbawiamy bliskich swojej obecności. Musimy mieć zatem zarówno ich przyzwolenie, jak i własną, wewnętrzną zgodę na taki stan rzeczy;
- umiejętność dostosowywania się, czyli elastyczność myślenia i zachowania pozwalającą zareagować na to, co nieprzewidziane, a także umiejętność dokonywania weryfikacji wcześniej przyjętych planów;
- postawę twórczą i inwencję, które umożliwiają unikanie stereotypów, odnajdywanie się w nowych sytuacjach i wymaganiach.

STEREOTYPY

W pracy animatorki niezwykle ważna jest wiedza o powstawaniu i funkcjonowaniu stereotypów. Podejmując rolę animatorki społecznej, musisz sobie zdawać sprawę z głęboko zakorzenionych lęków i uprzedzeń, obecnych w każdej społeczności lokalnej. Szczególnie ważna jest świadomość stereotypów dotyczących ról społecznych kobiet i mężczyzn. W tradycyjnych środowiskach kobieta postrzegana jest jako gospodyni domowa, matka, kucharka, natomiast mężczyzna – jako urodzony przywódca predestynowany do pełnienia ról społecznych związanych z władzą i prestiżem. Ale przecież dobrze wiemy, że kobiety również świetnie sprawdzają się w roli szefów, zajmują odpowiedzialne stanowiska (są radnymi, wójtami i burmistrzami). Atuty nas, kobiet, to przede wszystkim: empatia, umiejętność łagodzenia sporów i skłonność do kompromisów, naturalne, związane z pełnieniem roli matki, wyzbycie się egoizmu i kierowanie się dobrem ogółu.

ETYKIETOWANIE

Pracę na rzecz lokalnej społeczności utrudnia również zjawisko etykietowania, czyli postrzeganie określonych osób poprzez ich sposób ubierania się, zachowania, wygląd, zawód, a nawet choroby. Zdarza się, że z wrogością i nieufnością spotykają się młodzi ludzie, którzy mają długie włosy czy ubierają się jak punki. Zwykle uważa się ich za narkomanów lub wandalów. Także osoby niepełnosprawne często skarżą się, że nie są akceptowane przez środowisko z powodu swojej inności. Dlatego często głównym zadaniem animatora jest walka z przyzwyczajeniami i nawykami głęboko zakorzenionymi w danej społeczności. W pewnej gminie południowej Polski, od kilku pokoleń mieszkańcy jednej z wsi nie są akceptowani przez ludzi z okolicznych miejscowości. Nazywani są przez nich „świedrami” i posądzeni o konfliktowość, zaciętość i warcholstwo. Często zdarza się też tak, że godzimy się na zastany stan rzeczy, bo wydaje nam się, że inaczej być nie może. Tak jest we wsi, w której nie ma ani jednego mostu przez przecinającą miejscowość rzekę. Aby przedostać się na drugi brzeg samochodem, mieszkańcy muszą korzystać z mostu w sąsiedniej wsi.

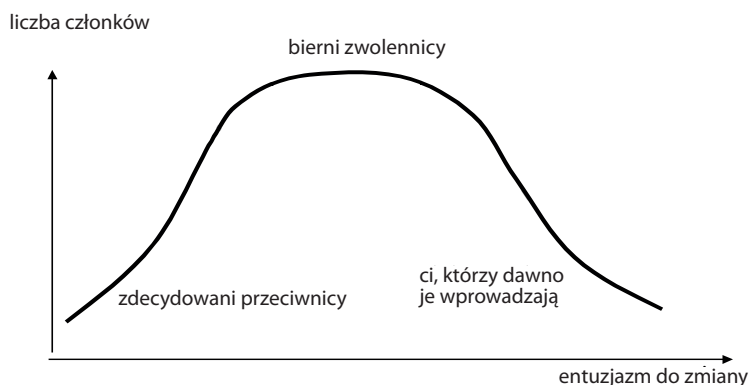
Tymczasem nie musimy się godzić ze stanem rzeczy, który jest akceptowany przez środowisko, ponieważ „zawsze tak było”. Warto walczyć o to, aby żyło się lepiej i nam, i innym. Obecnie świat rozwija się w niewiarygodnym tempie i my wszyscy musimy dotrzymywać mu kroku. W Alicji w krainie czarów czytamy: „Tutaj trzeba biec bardzo prędko, aby pozostać w tym samym miejscu”. Społeczność, która się nie rozwija – cofa się, zastyga w marazmie.

ZMIANA

To, co już jest – jest nam bliskie i znane, a to co nowe – wydaje nam się dalekie i ryzykowne. Dlatego ludzie zazwyczaj boją się zmian. Zmiana dla wielu ludzi brzmi przerażająco. Tymczasem praca animatorki jest właśnie wywoływaniem zmiany.

Musisz mieć, kobieto aktywna, świadomość, że tworząc środowisko zmiany, możesz spotkać się ze sprzeciwem zarówno pojedynczych osób, jak i całych środowisk. Zmiana bowiem, to ścieranie się poglądów osobowości, stanowisk i interesów. Dlatego zmianę trzeba wprowadzać umiejętnie. Zawsze są jakieś siły, które wspierają zmianę, i te, które ją utrudniają.

Najczęściej spotykane postawy wobec zmian

Najczęściej spotykane postawy wobec zmian. źródło: E. Soltys i R. Tedera, „Myśli i sugestie dla pozarządowego trenera”, maszynopis, Warszawa 2001.

PRZYCZYNY, DLA KTÓRYCH LUDZIE SPRZECIWIAJĄ SIĘ ZMIANOM.

UTRATA KONTROLI

Kiedy zmiana jest nam narzucona, a nie wprowadzana przez nas, pojawia się uczucie bezsilności. Wynikiem bezsilności może być małostkowość, obrona własnego terytorium, restrykcyjne przestrzeganie przepisów oraz nadmierna kontrola.

Antidotum: Spróbuj aktywnie zaangażować przeciwników w proces zmiany.

ZBYTNIA NIEPEWNOŚĆ

Zwykły brak wystarczających informacji na temat następnego kroku uniemożliwia dobre samopoczucie. „Łatwiej jest pozostać z diabłem, którego się zna, niż oddać duszę diabłu, którego się nie zna”.

Antidotum: Przekazuj pełną informację.

Nienawidzę prac domowych! Ścielesz łóżka, zmywasz gary – a po sześciu miesiącach zaczynasz wszystko od początku.

Joan Rivers

NIESPODZIANKA!

Ludzi szokują decyzje lub żądania, o których są informowani nagle, bez uprzedniego przygotowania. Brak ostrzeżenia może sprawiać wrażenie, że organizacja/ instytucja nie ufa swoim członkom lub ich nie ceni.

Antidotum: Możliwie najwcześniej podzielić się informacjami na temat swej wizji i konkretnych kroków prowadzących do zmiany.

EFEKT „RÓŻNICY”

Radykalna zmiana sprawia, że ludzie stają się świadomi powszedniej rutyny oraz nawyków i zaczynają je kwestionować. Potrzeba zmiany nawyków dodatkowo zwiększa stres. Prośbienie ludzi, by całkowicie wyrzekli się przyzwyczajęń, może wywołać zbyt wielki stres.

Antidotum: Zminimalizuj liczbę wprowadzanych „różnic”, przedstaw obecną zmianę jako kontynuację tradycji, rozbij duże, złożone zmiany na łatwiejsze do przełknięcia kawałki.

UTRATA TWARZY

Jeżeli akceptacja zmiany będzie oznaczać przyznanie, że dotychczasowe postępowanie było niewłaściwe, ludzie oczywiście przeciwstawiać się zmianie. Należy zminimalizować poczucie utraty twarzy lub uczucie zakłopotania.

Antidotum: Przedstaw przyszłe działania w pozytywnym świetle; docień poprzednie działania, a następnie stwórz atmosferę podniecenia przyszłymi zmianami.

ZANIEPOKOJENIE PRZYSZŁĄ KOMPETENCJĄ

Osoby obawiające się o swoją zdolność odnalezienia się i działania w nowej sytuacji po wprowadzeniu zmiany, mogą się tej zmianie przeciwstawiać.

Obawy tego rodzaju rzadko są wyrażane bezpośrednio, raczej osoby te znajdują wyraz w wyszukiwaniu wielu powodów, dla których zmiany należy zaniechać.

Antidotum: Upewnij ludzi co do ich kompetencji i miejsca w nowej organizacji oraz zapewnij im konieczne szkolenia.

EFEKT FALOWANIA

Zmiana często przerywa realizację planów, projektów i zajęć rodzinnych poszczególnych osób. Mimowolne „fale” wywołane przez zmianę mogą być źródłem poważnego sprzeciwu wobec niej.

Antidotum: Bądź elastyczna.

WIĘCEJ PRACY

Zmiana prawie zawsze oznacza, że wymagany będzie dodatkowy wysiłek.

Antidotum: Zauważaj, wspieraj i wynagradzaj dodatkowy wysiłek.

PRZESZŁE URAZY

Istnieje duże prawdopodobieństwo, że przeszłe, nienaprawione krzywdy, w procesie zmiany ponownie wypłyną na powierzchnię. Te niezłatwione sprawy wrzały tuż pod powierzchnią starej organizacji.

Antidotum: Załatw najpierw najważniejsze sprawy z przeszłości.

ZAGROŻENIE JEST REALNE

Czasami zagrożenie, jakie stanowi zmiana (szczególnie dla niektórych osób), jest realne. Stawianie czoła ludzkim obawom i zajęcie się nimi, jest często bardziej skuteczne niż ich pomniejszanie.

Antidotum: Unikaj kreowania przegranych (jeżeli jednak niektóre osoby będą musiały przegrać w wyniku zmiany, powinny się o tym dowiedzieć jak najwcześniej). Z wyczuciem podejmuj działania mające na celu zmniejszenie poniesionych przez ludzi strat.

Rosebeth Moss Kanter, Managing the Human Side of Change'a.

Możesz pomóc ludziom przezwycięzać ich lęki związane ze zmianą. Czasem wystarczy powiedzieć: „Przecież dajecie sobie radę”, wywołać dyskusję, dostarczyć informacji. Wówczas ludzie przełamują impas, otwierają się na nowe doświadczenie.

Jeśli dobrze przygotujesz się do swej roli, dostrzeżesz zmieniające się w czasie nastroje grupy, która jest zaangażowana w nową sytuację. Nie są one przypadkowe, lecz wynikają z procesu, który ilustruje poniższy wykres.

*Czas potrzebny na zmianę. Źródło: J. Philipp, S. Dunlop,
Długa, ciemna noc innowatora.*

Proces zmiany ma swoją dynamikę. Czasem działanie, które pozornie nie przyniosło rezultatu, za jakiś czas okaże się początkiem jakiegoś lokalnego „buntu”, ruchu, rozwoju czy działania. Bo zmiana często nie odbywa się nagle – ludzie muszą do niej dojrzeć, muszą ją poczuć i z nią się oswoić.

Ćwiczenie.

Zastanów się w jaki sposób będziesz chciała wprowadzić w swoim środowisku zmianę. Od czego zaczniesz i jakie kolejne działania podejmiesz?

.....

.....

.....

.....

A teraz porównaj własne przemyślenia z etapami procesu wprowadzenia zmiany w metodzie Centrum Aktywności Lokalnej.

- Zbierasz informacje (gromadzisz wiedzę na temat źródeł problemów, ustalasz kogo one dotyczą i w jakim zakresie, analizujesz zasoby, jakie istnieją w Twoim środowisku).
- Oceniasz sytuację (czy jesteś w stanie przeprowadzić zmianę, kto może być Twoim sprzymierzeńcem).
- Zachęcasz ludzi do spotkania się w celu podjęcia decyzji, jakimi problemami chcą się zająć (przygotowujesz spotkanie).
- Tworzysz i wspierasz grupę/ koalicję.
- Pomagasz grupie/ koalicji podczas realizacji zadań.
- Dokonujesz wraz z grupą analizę postępu i działań.
- Pomagasz grupie w zakończeniu działań lub w podjęciu nowych.
- Cały proces zaczynasz od początku.

Twoje spotkania i rozmowy z ludźmi mają na celu doprowadzenie do stworzenia grupy animacyjnej – grupy, która wraz z Tobą zainicjuje w lokalnym środowisku zmiany. Członkowie grupy będą Twoimi sprzymierzeńcami. Będziecie się wzajemnie wspierać i podejmować kolejne działania zmierzające do rozwiązywania problemów Waszej wspólnoty.

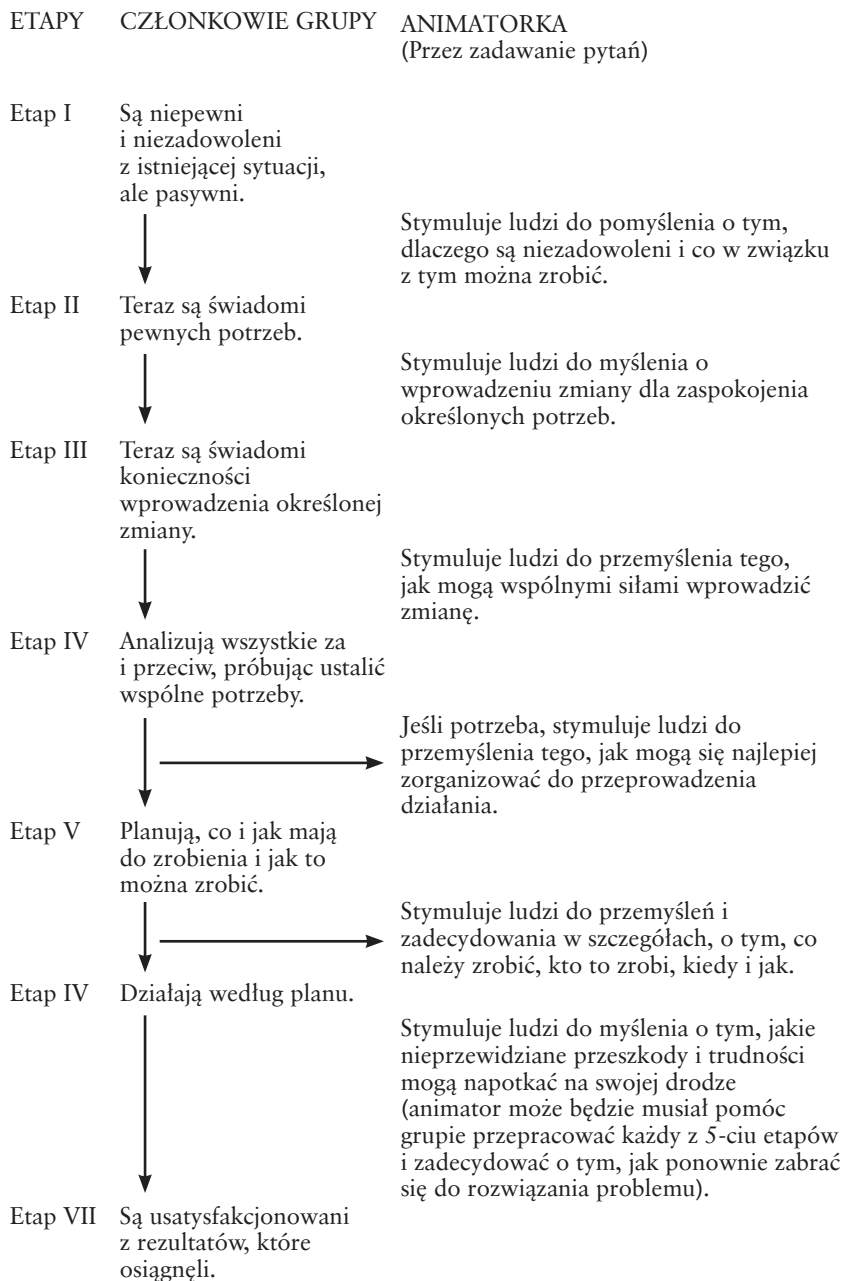
Pamiętaj! Pracując z ludźmi, zawsze postępuj rozważnie i odpowiedzialnie. Jeżeli uda Ci się zebrać grupę, która wraz z Tobą będzie wprowadzać zmiany:

Nie pouczaj!	Pytaj, proś o wskazanie potrzeb.
Nie narzucaj konkretnego rozwiązania!	Wypracujcie wspólne rozwiązanie.
Nie pozwalaj iść sprawie na tzw. żywioł!	Planuj i zarządzaj strategią.
Nie zapominaj o ludziach!	Wspieraj ludzi we wzajemnej współpracy. łagodź konflikty, analizuj niepowodzenia, doceniaj i dowartościowuj członków grupy. Zachęcaj do nauki i osobistego rozwoju, zapobiegaj nierównościom i uprzedzeniom.

ETAPY PROCESU GRUPOWEGO PROWADZĄCEGO ZESPÓŁ DO DZIAŁANIA W SPOŁECZNOŚCI

Interakcja – wzajemne oddziaływanie na siebie osób, przedmiotów lub zjawisk.

Przygotowane przez Batten 1967, przełożył Paweł Jordan

PROCESY I DZIAŁANIA W ORGANIZOWANIU SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ

Zadania animatorki

Fazy procesu	Zadania techniczne	Zadania interakcyjne
Socjalizacja grupy	Identyfikacja i zdefiniowanie problemu	Wytypowanie potencjalnych członków; rekrutowanie i motywowanie członków; ustanawianie wspólnych priorytetów
Faza wstępna kształtowania grup; rozwój efektywnych relacji	Powiązanie identyfikacji problemu ze sformowaniem celu	Kultywowanie społecznych związków, budowanie grupowej identyfikacji, spójności
Budowanie organizacji grup	Budowanie struktury i celów programowych	Pogłębianie rozumienia misji i celów; budowanie koalicji; rozwój i wyłonienie lidera/ów
Relacje instytucjonalne; mediowanie w relacjach pomiędzy osobami indywidualnymi a instytucjami	Wdrażanie strategii (administrowanie i planowanie)	Uczestnictwo w rozwoju organizacyjnym i zmianie poprzez użycie różnych taktyk: edukacji, perswazji, negocjacji i wpływu

Brager and Specht – opracował Paweł Jordan

Ćwiczenie.

Bez względu na to, czy gotowanie jest Twoim ulubionym zajęciem czy też nie, spróbuj przygotować przepis na animatorkę społeczną!

Oto produkty: wytrwałość, energia, samozaparcie, konsekwencja, przedsiębiorczość, wizjonerstwo, wiedza, zdolności organizacyjne, komunikatywność, odpowiedzialność, otwartość.

Dobierz składniki w odpowiednich proporcjach np.: 50 dag wytrwałości, 100 dag konsekwencji, 45 dag energii, itd. Liczymy na Twoją pomysłowość!

.....

.....

.....

.....

.....

ROZPOZNAWANIE ŚRODOWISKA LOKALNEGO

Praca animatorki społecznej wymaga gruntownego i wszechstronnego poznania środowiska lokalnego. Dlatego, jeżeli zdecydujesz się na podjęcie działań w swoim środowisku, musisz najpierw dokładnie je rozpoznać. Powinnaś zgromadzić wiedzę na temat mieszkańców, zrozumieć jaki wpływ na ich zachowania mają historia, tradycja czy lokalne stereotypy. Warto, abyś wiedziała, jakie relacje zachodzą między mieszkańcami Twojej wsi. Musisz również zebrać informacje na temat instytucji i stowarzyszeń działających na Twoim terenie.

W tym rozdziale wyposażymy Cię w wiedzę i umiejętności z zakresu prowadzenia badań społecznych, i co najważniejsze – ich analizy oraz wyciągania wniosków.

Ćwiczenie.

Zastanów się nad tym, czym jest społeczność lokalna. Wpisz poniżej, jakie są według Ciebie, jej główne wyróżniki:

.....

.....

.....

.....

.....

Napisz, co sprawia, że czujesz się częścią tej a nie innej społeczności.

.....

.....

.....

.....

.....

A teraz porównaj własne przemyślenia z opiniami ekspertów stowarzyszenia CAL. Oto definicja społeczności lokalnej:

Społeczność lokalna to sieć osobistych powiązań, sieci kontaktów grupowych, tradycji i wzorców zachowania, które powstają w konkretnej dzielnicy, wsi oraz konkretnej sytuacji społeczno-gospodarczej.

Społeczność łączy:

- wzajemne przywiązanie,
- interakcja,
- znajomy charakter,
- wspólne doświadczenie,
- wspólne zainteresowania,
- wzajemność,
- solidarność,
- kontakty prywatne, nieoficjalne spoza rodziny,
- usługi,
- obszar.

Wszyscy bez wyjątku chcielibyśmy żyć w cudownym miejscu, zamieszkiwanym przez życzliwą, bezkonfliktową wspólnotę. Dlaczego jednak naszym

społecznościom zazwyczaj daleko jest do ideału? Co decyduje o tym, że dana społeczność jest dobra lub zła?

Ćwiczenie.

Spróbuj napisać jaka według Ciebie powinna być idealna społeczność.

.....

.....

.....

.....

.....

A oto jakie cechy społeczności dobrych i złych wymieniali uczestniczki projektu Akademia Kobiet Aktywnych.

Społeczność zła	Społeczność dobra
<ul style="list-style-type: none"> - zamknięta - podzielona antagonizmami i konfliktami - wroga - ksenofobiczna - poszczególni mieszkańcy społeczności są sobie nawzajem obcy lub wrodoży - ludzie myślą kategorią „ja” zamiast „my” 	<ul style="list-style-type: none"> - otwarta na nowych mieszkańców - współpracująca - życzliwa - tolerancyjna - powiązana siecią wzajemnych zależności i kontaktów - wzajemnie się wspierająca - wspólnie rozwiązująca problemy

antagonizm
– wzajemna wrogość,
sprzecznosc,
przeciwstawność sił

ksenofobia – strach
przed obcymi,
postawa niechęci
wobec obcych rasowo,
religijnie lub etnicznie;
wyraz agresji i braku
tolerancji

Każda społeczność jest żywym organizmem, podlegającym ciągłym zmianom i przekształceniom, których motorem jest aktywność tworzących ją ludzi. Dlatego tak wiele zależy od nas samych. Mając świadomość, że społeczność lokalna podlega zmianom, możemy podejmować działania prowadzące do jej rozwoju.

Rozwój społeczności lokalnej ma na celu wzbogacenie tej sieci i wzmocnienie jej nici, wypracowanie pewności siebie i umiejętności, tak by członkowie danej społeczności mogli znacznie poprawić sytuację w swojej wsi czy dzielnicy (zarówno w samym miejscu, jak i w jego materialnych uwarunkowaniach).

Na rozwój społeczności lokalnych znaczący wpływ mają:

- organizacje samopomocowe i obywatelskie,
- aktywni obywatele, ochotnicy,
- towarzystwa filantropijne, grupy wspierające,
- demokratyczne stowarzyszenia i koalicje polityczne,
- nieformalne społeczne sieci kontaktów,
- instytucje kulturalne, społeczne i gospodarcze.

Czy zastanawiałaś się kiedyś nad tym, w jaki sposób można pobudzać rozwój społeczności?

Ćwiczenie.

Wypisz czynniki, które według Ciebie decydują o aktywności i skuteczności danej społeczności:

.....

.....

.....

.....

A oto czynniki pobudzające rozwój społeczności według Akademii Kobiet Aktywnych:

- wspólne społeczne miejsca i obszary,
- stałe współdziałanie,
- zaufanie społeczne do ludzi i instytucji,
- sieci kontaktów społecznych,
- zaufani przywódcy,
- wydarzenia i zajęcia, w których można brać udział,
- systemy komunikowania się,
- wsparcie dla zaangażowania wolontarystycznego,
- mechanizmy wspólnego (demokratycznego) podejmowania decyzji.

Na specyfikę danej społeczności mają wpływ: środowisko naturalne, zasoby naturalne, ukształtowanie terenu, cechy demograficzne, a także uwarunkowania historyczne i kulturalne. Porównajmy społeczność miejską i wiejską.

Cechy społeczności miejskiej	Cechy społeczności wiejskiej
<ul style="list-style-type: none"> - różne miejsce urodzenia i pochodzenie mieszkańców, miejsce zamieszkania zależne przede wszystkim od możliwości finansowych – anonimowość mieszkańców, zanik instytucji sąsiedztwa, brak poczucia wspólnoty – luźne poczucie tożsamości terytorialnej, brak dojrzałych więzi międzyludzkich – duża liczba mieszkańców i gęstość zaludnienia, gęsta i zwarta zabudowa przestrzeni (budownictwo wielopiętrowe) – duża różnorodność zawodowa, stresogenność życia – spadek statusu rodziny, liczby dzieci, duża liczba rodzin niepełnych 	<ul style="list-style-type: none"> - silne przywiązanie do swojego miejsca urodzenia i zamieszkania, oparte na przekazie wielopokoleniowym – istnienie trwałej więzi między jej członkami, bezpośrednich codziennych relacji interpersonalnych, wieloletnia znajomość obejmująca wszystkich (tożsamość „my”) – wyraźne poczucie odrębności terytorialnej i zbiorowej, niewielki obszar – niewielka liczebność i gęstość zaludnienia, mająca tendencję spadkową, niekiedy prowadzącą do wyludnienia – uprawa ziemi i hodowla zwierząt, będące podstawowym źródłem dochodów, dominacja tradycyjnych zawodów rolniczych – rodzina kilkupokoleniowa o charakterze patriarchalnym, dominacja własności rodzinnej i wspólnego gospodarowania

Sekularyzacja
– w znaczeniu ogólnym oznacza proces społeczno-kulturowy dokonujący się w czasach nowożytnych i współczesnych, w wyniku którego różne dziedziny życia społecznego (polityka, życie gospodarcze, nauka, filozofia, kultura, oświata, wychowanie) wyzwala się stopniowo spod kontroli organizacji wyznaniowych, stają się niezależne od instytucji religijnych i kościelnych; albo proces polityczno-prawny polegający na oddzieleniu Kościoła od państwa i instytucji publicznych.
W naukach społecznych nadaje się terminowi „sekularyzacja” sens opisowy, neutralny, nie wyrażający negatywnego stosunku do dokonujących się przemian, do jakich się odnosi.

ks. prof. dr hab. Janusz
Marianiński

<ul style="list-style-type: none"> - duże tempo życia, pogoń za sukcesem, rywalizacja, konkurencja, konfliktowość, nadkonsumpcja, konieczność nieustannego adaptowania się do stale zmieniających się warunków życia w mieście - brak autorytetów, mnogość i chaos systemów wartości, wielość wzorców kulturowych oraz wychowawczych, rozluźnienie więzi rodzinnych - bogactwo możliwości rozwoju edukacyjnego, kulturalnego i zawodowego - duża tolerancja wobec odmienności poglądów, postaw, odmienności religijnej, zdrowotnej, postępująca sekularyzacja - duża liczba grup lokalnych, środowiskowych, zawodowych, młodzieżowych i organizacji 	<ul style="list-style-type: none"> - życie w zgodzie z naturalnym rytmem przyrody, spokojny, powtarzalny tryb życia - konserwatyzm religijny, wychowawczy i obywatelski, pielęgnowanie tradycyjnych wartości, obyczajów, zwyczajów itp., duże znaczenie wspólnoty rodzinnej i instytucji sąsiedztwa - ograniczone możliwości rozwoju zawodowego, oświatowego, itp. - tradycyjnie wysoka pozycja takich autorytetów formalnych, jak: kościół i ksiądz, szkoła i nauczyciel, sołtys, lekarz - prosta struktura społeczna, małe zróżnicowanie religijne, zawodowe, edukacyjne, ekonomiczne, polityczne
--	--

Za: Jan Borkowski Socjologia i psychologia społeczna. Zarys wykładu, Pultusk 2003, s. 189.

ZACZYNAMY BADANIA

Często wydaje nam się, że świetnie znamy swoje otoczenie. Jesteśmy przekonani o tym, że nasze problemy są problemami innych członków naszej wspólnoty, że my sami wiemy wszystko o potrzebach innych. Bez względu na to, czy mieszkamy na wielkomiejskim osiedlu czy w małej wiejskiej gminie, mamy tendencję do uogólniania tego, co nam samym doskwiera. Dlatego, przed podjęciem działań warto jeszcze raz przyrzeć się swojemu środowisku, własne spostrzeżenia porównać z opiniami innych mieszkańców. Przeprowadzone badania pomogą Ci w rozpoznaniu problemów, identyfikacji zasobów i stworzeniu wizji zmiany.

PROBLEMY (świadomość ich istnienia oraz chęć ich rozwiązania)

ZASOBY instytucjonalne oraz siły społeczne w środowisku i ich wzajemne relacje

REALIZACJA POTRZEB (określenie celu, wizja zmiany)

Ćwiczenie.

Zrób przerwę w lekturze. Idź na spacer! Przyjrzyj się swojej miejscowości pod kątem jej zasobów, zamieszkujących ją ludzi oraz lokalnych tradycji. Po powrocie odpowiedz na zamieszczone poniżej pytania.

– Jakie instytucje i organizacje działają w Twojej wsi?

.....

.....

.....

– Kim są ludzie, którzy tu mieszkają?

.....

.....

.....

.....

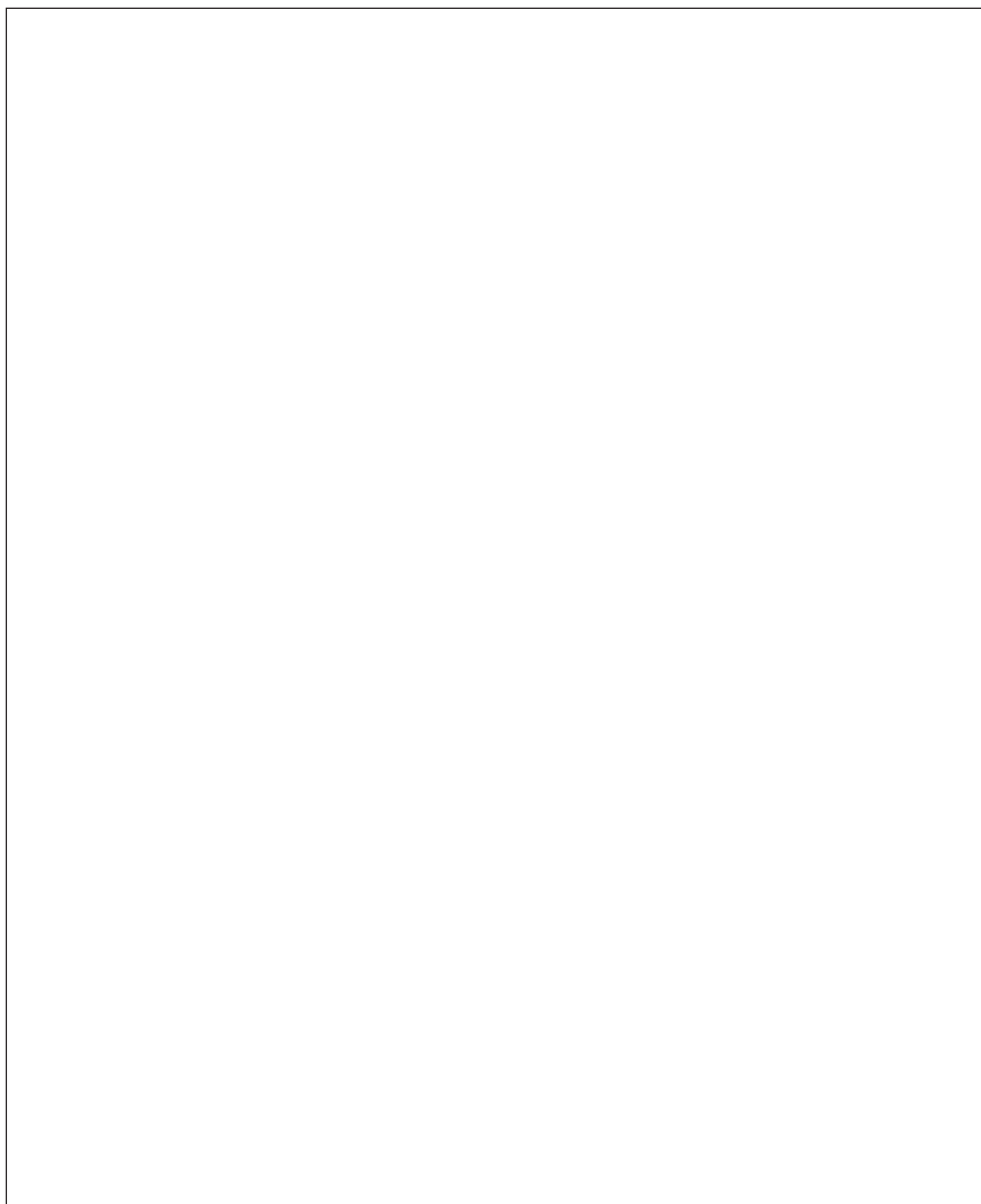
– Jakie zwyczaje i tradycje decydują o charakterze tego miejsca?

.....

.....

.....

A teraz wykonaj mapę swojej miejscowości lub dzielnicy, w której mieszkasz. Zaznacz na niej ukształtowanie terenu (rzekę, jezioro, las), szkołę, kościół, ośrodek kultury, siedziby ważnych instytucji i organizacji, miejsca spotkań mieszkańców Twojej miejscowości lub miejsca, które można by dopiero w tym celu wykorzystać.

Wypełnij też poniższe tabele. Zebranie informacji o instytucjach i organizacjach z Twojego terenu ułatwi Ci późniejsze działania związane z pozyskaniem sojuszników, budowaniem partnerstwa oraz realizacją zaplanowanych przedsięwzięć.

ZASOBY INSTYTUCJONALNE (WAŻNE INSTYTUCJE I ORGANIZACJE)

URZĘDY	
SZKOŁY	
OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ	
DOM KULTURY, KLUBY	
ORGANIZACJE POZARZĄDOWE – jakie?	
POLICJA	
KOŚCIÓŁ	
DRUŻYNY SPORTOWE	
KAWIARNIE, BARY, PUBY	
BIZNES	
SKLEPY	
INNE – jakie?	

Demografia – nauka o prawidłowościach rozwoju ludności w konkretnych warunkach gospodarczych i społecznych badanego terytorium. Badania demograficzne oparte są na materiałach ilościowych dostarczanych przez statystykę ludności, obejmują one zjawiska przeszłe, współczesne i przyszłe i dotyczą zbiorowości ludzi tj. zespołu jednostek, które stanowią logiczną całość z punktu widzenia potrzeb analizy, np. dzieci w wieku szkolnym, ludność w wieku produkcyjnym, itp.

MIEJSCA DO WYKORZYSTANIA

TERENY ZIELONE (LASY, ŁĄKI itp.)	
BOISKA SPORTOWE	
PARKI, SKWERKI	
PLACE DO WYKORZYSTANIA NA BOISKA, LODOWISKA itp.	
GÓRKI DO WYKORZYSTANIA W ZIMIE	
PUSTE PIWNICE, STRYCHY	
PLACE ZABAW	

STAWY, ZALEWY, RZeki	
INNE – jakie?	

*Właściwe stosunki
z ludźmi to: gorliwość,
ciekawość życia,
uczenie się od
każdego,
kto coś wie i umie.*

Leopold Schefer

Czy te wszystkie miejsca są dobrze wykorzystane przez instytucje i organizacje zajmujące się zagospodarowywaniem wolnego czasu dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców Twojej miejscowości? Może wraz z innymi członkami Waszej społeczności podejmiesz działania zmierzające do zamienienia pustej piwnicy w klub dla młodzieży? Może w niewykorzystywanym od dawna budynku mogłaby powstać wiejska świetlica? A może pobliska góra to idealne miejsce, gdzie zimą można zorganizować zabawy na śniegu – imprezę, która pomoże zintegrować Waszą wspólnotę?

Analizując cechy społeczno – demograficzne mieszkańców Twojej wsi, zgromadź przede wszystkim informacje o:

- liczbie mieszkańców,
- strukturze wiekowej i płci,
- stanie cywilnym,
- narodowości,
- wyznaniu,
- wykształceniu,
- statusie społecznym

Aby skutecznie rozpoznać środowisko, oprócz przeglądu zasobów instytucjonalnych oraz analizy i oceny danych demograficznych, zbierz informacje o osobach aktywnych oraz ich zainteresowaniach. Warto też, abyś dysponowała informacjami dotyczącymi lokalizacji placówek, w których uczy się większość dzieci i młodzieży, oraz miejsc, gdzie pracują dorośli. Powinnaś też wiedzieć, ile czasu zabierają im dojazdy. Fakt ten będzie przecież decydował między innymi o czasie organizowanych przez Ciebie spotkań i innych przedsięwzięć. Wszystkie te informacje są niezbędne przy planowaniu działań w danym środowisku; pozwalają precyzyjnie określić: co, po co, dla kogo, kiedy i gdzie zorganizować.

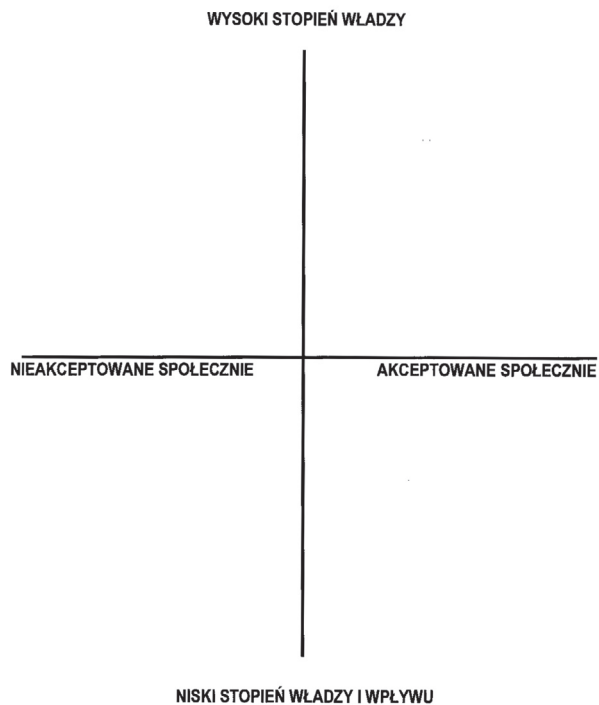
W tym zakresie działań animatorki, podstawową trudnością jest nie tyle brak informacji, ile dotarcie do nich i ich selekcja. Musisz dotrzeć nie tylko do właściwych instytucji, ale również do osób prywatnych, które mogą dysponować cennymi dla Ciebie informacjami (miłośnicy miejscowości, pasjonaci, społecznicy). To szansa na to, abyś zaprosiła do współpracy nowe osoby!

Zastanów się teraz nad tym, jaki stopień władzy mają w Twojej wsi wymienione przez Ciebie instytucje i stowarzyszenia oraz jaki mają wpływ na życie miejscowości. Zaznacz swoje spostrzeżenia na zamieszczonym poniżej wykresie.

Ćwiczenie.

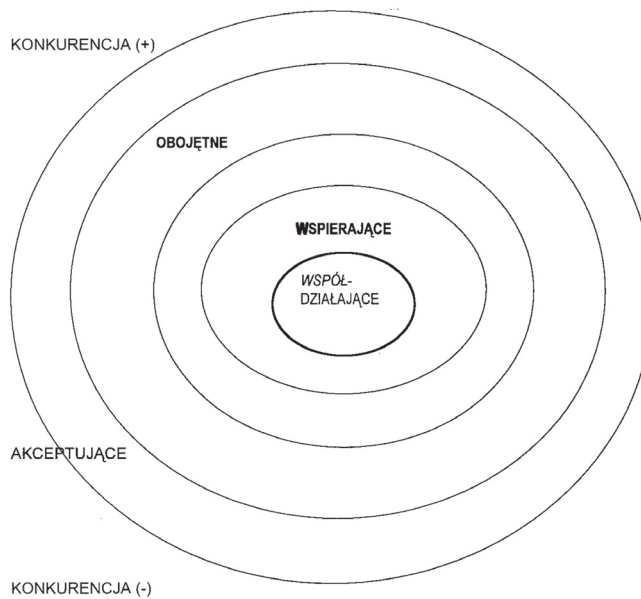
ANALIZA WPŁYWU

Ćwiczenie.

Zastanów się, jakie są Twoje indywidualne kontakty z ważnymi osobami w Twojej miejscowości, reprezentującymi określone instytucje i organizacje. Zaznacz je na kole relacji.

**INSTYTUCJE I ORGANIZACJE W MOJEJ
WSI/GMINIE
(RELACJE)**

TROCHĘ TEORII, CZYLI METODY I TECHNIKI BADAWCZE

Chcąc dowiedzieć się jak najwięcej o mieszkańcach swojej miejscowości, musisz dotrzeć do pisanych bądź ustnych źródeł informacji. W swojej pracy badacza uwzględnij zarówno źródła pierwotne, czyli takie, które zawierają surowy zapis zdarzeń (np. księgi parafialne, kroniki szkoły lub Ochotniczej Straży Pożarnej, zdjęcia, amatorskie filmy), jak i wtórne, czyli takie, które powstały w wyniku przetworzenia (np. opracowania, monografie).

Najbardziej przydatne w badaniu lokalnego środowiska są takie metody badawcze jak:

- badanie dokumentów – metoda obejmująca badanie materiałów, które stanowią dowód istnienia określonych faktów i wydarzeń społecznych. Do tej kategorii zaliczamy między innymi: fotografie, filmy, nagrania, napisy na nagrobkach, pomniki, artykuły prasowe, sprawozdania, dokumenty naukowe, opracowania statystyczne, listy, pamiętniki.
- obserwacja – najbardziej powszechna metoda. Obserwacja danego przedmiotu, procesu lub zjawiska powinna być ukierunkowana, zamierzona i systematyczna.
- wywiad – metoda badań oparta na bezpośrednim kontakcie pomiędzy badaczem (ankierem) a badanym (respondentem), mająca charakter rozmowy, którą kieruje badacz. Wywiad służy badaniu postaw, systemów wartości.

WYWIAD – KATEGORIE ROZMÓWCÓW

Osoby, z którymi powinnaś porozmawiać chcąc poznać problemy danego środowiska, zaklasyfikować można do trzech kategorii:

1) Funkcyjni. To osoby, które z racji pełnionej funkcji zobowiązane są do dostrzegania problemów mieszkańców i poszukiwania sposobów ich rozwiązania. Są to np. wójt, radni gminy, urzędnicy gminni, sołtys, dyrektorzy szkół, nauczyciele, pracownicy ośrodków pomocy społecznej, ośrodków kultury, dzielnicowi, księża, lekarze, przedstawiciele partii politycznych czy stowarzyszeń. Do tej grupy zaliczamy też osoby, które z racji swojego zawodu często kontaktują się z członkami społeczności. Takimi osobami są: ekspedientki, listonosze, inkasenci itp. To właśnie oni mogą być świetnym źródłem informacji chociażby na temat skali ubóstwa (ile osób kupuje na tzw. zeszyt, itp.).

2) „Zwykli mieszkańcy”. Osoby te można dobrać celowo, chcąc na przykład uzyskać grupę respondentów reprezentatywną dla danej społeczności, lub losowo (badacz wybiera rozmówców z określonej listy, np. abonentów lub wyborców, odliczając np. co dziesiątą osobę). Pewna grupa osób może być również wskazana przez osoby funkcyjne. Mogą to być na przykład mieszkańcy ulicy dotknięci danym problemem. W celu dobrania odpowiedniej grupy osób możesz także wykorzystać własne kontakty. Jest to tzw. metoda śnieżnej kuli – jedna osoba wskazuje następną osobę, ta – następną i w ten sposób „kula” się powiększa.

3) Przyjezdni. Osoby przyjezdne, np. turyści, uczestnicy szkoleń czy wizytatorzy, mają dystans do rzeczywistości, w której się znaleźli, dlatego widzą

wiele rzeczy, które dla mieszkańców są oczywiste i niezauważalne. Przyjezdni mogą też mieć już własne doświadczenia w rozwiązywaniu problemów, które dotyczą Waszej społeczności, i mogą się nimi podzielić.

Jeżeli zdecydujesz się na prowadzenie badań za pomocą wywiadu, musisz pamiętać o tym, aby:

- właściwie dobrać miejsce, w którym chcesz przeprowadzić wywiad (miejsce to nie powinno być krępujące dla osoby badanej),
- odpowiednio zaprezentować charakter i cel badań,
- unikać zachowań, które mogłyby wywołać u osoby badanej podejrzliwość, brak zaufania, oraz wszelkich form krytyki poglądów i postaw reprezentowanych przez osobę, którą chcemy zbadać,
- przy stawianiu pytań powstrzymać się od wszelkich sugestywnych zachowań (gestów, intonacji, itp.), aby w ten sposób nie wpływać na wypowiedzi respondenta (grymas na twarzy badacza czy też ironia w jego głosie mogą sugerować badanemu stosunek badacza do tego, o co pyta, i tym samym oddziaływać na jego wypowiedź),
- nie wdawać się w polemikę z respondentem, chyba, że jest to umiejętna próba skłonienia go do bardziej pełnego uzasadnienia swego stanowiska,
- wykazać się cierpliwością i taktem zarówno w wypadku, gdy respondent milczy, mówi mało, jak i w wypadku jego gadulstwa.

PRZYKŁADOWE ZAGADNIENIA, KTÓRE NALEŻY PORUSZYĆ PODCZAS WYWIADU SWOBODNEGO:

- Czy dostrzega Pan(i) istotne problemy społeczne? Jeśli tak, to jakie? Proszę spróbować podać ich przyczyny i skutki.
- Czy dostrzega Pan(i) szansę wyjścia z tej problemowej sytuacji?
- Czy próbował(a) Pan(i) coś zrobić, by te problemy rozwiązać? Jeśli tak, to czy to się powiodło?
- Czy wie Pan(i) o innych inicjatywach zmierzających do rozwiązania tych problemów? Jeśli tak, to czy się powiodły?
- Jak dostrzega Pan(i) bariery?
- Do kogo przychodzą ludzie z problemami (identyfikowanie nieformalnych liderów)?

METRYCZKA to informacja o pełnionej funkcji i zakresie kompetencji, miejscu pracy, zawodzie, wieku, płci, czasie zamieszkiwania w określonej miejscowości.

ANKIETA to metoda, w której nie jest konieczny bezpośredni kontakt pomiędzy badaczem a badanym. Rolę środka komunikacji pełni tu kwestionariusz, który jest wypełniany przez respondenta. Zadaniem badacza jest opracowanie odpowiedniego kwestionariusza ankiety, wybór osób, które chce poddać badaniu, rozprawienie ankiety, wskazanie sposobu ich zwrotu oraz zebranie ankiety.

Badania ankietowe są bardziej oszczędne pod względem czasu i środków – w krótkim czasie można przebadать dużą liczbę osób.

Kwestionariusz ankiety musi być odpowiednio przygotowany.

Powinien zawierać:

- informację o instytucji lub osobie, która badania firmuje,
- jasne i zwięzłe informacje o celu, w jakim prowadzone są badania,
- dodatkowe wyjaśnienia w zależności od rodzaju ankiety, np. w wypadku gdy badanie jest anonimowe, konieczne jest podkreślenie tego faktu; gdy chcemy zyskać przychylność respondenta pożądane jest wyjaśnienie

w stylu: „w związku z tym, że znane jest Pańskie zaangażowanie w rozwiązywanie lokalnych problemów, liczymy na Pana udział w badaniach”; konieczne jest też podziękowanie za podjęcie trudu związanego z wypełnieniem ankiety oraz wskazanie sposobu zwrotu ankiety,

Pytania w ankiecie powinny być dostosowane do celu badania; konieczne jest również podanie instrukcji dotyczącej sposobu udzielania odpowiedzi na poszczególne pytania, np. „właściwe podkreślić”, „proszę wybrać trzy odpowiedzi” itp.

Metryczka, którą umieszcza się na końcu kwestionariusza, to pytania dotyczące osoby respondenta, jego cech społeczno-demograficznych, np.: wieku, płci, wykształcenia.

Pytania umieszczone w kwestionariuszu ankiety:

- powinny być rzeczowe, czyli sformułowane na podstawie znajomości danego problemu,
- należy je tak formułować, aby umożliwiały udzielnie wiarygodnej odpowiedzi; w wypadku ankiet anonimowych należy unikać pytań wymagających odpowiedzi, które mogłyby ujawnić osobę respondenta,
- powinny być stawiane w taki sposób, aby umożliwić uzyskanie danych obiektywnych, porównywalnych i sprawdzalnych,
- w żadnym wypadku nie powinny zawierać sugestii, dwuznaczności, ani podejmować spraw drażliwych,
- należy układać w odpowiedniej, logicznej kolejności.

Ankieta powinna być czytelna i przejrzysta, raczej niezbyt obszerna, aby nie zniechęcić potencjalnych respondentów do jej wypełnienia.

Wybór metod badawczych.

Kiedy będziesz podejmować decyzję o wyborze metod i technik badawczych, zastanów się :

- czy istnieje możliwość zdobycia informacji o ludziach i ich problemach wyłącznie na podstawie istniejących już materiałów, czy też konieczne jest uzupełnienie informacji za pomocą innych technik,
- jakim czasem dysponujesz, jakimi środkami finansowymi, jakimi zasobami ludzkimi (ankieterzy),
- czy nie ma jakichś przeszkód, które mogłyby uniemożliwić zastosowanie danej techniki,
- czy wystarczające będzie zastosowanie jednej techniki badawczej, czy też należałoby zastosować kilka technik, np. ankietę wśród mieszkańców i wywiad grupowy – focus group z liderami społeczności lokalnej.

Oto przykładowy kwestionariusz ankiety. Twoja ankieta może wykorzystywać tylko niektóre zawarte w tym kwestionariuszu pytania, możesz też zmienić wybrane zagadnienia na inne lub stworzyć własną, autorską ankietę.

Nazwa organizacji prowadzącej badania

ANKIETA ANONIMOWA

NR ANKIETY

Szanowni Państwo,

Jesteśmy organizacją działającą na terenie wsi „X” od ponad roku. Naszym celem jest pomoc w rozwiązywaniu problemów młodzieży. Przedmiotem naszego zainteresowania są codzienne problemy, z którymi Państwo się spotykają. Zwracamy się z prośbą o udzielenie odpowiedzi na zamieszczone niżej pytania. Umożliwi to dostosowanie przygotowanego przez nas programu do Państwa rzeczywistych potrzeb.

Ankieta jest anonimowa, co oznacza, że uzyskane od Pana(i) informacje nie zostaną upowszechnione inaczej niż w ogólnych zestawieniach. Ankieta jest zwięzła i jej wypełnienie nie zajmie Państwu wiele czasu. Liczymy na Pana(i) udział w naszym badaniu oraz na wyczerpujące odpowiedzi.

Imię i nazwisko lub nazwa organizacji,
która prowadzi badania
adres

„NASZE NAJBLIŻSZE OTOCZENIE” (ankieta)

1. Jak Pan(i) ocenia swoje miejsce zamieszkania na tle innych miejscowości?
  - 1.1 Jest lepsze (proszę przejść do pytania 2).
  - 1.2 Niczym się nie różni (proszę przejść do pytania 4).
  - 1.3 Jest gorsze (proszę przejść do pytania 3).
  - 1.4 Jest zdecydowanie gorsze (proszę przejść do pytania 3).
  - 1.5 Trudno powiedzieć.

2. Jeżeli w Pana(i) przekonaniu miejsce zamieszkania jest lepsze, to dlaczego Pan(i) tak sądzi?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Jeżeli w Pana(i) przekonaniu miejsce zamieszkania jest gorsze lub zdecydowanie gorsze, to dlaczego Pan(i) tak sądzi?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Jakie problemy występują w Pana(i) miejscu zamieszkania? Proszę wymienić najwyżej 5 problemów, szeregując je od najważniejszego do najmniej istotnego:

4.1 .....

4.2.....

4.3.....

4.4.....

4.5.....

5. Przedstawiamy teraz Panu(i) listę 10-ciu problemów. Prosimy zaznaczyć w pierwszej kolumnie znakiem „X” te problemy, które występują w Pana(i) miejscu zamieszkania, natomiast w drugiej kolejności określić ich ważność od najistotniejszego, oznaczając go cyfrą 1, do najmniej istotnego.

Lp.	PROBLEM	WYSTĘPOWANIE	WAŻNOŚĆ PROBLEMU
5.1.	Za mało miejsc rekreacyjnych dla dzieci i młodzieży.		
5.2.	Słabe wykorzystanie istniejących miejsc rekreacyjnych.		
5.3.	Zagrożenie mienia prywatnego.		
5.4.	Brak komunikacji (PKS, PKP).		
5.5.	Brak chodników.		
5.6.	Niski poziom czystości i estetyki miejscowości.		
5.7.	Zakłócanie porządku publicznego (uciążliwość barów, pubów itp.).		
5.8.	Niewystarczające rozpoznanie potrzeb osób wymagających pomocy.		
5.9.	Brak wyczulenia mieszkańców na potrzeby pomocy.		
5.10.	Brak dbałości o środowisko otaczające miejsce zamieszkania.		

6. Czy według Pana(i) sami mieszkańcy byliby w stanie rozwiązać zasygnalizowane problemy?

6.1 Tak, wszystkie.

6.2 Tak, ale tylko niektóre (proszę wymienić które, posługując się numeracją zamieszczoną po lewej stronie w pytaniu 4 i 5).

.....

.....

.....

.....

.....

6.3 Nie, żadne z nich.

6.4 Trudno powiedzieć.

7. Czy były podejmowane w Pana(i) miejscu zamieszkania jakieś próby rozwiązania w/w problemów ?

7.1 Tak (do pytania 8 i 9).

7.2 Nie.

7.3 Nie przypominam sobie.

8. Jeżeli były podejmowane jakieś próby rozwiązania problemów występujących w Pana(i) miejscu zamieszkania, to na czym one polegały?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Kto był inicjatorem podejmowanych działań mających na celu rozwiązanie problemów w miejscu Pana(i) zamieszkania?

- 9.1 Pan(i) osobiście.
- 9.2 Sami mieszkańcy.
- 9.3 Rada sołecka.
- 9.4 Rada gminy.
- 9.5 Organizacje społeczne (jakie?).

.....

.....

.....

.....

9.6 Inne (jakie?).

.....

.....

.....

.....

10. Czy włączył(a)by się Pan(i) w działania mające na celu rozwiązanie konkretnego problemu występującego w Pana (i) miejscu zamieszkania?

- 10.1 Tak (do pytania 11).
- 10.2 Nie (do pytania 12).

11. W jaki sposób ewentualnie włączył(a)by się Pan(i) w działania mające na celu rozwiązanie problemów w Pana(i) miejscu zamieszkania?

- 11.1 Podpisał(a)bym się pod petycją do władz.
- 11.2 Napisał(a)bym sam(a) taką petycję i zbierał(a)bym pod nią podpisy.
- 11.3 Włączył(a)bym się w działania zorganizowanej grupy mieszkańców.
- 11.4 Zorganizował(a)bym grupę mieszkańców do rozwiązania określonego problemu.
- 11.5 Przygotował(a)bym różne materiały promujące działania na rzecz rozwiązania określonego problemu.
- 11.6 Zająłbym (zajęłabym) się planowaniem działań.
- 11.7 Zająłbym (zajęłabym) się pozyskiwaniem koniecznych materiałów, narzędzi, itp.
- 11.8 Ofiarował(a)bym pewną sumę pieniędzy na takie działania.
- 11.9 Inne, jakie?

.....

.....

.....

.....

12. Dlaczego nie włączył(a)by się Pan(i) w działania mające na celu rozwiązanie problemów występujących w Pana (i) miejscu zamieszkania?

.....

.....

.....

.....

.....

13. Wiek..... – proszę wpisać rok urodzenia

14. Wykształcenie

- podstawowe .....
- zasadnicze i niepełne średnie .....
- średnie i policealne .....
- wyższe i niepełne wyższe .....

15. Grupa zawodowa, którą Pan (i) reprezentuje

- wyżsi urzędnicy i kierownicy zakładów.....
- wolne zawody, specjaliści z wyższym wykształceniem.....
- prywatni przedsiębiorcy.....
- rolnicy.....
- robotnicy.....
- pracownicy administracyjno – biurowi.....
- pracownicy handlu i usług.....
- wojsko, policja, straż pożarna.....
- gospodynie domowe.....
- uczniowie, studenci.....
- bezrobotni.....
- inne (jakie?).....
- .....

Dziękujemy za odpowiedzi na pytania ankietowe i prosimy o wypełnienie „metryczki”:

Płeć:

kobieta.....

mężczyzna.....

Wykorzystano ankietę opracowaną przez Macieja Tefelskiego

KANAŁY KOMUNIKACJI

Ćwiczenie.

Napisz w jaki sposób w Twojej miejscowości można najszybciej dostarczać mieszkańcom informacje. W jaki sposób rozchodzą się wieści?

.....

.....

.....

.....

.....

Oto najbardziej powszechne kanały komunikacji w środowisku wiejskim:

- plakaty,
- ulotki,

- ogłoszenia duszpasterskie,
- informacje przekazywane w szkole przez uczniów,
- lokalna prasa.

ANALIZA SWOT

Ważnym krokiem w definiowaniu potencjału Twojego środowiska jest analiza słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń dla miejscowości, w której działasz.

Usystematyzowanie zebranej wiedzy umożliwi Ci prosta technika, nazywana analizą SWOT. Analiza SWOT jest efektywną metodą identyfikacji słabych i mocnych stron, szans i zagrożeń dotyczących organizacji, miejscowości lub pojedynczych osób. Można ją z równym powodzeniem zastosować do dowolnego przedsięwzięcia inwestycyjnego.

Przykładowa analiza SWOT, której wykonanie Ci proponujemy, dotyczyć będzie Twojej wsi. Analiza oparta jest na schemacie klasyfikacji dzielącym wszystkie czynniki mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję miejscowości na:

- zewnętrzne w stosunku do miejscowości, mające charakter uwarunkowań wewnętrznych, wywierające negatywny wpływ na miejscowość i mające wpływ pozytywny. Ze skrzyżowania tych dwóch podziałów powstają

cztery kategorie czynników:

- zewnętrzne pozytywne – szanse. Szanse to zjawiska i tendencje w otoczeniu, które, gdy odpowiednio je wykorzystamy, staną się impulsem rozwoju oraz osłabią zagrożenia.
- zewnętrzne negatywne – zagrożenia. Zagrożenia to wszystkie czynniki zewnętrzne, które są postrzegane jako bariery dla rozwoju, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. Istnienie zagrożeń ma destrukcyjny wpływ na rozwój miejscowości. Jednocześnie nie pozwala na pełne wykorzystanie szans i mocnych stron.
- wewnętrzne pozytywne – mocne strony, czyli atuty Twojej miejscowości. Mocne strony to jej walory, które w pozytywny sposób wyróżniają ją spośród konkurencji.
- wewnętrzne negatywne – słabe strony miejscowości. Słabe strony to między innymi konsekwencja ograniczeń zasobów. Mogą one dotyczyć całej wsi, jak i jej części.

Ogólne wytyczne wynikające z analizy SWOT są bardzo proste, ale niestety niełatwe do realizacji:

- unikanie zagrożeń,
- wykorzystywanie szans,
- wzmacnianie słabych stron,
- opieranie się na mocnych stronach.

Ćwiczenie.

Do poniższej tabeli wpisz mocne i słabe strony Twojej miejscowości, zaznacz jakie są jej szanse, oraz jakie widzisz zagrożenia dla jej rozwoju (analiza SWOT).

mocne strony (np. atrakcyjne położenie)	słabe strony (np. zła komunikacja)
szanse (np. rozwój turystyki)	zagrożenia (np. degradacja środowiska)

RAPORT – MAPA ZASOBÓW I POTRZEB

Pracę badawczą Twojego zespołu powinno zakończyć sporządzenie całościowego raportu pod nazwą „Mapa zasobów i potrzeb”. Dokument, zawierający cały zebrany przez Was materiał informacyjno-poznawczy, warto uzupełnić o dokumenty, fotografie i inne materiały. Mapa zasobów i potrzeb będzie dla Twojego zespołu animacyjnego praktycznym przewodnikiem po społeczności, w której działasz, dlatego też nie powinna mieć tajnego charakteru. Jej zawartość warto zaprezentować mieszkańcom, mediom czy władzom. Możecie to zrobić podczas zebrania wiejskiego, spotkania rady sołectkiej lub sesji rady gminy. Będzie to szansa na nagłośnienie i zdynamizowanie Waszych działań.

BADANIE	CEL – DZIAŁANIE
---------	-----------------

POZNANIE ŚRODOWISKA

ludzie/demografia	nawiązanie kontaktów bezpośrednich w instytucjach dysponujących danymi statystycznymi, ujawnienie zasobów informacyjnych, np. założeń strategii gminy
instytucje/organizacje	pozyskanie potencjalnych partnerów instytucjonalnych do koalicji
przestrzeń/miejsca	zaangażowanie ludzi w odkrywanie miejsc, poznawanie nastrojów społecznych

tradycja i doświadczenie społeczne	nawiązanie bliskiego, emocjonalnego kontaktu podczas rozmów o tradycji rodzinnej, umożliwienie ludziom realizacji dotąd nieuświadomionych lub skrywanych pasji, wytworzenie więzi międzypokoleniowych
kanały komunikacji	włączenie mediów w realizację projektu, promocja naszych działań

DIAGNOZA PROBLEMÓW I POTRZEB

sondaż diagostyczny	stworzenie zespołu ankietatorów, dotarcie do dużej grupy mieszkańców, poinformowanie opinii publicznej o podjętych działaniach, budowa zaufania
wybór problemu	integracja zespołu animacyjnego, tworzenie koalicji
jakościowe badanie problemowe	nawiązanie merytorycznego i osobistego kontaktu z różnymi grupami mieszkańców (grupy celowe) i indywidualnymi osobami; szansa na pozyskanie ich do współpracy

ANALIZA POTENCJAŁU SPOŁECZNO-KULTUROWEGO

analiza relacji w środowisku	zwiększenie kompetencji zespołu animacyjnego, nawiązanie kontaktów z ekspertami
analiza SWOT	
analiza wpływów społecznych	
kluczowe organizacje, osoby	

NAKREŚLENIE PROFILU SPOŁECZNOŚCI

sporządzenie mapy kapitału społecznego	spotkania z ekspertami, konsultacje angażujące partnerów
--	--

OPRACOWANIE MAPY ZASOBÓW I POTRZEB

konferencja prasowa, spotkanie z władzami, zebranie koalicji	
--	--

MOBILIZOWANIE LUDZI DO DZIAŁANIA

Zachęcanie ludzi do wspólnego działania to zadanie niełatwe. W naszych środowiskach panuje tzw. wyuczona bezradność. Ludzie przekonani są o swojej bezsilności i nie wierzą w możliwość zmiany. Wygoda, bierność i apatia sprawiają, że są sceptyczni wobec działań podejmowanych przez pojedynczych ludzi, których często postrzegają jako walczących z wiatrakami Don Kichotów.

W tym rozdziale poznasz sposoby mobilizowania ludzi do działania, które ułatwią Ci tworzenie grup, partnerstw i koalicji. Kiedy uda Ci się zaangażować lokalną społeczność do udziału w zbiorowych działaniach i przedsięwzięciach, żaden problem nie będzie nierozwiązywalny. To właśnie aktywni mieszkańcy, działający z zaangażowaniem na rzecz swojej wspólnoty, umożliwią harmonijny rozwój miejscowości; a władzom lokalnym pozostaje wówczas jedynie zapewnienie im odpowiednich zasobów (instytucji, finansów) i stworzenie warunków do wypracowania consensusu co do zadań priorytetowych.

Wspólne działania przynoszą korzyści nie tylko całej społeczności, lecz także poszczególnym jej członkom. Dużą zaletą pracy w grupie jest poprawa mechanizmów radzenia sobie z problemami. Jednostki włączane we wspólne działania dowartościowują się, odzyskują wiarę we własne siły, a przez to podnoszą swoją zdolność dokonywania korzystnych wyborów życiowych.

Aby skutecznie rozwiązać lokalne problemy, warto objąć współpracą inne osoby i grupy działające w Waszej społeczności.

GRUPA

W szerokim ujęciu grupą są co najmniej dwie osoby, które w tym samym czasie znajdują się w tym samym miejscu. Wówczas jednak łączy ludzi jedynie przestrzeń – nie ma natomiast mowy o współdziałaniu. Przykładem takiej, określanej jako „niespołeczna” grupy, są pasażerowie autobusu jadącego w określonym dniu, o określonej godzinie, do takiej a nie innej miejscowości. Łączy ich miejsce przebywania i cel podróży. Brak jest jednak między nimi współdziałania, nie pojawiają się też więzi społeczne. Dla animatorki społecznej znaczenie mają grupy, w których między członkami zachodzi współdziałanie, w których istnieje współpraca w zaspokajaniu potrzeb i dążeniu do realizacji wspólnych celów. Takie grupy E. Aronson nazywa grupami społecznymi. Tworzenie właśnie takich grup jest celem animatorki społecznej.

Charakterystyczne cechy grupy społecznej to:

- interakcja, czyli wzajemne oddziaływanie między osobami, pobudzające ogólną aktywność grupy, pomagające grupie w osiągnięciu jej celu i prowadzące do pojawienia się takich działań społecznych, które przyczyniają się do wytworzenia pozytywnych, serdecznych stosunków wewnątrzgrupowych,
- pozytywny, jasny cel, prowadzący do podjęcia działań,
- normy w grupie, przyczyniające się do osiągnięcia przez grupę celu i konsolidujące ją,
- struktura grupowa, zróżnicowana i zhierarchizowana.

*Consensus – (łac.)
zezwoleńie, zgoda.*

*Kłócić się nie należy,
ale jest obowiązkiem
jasno określić
przeciwstawny punkt
widzenia.*

Johan Wolfgang Goethe

Musisz sobie zdawać sprawę z tego, że ludzie nigdy nie działają w grupie zupełnie bezinteresownie. Z przynależności do grup czerpią określone korzyści.

Wiązanie się z grupami często bywa wyjaśniane w kategoriach wymiany społecznej – ludzie starają się odwdzięczać za otrzymane dobro i tego samego oczekują od innych. Człowiek, dokonując wyboru grupy, najczęściej rozpatruje go w kategoriach zysków i strat, które może przynieść uczestnictwo w danej grupie. Foa i Foa wskazali, że istnieje sześć rodzajów korzyści, jakie może człowiekowi przynieść przynależność do grupy: miłość, pieniądze, status, informacje, dobra, usługi.

Decyzja o przystąpieniu do danej grupy podejmowana jest po analizie jej atrakcyjności, czyli zrobieniu bilansu zysków i kosztów związanych z przystąpieniem i pozostaniem w jej strukturach. Bilans jest uzależniony od oczekiwanej ilości i rodzaju zysków oraz przewidywanych kosztów, jakie jednostka poniesie, przystępując do danej grupy – czasu, energii, poświęcanych na jej rzecz zasobów.

Co to jest współpraca?

Współpraca oznacza decyzję zespołu animacyjnego o podjęciu partnerskiego współdziałania z innymi grupami, organizacjami, instytucjami oraz władzami w celu bardziej efektywnego, twórczego i ekonomicznego rozwiązywania problemów.

Ćwiczenie.

Napisz poniżej, dlaczego, według Ciebie, warto współpracować.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Korzyści wynikające ze współpracy to:

- lepsza koordynacja środków, usług, inicjatyw,
- pogodzenie różnych metod działania,
- lepsze kierowanie ograniczonych środków na rzeczywiste potrzeby,
- silne poczucie wspólnego zaangażowania,
- tworzenie nowych rozwiązań starych problemów,
- razem jest łatwiej i ciekawiej.

Aby być bardziej skuteczną, grupa społeczna powinna poszukać sprzymierzeńców. Służy temu tworzenie lokalnych partnerstw.

Partnerstwo lokalne to budowanie długofalowej współpracy i związków między lokalnymi instytucjami, organizacjami i firmami oraz obywatelami, którzy są zainteresowani wspólnym działaniem na rzecz rozwiązania danego problemu.

Najważniejszymi cechami partnerstwa są: równość uczestników wobec siebie, wspólnie wskazany przez wszystkich członków partnerstwa problem i sposoby jego rozwiązania oraz wspólna odpowiedzialność.

Aby Wasze partnerstwo było skuteczne i trwałe, jego składowymi powinny być:

- wspólna wizja wynikająca z autentycznych konsultacji,
- misja odzwierciedlająca kluczowe kwestie wymagające rozwiązania,
- jasno określone cele i zaangażowanie na rzecz wspólnej strategii,
- plan działania z mierzalnymi wynikami,
- nacisk na budowę zespołu na wczesnych etapach,
- procedury zorientowane na rezultaty,
- skoncentrowanie się na ludziach w partnerstwie i podtrzymywanie tych relacji,
- rozdysponowanie środków potrzebnych do realizacji danego zadania,
- jasne procedury decyzyjne,
- właściwe wykorzystanie umiejętności i wiedzy fachowej,
- możliwość wnoszenia indywidualnego wkładu na wszystkich szczeblach,
- dobra komunikacja i sieci koordynacji,
- korzyści dla wszystkich partnerów,
- konsekwentny i stanowczy przywódca,
- uzgodniona strategia wycofania się – trzeba wiedzieć, kiedy zadanie zostało zakończone lub w którym momencie nie będzie już można uzyskać większych korzyści.

Ćwiczenie.

Napisz jakie Twoim zdaniem motywy skłaniają ludzi do podejmowania współpracy i zawiązywania partnerstw.

.....

.....

.....

.....

Motywacja jest wewnętrznym procesem, który warunkuje dążenie do określonego celu (dodatniego lub ujemnego). W zależności od celu, będziemy dążyć lub unikać określonych sytuacji; różne też będą stany emocjonalne (radość lub gniew). Zawsze jednak musimy pamiętać, że elementem warunkującym motywację jest potrzeba oznaczająca niedobór czegoś lub kogoś. Potrzeby uaktywniają człowieka, motywują do zmiany niekorzystnej sytuacji. Najczęściej zaczynamy działać, aby załatwić własne sprawy lub sprawy dotyczące najbliższego otoczenia. Chcemy zdobyć doświadczenie, rozwijać swoje pasje lub komuś, za coś się zrewanżować. Każdy z nas potrzebuje towarzystwa innych ludzi.

Możemy mówić o dwóch podstawowych formach aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym:

- współdziałanie (współpraca)
- konflikt (rywalizacja)

Z punktu widzenia animatora ważna będzie forma pierwsza i przede wszystkim ją powinien wykorzystywać. Czasem jednak ludzie mobilizują się do działania wokół istniejącego konfliktu. W niejednej polskiej wsi ludzie organizowali protest przeciw zamknięciu miejscowej szkoły, utworzeniu w ich wsi wysypiska śmieci czy postawieniu masztu telefonii komórkowej.

Konsekwencją konfliktu jest konfrontacyjna strategia mobilizowania ludzi do działania. Natomiast zarówno w strategii współpracującej, jak i w strategii poprzez kampanie społeczne możliwe jest osiągnięcie konsensusu, a tym samym uniknięcie konfliktu.

*Każdy konflikt
pozostawia po sobie
nie dogryzioną kość
niezgody.*

Horacy Safrin

TRZY STRATEGIE MOBILIZOWANIA LUDZI DO DZIAŁANIA

Strategie współpracujące	Strategie poprzez kampanie społeczne	Strategie konfrontacyjne
Istnieje wspólny grunt, interes.	Nie zgadzamy się, ale jest nadzieja na osiągnięcie porozumienia.	Nigdy nie osiągniemy porozumienia.
Istnieje duże prawdopodobieństwo, że dojdziemy do porozumienia w wyniku otwartej dyskusji.	Tworzymy kampanię informacyjno-edukacyjną i możemy uniknąć konfliktu.	Istnieje całkowita odmowa uznania naszych racji.
Problemem jest niezrozumienie i brak komunikacji.	Problemem jest brak świadomości, bierność.	Jeśli „oni” wygrają, „my” przegramy.
Działamy poprzez: tworzenie koalicji, spotkania, debaty, szkolenia.	Działamy poprzez: mass media, organizację ruchów ad hoc, petycje, edukację.	Działamy poprzez: debaty, pikety, demonstracje, bojkot, „molestowanie” (urzędników, polityków).

GRUPA OBYWATELSKA

Uczestnicy spotkania, którzy dojdą do porozumienia i uznają, że mogą wspólnie zająć się rozwiązaniem danego problemu, stają się członkami grupy obywatelskiej, która od tej chwili przejmuje inicjatywę.

Grupa obywatelska to rodzaj grupy samopomocowej o charakterze zewnętrznym, która jest tworzona przez członków danej społeczności w celu rozwiązania konkretnego lokalnego problemu; jest ona zatem nakierowana na wspólne dobro.

Zasadniczym celem grupy obywatelskiej jest realizacja określonego zadania. Wspólne działania służą też nawiązywaniu bliższych relacji, które najczęściej nie zanikają po zakończeniu zadania i mogą stać się bazą do tworzenia następnych grup i podejmowania nowych wyzwań.

Po zawiązaniu grupy obywatelskiej następuje etap realizacji zadania, podczas którego jej członkowie:

- ustalają plan działania,
- określają zadania, jakie należy wykonać, żeby dany problem rozwiązać,
- wyznaczają osoby odpowiedzialne za ich wykonanie,
- przystępują do wykonania zaplanowanych działań.

Podczas tego etapu rola animatorki ogranicza się do roli obserwatora, który w razie potrzeby może wesprzeć grupę, gdy przeżywa kryzys lub z czymś sobie nie radzi.

Wspólna praca trwa aż do momentu osiągnięcia wyznaczonego celu.

Po zrealizowaniu założonego planu grupa przestaje istnieć, ponieważ wykonała zadanie, do którego została powołana. Jeśli członkowie grupy dobrze się ze sobą czuli, jeżeli wspólna praca sprawiła im satysfakcję, można wykorzystać ich potencjał oraz doświadczenie w następnych przedsięwzięciach.

Cechy charakterystyczne grup obywatelskich:

- dobrowolność przynależności,
- równość członków,
- jest to grupa nacisku,
- jej celem jest nagłaśnianie problemu,

*Praca na rzecz
lepszego traktowania
i lepszego opieki nad
osobami zarażonymi
wirusem HIV
dostarcza mi ogromnej
motywacji do życia.
Czuję, że ofiarowuję
coś cennego... Jestem
przekonany, że to
poczucie szacunku dla
samego siebie znacznie
wzmocniło moją
psychiczną i fizyczną
zdolność do oparcia
się wirusowi.*

Jonathan Grimshaw

- nie muszą pojawić się w nich więzi emocjonalne,
- wspólne działania prowadzone są na rzecz dobra społecznego.

SAMOPOMOC

Inna kategoria grup, to grupy samopomocowe – dobrowolne małe struktury grupowe nastawione na wzajemną pomoc i osiągnięcie określonego celu. Są one zwykle tworzone przez grupy osób równych sobie, które skupiły się, aby pomóc sobie w zaspokojeniu wspólnej potrzeby oraz osiągnięciu pożądanych zmian społecznych lub indywidualnych.

M.Lewin i D.Perkins wyróżnili pięć grup samopomocowych:

- grupy skupiające ludzi, którzy zdaniem społeczności odbiegają od normy (np. alkoholicy, hazardziści),
- grupy osób, które związane są z ludźmi „naznaczonymi” i cierpią z powodu tego piętna (np. rodziny osób uzależnionych),
- grupy ludzi z problemami przyczyniającymi się do społecznej izolacji (np. samotne matki, rodzice dzieci nieuleczalnie chorych),
- grupy etniczne, religijne, rasowe – mające zapewnić ochronę przed dyskryminacją i służące zachowaniu tożsamości kulturowej,
- grupy powoływane do rozwiązywania problemów społecznych, np. grupy ekologiczne czy też inne grupy walczące o poprawę jakości życia lokalnej wspólnoty.

Samopomoc to wyzwalać uśpionych sił wewnętrznych i mocnych stron jednostki, którą może być zarówno pojedynczy człowiek jak i grupa oraz społeczność, w odpowiedzi na pojawiające się potrzeby i problemy.

Członkowie grup samopomocowych kładą nacisk na kreatywność i konieczność wykorzystywania własnych zasobów w celu przeciwdziałania niekorzystnym sytuacjom.

Doświadczenia samopomocy sprzyjają rozwojowi kompetencji i umiejętności, co z kolei pozwala na znajdowanie nowych sposobów rozwiązywania problemów i radzenia sobie coraz skuteczniej z biurokratycznymi strukturami. Dla samopomocy niezwykle istotna jest społeczność lokalna, sąsiedztwo, wartości duchowe i samowystarczalność.

Ludzie działający w grupach samopomocowych nie tylko uzyskują od członków swojej grupy bezpośrednią pomoc (materialną czy emocjonalną); bycie w grupie umożliwia im zaspokajanie potrzeby samorealizacji poprzez rozwijanie zainteresowań i pogłębienie wiedzy. W ten sposób zaspokajana jest też podstawowa potrzeba każdego człowieka – potrzeba przynależności.

Uczestnictwo w grupie pełni funkcję integracyjną – tworzy bowiem i odbudowuje więzi społeczne, doprowadzając do zbliżenia się do siebie członków danej społeczności. Można też mówić o aspekcie wychowawczym grup samopomocowych. Dana społeczność uczy się tolerancji i akceptacji, na przykład osób upośledzonych czy niepełnosprawnych oraz wrażliwości na los drugiego człowieka.

W wypadku grup obywatelskich, będących grupami nacisku, istotna jest funkcja reprezentacji, tj. wyrażania punktów widzenia i interesów grup, negocjacji z sektorem publicznym.

*Material został opracowany na podstawie:
Frank Riessman i David Carroll, Nowa definicja samopomocy .
Małgorzata Załuska i Jerzy Boczoń,
Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim.*

Korzyści z przynależności do grupy dla pojedynczego człowieka:

- samodoskonalenie,
- samoakceptacja,
- akceptacja przez innych,
- pokonanie nieśmiałości i zahamowań w kontaktach z innymi,
- zwiększenie lub wykształcenie umiejętności wyrażania uczuć i myśli,
- przełamywanie samotności i izolacji,
- wydobywanie ze stanu przygnębienia,
- ukształtowanie umiejętności pomagania,
- zainteresowanie sprawami innych,
- rozwijanie życiowej zaradności,
- obudzenie nadziei.

Podsumowując: spójrzmy jakie są różnice pomiędzy typowymi grupami samopomocowymi a grupami obywatelskimi.

GRUPA SAMOPOMOCOWA	GRUPA OBYWATESKA
Stworzona po to, by jej członkowie wspierali się nawzajem w rozwiązywaniu problemów, które dotyczą ich samych.	Grupa nacisku o charakterze zewnętrznym, stworzona po to, aby rozwiązać konkretny problem.
Jest jednorodna.	Grupa różnorodna reprezentująca różne środowiska, statusy społeczne; może łączyć ludzi z różnych instytucji i organizacji.
Ma długotrwały charakter.	Po zrealizowaniu określonego zadania grupa zazwyczaj kończy swoją działalność.
Jest zazwyczaj niewielka.	Grupa może liczyć od kilku do kilkudziesięciu osób.

PIERWSZE SPOTKANIE

Organizując pierwsze spotkanie, powinnaś wiedzieć, jaką grupę chcesz utworzyć i w jakim celu. Zastanów się nad tym, jaki ma być rezultat spotkania i czego oczekujesz po nim w dalszej przyszłości.

Aby spotkanie było udane, dopisali uczestnicy i został zrealizowany jego cel, odpowiednio się do niego przygotuj. Zgromadź jak najwięcej wiedzy, przygotuj przydatne materiały, zbierz również dostępne ekspertyzy i inne pożądane dokumenty.

Odpowiedz sobie na poniższe pytania:

- Kiedy zostaną przeprowadzone rozmowy z poszczególnymi osobami?
- Gdzie odbędzie się spotkanie?
- Jaki będzie plan spotkania, jak będą wyglądały zaproszenia i kto je przygotowuje?
- Kto i kiedy wyśle zaproszenia lub dostarczy je osobiście?
- W jaki sposób osoby zaproszone na spotkanie będą mogły potwierdzić swoje uczestnictwo?
- Kto przygotowuje samo spotkanie, zadba o dobrą atmosferę, przygotowuje przestrzeń (miejsca do siedzenia, nagłośnienie, napoje, ewentualny poczęstunek). Kto poprowadzi spotkanie?

Podczas spotkania pamiętaj też o pilnowaniu czasu. Przedłużanie czasu

trwania spotkania sprawia, że uczestnicy tracą zainteresowanie problemem. Nie dopuszczaj do jałowych dyskusji, osobistych konfliktów i personalnych złośliwości. Dyskusja powinna być merytoryczna i konkretna.

Jeśli problem jest szczególnie trudny, rozważ zaproszenie moderatora lub ekspertów, którzy będą Cię wspierać.

Ćwiczenie.

Przygotuj przepis na dobre spotkanie. Sama dobrać składniki i zaproponuj ich proporcje!

.....

.....

.....

.....

WOLONTARIAT

Zarówno w pracy grupy animacyjnej, jak i działaniach koalicji, pomocni będą wolontariusze – osoby, które bez wynagrodzenia pomogą Ci na przykład rozprowadzić i zebrać ankiety, roznieść ulotki, plakaty lub też wspólnie z Tobą będą realizować inne, bardziej skomplikowane zadania. Wbrew obiegowym opiniom, ludzie chętnie działają na rzecz swojego środowiska jako wolontariusze. Dotyczy to nie tylko młodzieży, ale także osób dorosłych dysponujących wolnym czasem. Potencjalni wolontariusze, przekonani o tym, że ich praca jest ważna i potrzebna innym, chętnie angażują się w różnorodne przedsięwzięcia. Bardzo ważne jest wówczas docenienie ich pracy i wyrażenie swojej wdzięczności.

DEFINICJA PRACY WOLONTARYSTYCZNEJ

Bycie wolontariuszem to bezpłatne, świadome, dobrowolne działanie na rzecz innych, wykraczające poza więzi rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie. Wolontariuszem może być każdy, w każdej dziedzinie życia społecznego, wszędzie tam, gdzie taka pomoc jest potrzebna. Ale pamiętajmy, że nie każdy wolontariusz jest odpowiedni do każdego rodzaju pracy.

KTO MOŻE ZOSTAĆ WOLONTARIUSZEM

- Wolontariuszem może być każdy, kto dobrowolnie i bezpłatnie chce świadczyć pomoc na rzecz innych; bez względu na wiek, płeć, wykształcenie.
- Osoby niepełnoletnie muszą przedstawić pisemną zgodę swoich rodziców (opiekunów prawnych) na świadczenie pomocy wolontarystycznej.
- Wolontariuszami mogą być również cudzoziemcy legalnie przebywający w Polsce.
- Osoby bezrobotne, które podejmują się świadczenia pomocy wolontarystycznej, nie tracą statusu bezrobotnego ani ewentualnego prawa do za-

silku, zatem nie muszą się wyrejestrowywać z Urzędu Pracy. Bezrobotny wolontariusz będzie mógł się wykazać swoim doświadczeniem podczas poszukiwania zatrudnienia.

- Działalność wolontarystyczna nie jest wliczana do stażu pracy, urlopu wypoczynkowego. Nie ma również wpływu na uzyskanie prawa do nabycia renty i emerytury ani na ich wysokość. Nie jest też zaliczana ani do okresów składek, ani nieskładkowych.

Jeśli zdecydujesz się na działania wolontarystyczne, ważne dla Ciebie informacje możesz znaleźć w następujących aktach prawnych dotyczących wolontariatu.

1. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.)
2. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 874 z późn. zm.)

Inne akty prawne dotyczące wolontariatu.

W różnym stopniu i na różnym poziomie wolontariat pojawia się także w innych aktach prawnych. W niektórych z nich, zakres regulowanych zagadnień dotyczących wolontariatu jest szerszy niż w ustawie o wolontariacie (np. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wolontariuszem może być osoba pełnoletnia, nie karana, a dyrektor jest zobowiązany wykupić dla wolontariusza ubezpieczenie OC). Mimo wejścia w życie ustawy o wolontariacie, inne przepisy dalej obowiązują i dlatego warto o nich pamiętać.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593) – art. 81 pkt 9 ustawy wskazuje na możliwość korzystania z pomocy wolontariuszy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Ustawa o Zakładach Opieki Zdrowotnej z dnia 30 sierpnia 1991 roku (Dz. U. Nr 91, poz. 408) – art. 10 pkt 3 i 5 daje wolontariuszom możliwość wykonywania świadczeń zdrowotnych.

Rozporządzenie MPiPS z dnia 13 stycznia 1999 roku w sprawie zlecania przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych organizacjom pozarządowym oraz jednostkom samorządu terytorialnego zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej, społecznej i leczniczej; (Dz. U. 1999 r. Nr 7, poz. 58) – § 2 pkt 1. 2) – PFRON może zlecić innym jednostkom m.in. szkolenia dla wolontariuszy bezpośrednio wspomagających osoby niepełnosprawne.

Rozporządzenie MPiPS z dnia 1 września 2000 w sprawie zasad, na jakich wolontariusze mogą podjąć pracę w placówkach opiekuńczo-wychowawczych udzielających pomocy dzieciom częściowo lub całkowicie pozbawionym rodziców (Dz. U. 2000 r. Nr 80, poz. 900); w rozdz. 4 § 22 określa się warunki świadczeń wolontariuszy na rzecz tego typu placówek.

Rozporządzenie MPiPS z dnia 30 czerwca 2000 r. w sprawie szczegółowych zasad i form współdziałania administracji publicznej z innymi podmiotami oraz wzorów ofert, umów i sprawozdań z realizacji zadań pomocy społecznej; Dz. U. 2000 r. Nr 55, poz. 662) – w załączniku nr 1 w pkt III określa się liczbę wolontariuszy biorących udział w realizacji projektu, o którego dofinansowanie ubiega się placówka.

Rozporządzenie MENiS z dnia 11 grudnia 2002 w sprawie szczególnych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym w publicznych poradniach specjalistycznych (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46). – § 8 określa zasady pracy wolontariuszy w poradniach.

KTO MOŻE ZOSTAĆ WOLONTARIUSZEM?

Wolontariuszem może zostać każdy. Mogą nimi być zarówno osoby pełnoletnie, jak i niepełnoletnie (w wypadku tych drugich wymagana jest pisemna zgoda opiekuna prawnego) oraz cudzoziemcy legalnie przebywający na terenie Rzeczypospolitej Polskiej (do tego rodzaju aktywności nie muszą posiadać pozwoleń na pracę w Polsce). Nie ma też przeciwwskazań, by pracę wolontariuszy świadczyli bezrobotni, bowiem nie tracą oni przez to statusu bezrobotnego ani prawa do zasiłku.

KTO MOŻE KORZYSTAĆ ZE ŚWIADCZEŃ WOLONTARIUSZA?

- Organizacje pozarządowe.

Większość organizacji pozarządowych korzysta z pomocy wolontariuszy. Działają oni dla dobra publicznego w ramach szeroko rozumianej pomocy społecznej, ochrony zdrowia, edukacji i ekologii. Ze świadczeń wolontariuszy mogą korzystać również międzynarodowe organizacje pozarządowe działające w Polsce.

- Organy administracji publicznej oraz jednostki im podległe lub przez nie nadzorowane.

Wolontariusz w instytucji publicznej może poznać zasady funkcjonowania państwa i dużych instytucji. Taki wolontariat to także okazja do pracy w zespole ludzi o dużym doświadczeniu zawodowym. Dzięki pracy wolontariuszy będzie można rozszerzyć zakres usług pomocy społecznej, służby zdrowia, rehabilitacji, poradnictwa pracy, kultury, wymiaru sprawiedliwości, oświaty, sportu i turystyki czy resocjalizacji. Absolwenci, którzy chcą spróbować swoich sił jako wolontariusze, będą mieli okazję zdobycia doświadczenia zawodowego. Wolontariusz może wykonywać świadczenie między innymi na rzecz ośrodka pomocy społecznej, szpitala, muzeum, przedszkola, ministerstwa.

- Stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
- Podmioty kościelne prowadzące działalność pożytku publicznego.

Ze świadczeń wolontariuszy nie mogą korzystać podmioty w zakresie prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej.

OBOWIĄZKI KORZYSTAJĄCEGO WOBEC WOLONTARIUSZA

- Wolontariuszowi z mocy ustawy przysługuje ubezpieczenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczeń, pod warunkiem, że wykonuje on świadczenia na podstawie porozumienia zawartego na czas określony dłuższy niż 30 dni.
- Korzystający zobowiązany jest wykupić ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków dla wolontariuszy, z których świadczeń korzysta przez okres nie dłuższy niż 30 dni lub przez czas nieokreślony.
- Korzystający może fakultatywnie zgłosić wolontariusza do ubezpieczenia zdrowotnego na zasadach przewidzianych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, jeśli dany wolontariusz nie podlega ubezpieczeniu z innego tytułu.
- Na żądanie wolontariusza korzystający potwierdza na piśmie treść porozumienia, wydaje pisemne zaświadczenie oraz opinię o wykonaniu świadczeń.
- Korzystający informuje wolontariusza o przysługujących mu prawach i ciążących obowiązkach oraz zapewnia dostępność tych informacji.
- Organizacja informuje o ryzyku dla zdrowia i bezpieczeństwa związanym

- z wykonywanymi świadczeniami oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami.
- Korzystający zapewnia bezpieczne i higieniczne warunki wykonania przez wolontariusza świadczeń, w tym, w zależności od rodzaju świadczeń i zagrożeń z nimi związanych, zapewnia odpowiednie środki ochrony indywidualnej.
- Organizacja pokrywa koszty podróży służbowych i diet, chyba że wolontariusz zwolni ją z tego obowiązku (tylko w formie pisemnej).
- Korzystający może pokryć inne niezbędne koszty ponoszone przez wolontariusza oraz koszty szkoleń, w zakresie wykonywanych przez niego świadczeń.

OBOWIĄZKI WOLONTARIUSZA

Wolontariusz powinien posiadać kwalifikacje i spełniać wymagania odpowiednie do rodzaju i zakresu świadczonej pomocy (jeżeli taki obowiązek wynika z przepisów prawa, np. w przypadku pomocy medycznej osobom bezdomnym lub w przypadku wolontariuszy na stanowisku nauczyciela). Wolontariusz jest również zobligowany do wywiązania się z obowiązków określonych w porozumieniu, nawet jeśli nie przybrało ono formy pisemnej. Jest odpowiedzialny również za dbanie o powierzony majątek.

POROZUMIENIE

Podstawą współpracy pomiędzy wolontariuszem a organizacją pozarządową lub instytucją jest porozumienie. Określa ono zakres, sposób wykonywania świadczeń oraz czas na jaki zostało zawarte. Porozumienie powinno zawierać postanowienie o możliwości jego rozwiązania. Jeżeli świadczenie wolontariusza wykonywane jest przez okres dłuższy niż 30 dni, porozumienie powinno zostać sporządzone na piśmie. W przypadku porozumień zawartych na okres krótszy niż 30 dni, mogą one mieć formę ustną. Jeżeli porozumienie dotyczy wydelegowania wolontariusza w celu wykonywania przez niego świadczeń na terytorium innego państwa, na podstawie umowy międzynarodowej wiążącej Polskę, wolontariuszowi przysługuje prawo do świadczeń i pokrycia kosztów ogólnie przyjętych w stosunkach danego rodzaju, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej.

POROZUMIENIE O WSPÓŁPRACY

W dniu..... w .....,
pomiędzy ..... z siedzibą w .....,
reprezentowaną przez .....,
zwanym w dalszej części Korzystającym,
a Panią/Panem .....,
dowód osobisty nr .....,
adres zamieszkania .....,
zwaną/ym w dalszej części Wolontariuszem,
zostało zawarte porozumienie następującej treści:

1. Korzystający i Wolontariusz zawierają porozumienie o współpracy w zakresie
(np. rehabilitacji dzieci autystycznych, promocji organizacji, obsługi księ-

gowej, pomocy w prowadzeniu biura)

2. Wolontariusz zobowiązuje się wykonać w ramach porozumienia następujące świadczenia:
  - a. ....
  - b. ....
3. Rozpoczęcie wykonania świadczeń strony ustalają na dzień.....
....., a zakończenie do dnia.....
4. Strony zgodnie ustalają, że porozumienie niniejsze obejmuje świadczenie o charakterze wolontarystycznym, które ma charakter bezpłatny.
5. Korzystający zobowiązuje się do zwrotu wolontariuszowi wydatków, które ten poczynił w celu należytego wykonania świadczenia, w tym kosztów podróży służbowych i diet na zasadach wynikających z odrębnych przepisów.
6. Zwrot wydatków o których mowa w pkt. 5 nastąpi w terminie 7 dni po otrzymaniu od Wolontariusza stosownego rozliczenia wraz z dowodami poniesionych wydatków w następującym zakresie:
  - a. ....
  - b. ....
7. Korzystający poinformował wolontariusza o zasadach bezpiecznego i higienicznego wykonywania świadczeń oraz takie warunki zapewnia.
8. Wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczenia wymienionych w pkt 2 Porozumienia, na zasadach wynikających z odrębnych przepisów.
9. Wolontariusz może powierzyć wykonanie zadania innej osobie, lecz w pełni odpowiada za wykonanie porozumienia.
10. Wolontariusz zobowiązuje się do zachowania w tajemnicy wszelkich informacji w zakresie wykonywanego porozumienia, a zwłaszcza informacji związanych z sytuacją socjalną i zdrowotną osób, na rzecz których świadczy pomoc.
11. W sprawach nie uregulowanych porozumieniem zastosowanie ma Kodeks Cywilny oraz ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
12. Wolontariusz został poinformowany o przysługujących mu prawach i obowiązkach.
13. Porozumienie może być wypowiedziane przez każdą ze stron w terminie.....
14. Porozumienie sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

KORZYSTAJĄCY

WOLONTARIUSZ

PRACA METODĄ PROJEKTÓW DEFINICJA PROJEKTU

Słowo „projekt” bije w ostatnich latach rekordy popularności.

Ludzie piszą projekty, wnioski, tworzą programy, wnoszą zmiany, jeżdżą na kursy, konferencje, szkolenia, żeby dowiedzieć się czegoś więcej na temat projektowania. Słyszymy różne definicje, poznajemy różne cykle życia projektu. Nam jednak zależy przede wszystkim na tym, aby, poprzez przekazaną w tym rozdziale wiedzę, nauczyć Cię jak pracować projektem i pozyskiwać dzięki niemu środki na działania w swoim środowisku. W tym rozdziale umieszczamy podstawowy szkielet projektowego warsztatu i dajemy wskazówki jak go rozbudować. Nie poświęcamy zbyt wiele czasu na formułowanie definicji. bo któż je wnikliwie czyta i zapamiętuje?

Projekt jest zorganizowanym działaniem zmierzającym do osiągnięcia konkretnego celu.

Projekt musi:

- wnosić zmianę (jego zadaniem jest poprawa bieżącej sytuacji),
- być nastawiony na cel (musi dążyć w określonym kierunku),
- być określony czasem (musi zawierać początek i koniec działań),
- angażować osoby (powinien włączać odbiorców w działania),
- posiadać unikalny charakter (powinien indywidualnie podchodzić do problemu).

CECHY PROJEKTU I ETAPY ŻYCIA PROJEKTU

Pisanie projektu jest formą dialogu pomiędzy potrzebującym a sponsorem, który na rozwiązanie problemu chce przeznaczyć pieniądze. Sponsor, oferując pieniądze, chce mieć pewność, że:

- trafią one do potrzebujących,
- dostanie je rzetelny, uczciwy wykonawca,
- pieniądze będą wydawane efektywnie,
- problemy będą rozwiązywane skutecznie.

Pisząc projekt, postaraj się spojrzeć na niego oczami sponsora. Zastanów się jakie korzyści może z niego wynieść sam sponsor, co najbardziej może go w nim zainteresować.

A jak najczęściej wygląda pisanie projektu?

Prezes lub prezeska stowarzyszenia, znalazłszy ogłoszenie o naborze wniosków w jakimś konkursie, mówi do swoich członków: „Napiszcie projekt”.

W kilka osób siadacie przy biurku i komputerze, czytacie warunki konkursu. W pośpiechu wypełniasz zamieszczony na stronie www formularz wniosku. Dzielicie się pracą – ktoś opisuje punkt 1.1, ktoś 1.6, a ktoś inny robi budżet. Następnego dnia, lub dwa dni później, wysyłacie wniosek kurierem wraz z załącznikami lub zawozicie go osobiście do Warszawy.

Tymczasem to nie jest projekt z prawdziwego zdarzenia! Wypełnianie wniosku, na gorąco, bez analizy powoduje wiele projektowych niespójności. Widać to od razu podczas czytania wniosku.

Zwroty: projekt, program, wniosek często używane są zamiennie, tymczasem mają różne znaczenia.

*Projekt –
wyodrębnione
działania,
przyczyniające się
do realizacji misji
i programu działania
instytucji, organizacji
lub grupy podmiotów.
Projekt ma charakter
planu działania,
postępowania
dającego się
wyodrębnić
przedsięwzięcia.
Prawidłowo
zdefiniowany projekt
jest ograniczony
terminem, ma
zdefiniowany
cel i można go
ewentualnie
podzielić na
podprojekty. Wymaga
on współpracy
interdyscyplinarnego
zespołu oraz
sprawnego
zarządzania.*

Cykl życia projektu – cykl życia to zestaw następujących po sobie i logicznie wynikających z siebie etapów działań, zmierzających do realizacji projektu i osiągnięcia jego celów. Na cykl składają się fazy, stanowiące etapy ograniczone czasowo, w trakcie których podejmowane są określone czynności zmierzające do realizacji celów projektu: etap przygotowania, wdrożenia i ewaluacji.

*Gdy chcesz coś zrobić, znajdujesz sposób.
Kiedy nie chcesz, znajdujesz wymówkę.*

przysłowie arabskie

Wniosek	Program to zespół długofalowych działań realizujących cele naszej organizacji. Realizacja programu polega na wdrażaniu wielu określonych projektów.	Programem realizowanym w naszej miejscowości może być programem jej rozwoju. To złożony problem wymagający podjęcia wielu różnorodnych działań.
Projekt	Projekt to indywidualny pomysł na rozwiązanie określonego problemu zawierający: – jasno określony cel, – spójny plan odpowiednio opracowanych działań, – mający swój początek i koniec, – okładnie opracowany budżet.	Program ten może być realizowany poprzez różne projekty: – warsztaty aktywizujące mieszkańców do działania, – pomoc w tworzeniu produktów lokalnych oraz gospodarstw agroturystycznych, – wyremontowanie drogi prowadzącej do wsi.
Program	Wniosek o dotację to nasze podanie (formularz przeważnie określony przez sponsora), do którego wpisujemy swój pomysł – projekt.	W oparciu o ogłoszone konkursy możemy złożyć do różnych sponsorów wg określonych przez nich kryteriów i zasad na ich formularzach wniosków.

Podstawą pisania projektu jest zadawanie sobie pytań:
CO, KTO, DLACZEGO, SKĄD, CZY, JAK, KIEDY, ILE?

Zadaniem projektu jest właśnie odpowiedź na pytania:
CO w mojej miejscowości nie działa?
KTO wymaga wsparcia?
DLACZEGO znajduje się w trudnej sytuacji?
SKĄD to wiem?
CZY potrafię to udowodnić?
JAK rozwiązać problem?
KIEDY podjąć działania?
ILE to będzie kosztowało?

Ten, kto potrafi zadawać pytania i rzetelnie udzielać na nie odpowiedzi, ma szansę na wdrożenie swego pomysłu w życie.

Elementy projektu

Problem.

Jak należy definiować problemy projektu?

Problem jest motorem napędowym pisanego projektu. To od jego dobrej diagnozy zależy konstrukcja całego projektu. Eksperci projektowi mówią: „Nie ma problemu – nie ma projektu”.

Ale dlaczego właściwe opisanie problemu jest tak ważne?

Wyobraźmy sobie sytuację, kiedy chory pacjent z bólem kolana przychodzi do lekarza. Dobry lekarz wnikliwie zbada pacjenta:

- zapyta o potencjalne przyczyny (uderzenie?),
- okres trwania bólu, jego powtarzalność, jego charakter,

- zapyta czy pacjent był już u innego lekarza i jakie przyjmuje leki,
- skieruje do specjalisty lub na prześwietlenie RTG.

Kiepski lekarz po kilku ogólnie zadanych pytaniach przepisze maść lub tabletki przeciwbólowe.

Dlatego, jeśli chcesz skutecznie rozwiązywać problemy – bierz przykład z dobrego lekarza! Bez dobrej diagnozy nie ma dobrego projektu!

Zidentyfikowanie i opisanie problemu jest zawsze punktem wyjścia do pracy nad projektem.

CZYM JEST PROCES OKREŚLANIA PROBLEMU?

W uproszczeniu możemy powiedzieć, że jest to opis negatywnego stanu, którym chcemy zająć się poprzez realizację projektu. Realizacja Twego konkretnego projektu ma sens pod warunkiem, że jest realizowany w odpowiedzi na konkretny, opisany problem. Zazwyczaj problemy, którymi zajmujemy się w projektach, dotyczą konkretnych środowisk lokalnych: młodzież nie ma miejsca, gdzie może spędzić wolny czas; mieszkańcy nie są zmotywowani do podejmowania wspólnych działań, utrudniony jest przejazd przez wieś ze względu na zły stan drogi, itp. Znajomość środowiska lokalnego pozwala na dobrą diagnozę problemu, polegającą na wskazaniu najbardziej istotnych problemów oraz zidentyfikowaniu ich przyczyn.

Warto pamiętać, że projekt, który przeprowadzimy, ma największy sens wtedy, gdy wpływa na ograniczenie przyczyn istniejących problemów, a nie ich objawów.

Przykład:

Jedna z rad osiedlowych, chcąc ograniczyć przebywanie przed blokami grup hałasującej młodzieży gimnazjalnej, postanowiła zlikwidować ławki, na których spędzali swój wolny czas.

W tej sytuacji zastosowano rozwiązanie nie związane z przyczynami problemu.

Przed podjęciem interwencji należałoby pogłębić wiedzę o problemie i zidentyfikować, dlaczego młodzież przesiaduje przed blokiem. Dopiero po etapie diagnozy problemu, należałoby zastanowić się nad rozwiązaniami.

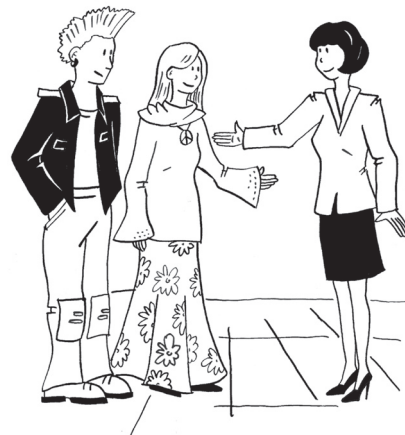
Definicja problemu polega na odpowiedzi na następujące podstawowe pytania:

- Kogo dotyczy problem?
- Jaka jest istota problemu?
- Jaki jest jego rozmiar?
- Jakie są przyczyny problemu?
- Jakie negatywne skutki powoduje?

Definiując problem, warto używać danych liczbowych, jeśli mamy źródła, z których możemy skorzystać (dane własne, dane statystyczne z urzędu gminy, badania naukowe, opracowania planistyczne takie jak na przykład lokalna strategia rozwoju, czy też strategia rozwiązywania problemów społecznych, itp.).

Przykład :

Problemem uczniów gimnazjum w Teatrowie jest brak dostępu do sztuki teatralnej. Teatrów oddalony jest od najbliższego stacjonarnego teatru o 200 kilometrów. Gmina jest środowiskiem biednym (30% bezrobocia), w związku z tym, zorganizowanie płatnych wycieczek nie spotyka się z zainteresowaniem uczniów ze względu na koszty.

Brak bezpośredniego kontaktu uczniów ze sztuką teatralną powoduje zmniejszone szanse edukacyjne w stosunku do dzieci z ośrodków wielkomiejskich. Krótka ankieta przeprowadzona wśród uczniów pokazała, że 40% ankietowanych nie rozumie podstawowych terminów związanych z teatrem. Dzieci z Teatrowa nie operują ogólnym kodem kulturowym opartym na sztuce teatralnej. Nie mają okazji, aby uświadomić sobie jak duży potencjał tkwi w teatrze, zarówno jeśli chodzi o ekspresję siebie, jak i źródło inspiracji życiowych. Nauczyciele języka polskiego nie mogą oprzeć się na realnym przykładzie sztuki teatralnej, nie w pełni przekazują treści programowe. Uczniowie nie korzystając z kultury wysokiej, skupiają się na podstawowych formach kultury masowej, które nie niosą ze sobą żadnych głębszych treści (muzyka dyskotekowa, komiks, seriale telewizyjne). Opisany problem dotyczy około 200-tu uczniów klas I-III gimnazjum w Teatrowie, mieszkańców gminy Teatrów.

Kogo dotyczy problem? Opis sytuacji odbiorców.

Opis sytuacji odbiorców projektu, to opis grupy osób, której dotyczy problem. Postaraj się opisać dokładnie sytuację odbiorców. Odpowiedz na pytania istotne dla danego projektu. Mogą to być następujące pytania: jak liczna jest grupa odbiorców, skąd pochodzą, jaka jest ich sytuacja materialna, czy ktoś niesie im pomoc, jaka jest ich sytuacja rodzinna. Opisz wszystko to, co jest niezbędne do realizacji projektu. Unikaj jednak długich wywodów i opracowań nie potwierdzonych danymi, opartych na przypuszczeniach i tylko własnej opinii. Porozmawiaj z odbiorcami swojego projektu, sprawdź, czy dokonana przez ciebie diagnoza jest rzeczywista. Jeżeli tego nie zrobisz, może się okazać, że projekt będzie realizowany w oderwaniu od faktycznych problemów odbiorców.

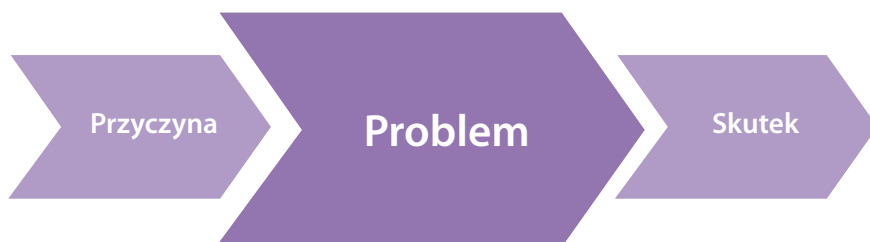
Jeżeli w Twojej miejscowości chciałabyś na przykład rozwiązać problem dyskryminacji osób niepełnosprawnych to opisz jak liczna jest to grupa, jakiego typu są to niepełnosprawności (jeżeli ruchowa to czy poruszają się na wózkach?), co dzieje się z niepełnosprawnymi, jakie mają problemy na co dzień. Jeżeli sytuacja rodzinna wpływa w jakimś stopniu na problem dyskryminacji – to również ją opisz. Ale opisz też, kto dyskryminuje, jak liczna grupa, dlaczego to robią, jakie są ich motywacje.

Jaki dokładnie jest problem (istota problemu)?

Definiując problem musimy dokładnie zaznaczyć, o co nam chodzi. Od tego, jak nazwiemy problem, zależy później wytyczenie celów projektu i dobranie odpowiednich działań. W opisie musimy zdecydować, co jest głównym problemem: niska aktywność mieszkańców podczas spotkań wiejskich czy też ich niska frekwencja.

W jednym i drugim przypadku musimy podjąć inne działania rozwiązujące problem. W przypadku pierwszym, celem projektu będzie zwiększenie tej aktywności poprzez np. podniesienie atrakcyjności spotkań; natomiast w drugim możemy po prostu prosić mieszkańców o częstsze przychodzenie na zajęcia, ale nie poprawi to ich jakości. Osoby sprawdzające projekty wielką wagę przywiązują do tej spójności projektu i poszczególnych części.

Warto tutaj odróżnić problem od przyczyny i skutków. Obrazują to poniższe wykresy:

Rozmiary problemu.

Opis powinien dostarczyć konkretnych informacji o zasięgu występowania problemu, o liczbie dotkniętych nim osób. Należy tutaj podawać konkretne liczby i fakty. Nawet bardzo poważny problem, który wymaga zaangażowania wielkich środków, aby być rozwiązany, może się okazać bardzo wąskim i nieistotnym z punktu widzenia Twojej miejscowości. Z drugiej zaś strony, problem mało uciążliwy, ale występujący bardzo szeroko i często, stanie się centralnym punktem projektu.

OPIS PRZYZYNY

Nic nie dzieje się bez przyczyny. Każdy problem ma swoje korzenie, które musimy opisać w naszym projekcie. Często problem jest złożony – powstaje z kilku przyczyn. Przeanalizujmy to na podstawie przykładu.

W lesie znaleziono dzikie wysypisko śmieci. Jeżeli chcemy rozwiązać problem dzikich wysypisk, musimy zadać sobie kilka pytań:

Skąd wzięły się odpady w lesie? Może wywieźli je tam mieszkańcy pobliskiej wsi, którzy nie mają umowy na wywóz odpadów z lokalną firmą komunalną?

Dlaczego wywieźli śmieci do lasu? Może czują się bezkarni, ponieważ brakuje monitoringu ze strony odpowiednich służb? Może nie ma odpowiednich zapisów w uchwale o utrzymaniu czystości i porządku w gminie? A może odbiór odpadów jest kosztowny?

Jakie to są odpady – komunalne, budowlane, elektroniczne?

Jaka jest częstotliwość ich powstawania: podłożono je jednorazowo, czy też w tym miejscu składowane są notorycznie?

Odpowiedzi na te pytania pozwolą nam na podjęcie odpowiednich działań. Czy sprzątnięcie dzikiego wysypiska przez uczniów biorących udział w akcji Sprzątanie Świata rozwiąże problem? Jaką mamy gwarancję, że tydzień później śmieci znowu nie znajdą się w tym miejscu? Odpowiedź brzmi – żadnej!

Analiza przyczyn daje nam większą szansę na skuteczne rozwiązanie problemu.

Opis skutków.

Opisz jak nierozwiązywany problem wpływa na otoczenie. Przedstaw jak wpływa na sytuację mieszkańców. Co dalej się z nimi dzieje, jakie są konsekwencje nie rozwiązywania problemu? Postaraj się opisać, co będzie się działo, jeżeli nikt tego problemu nie zacznie rozwiązywać. Co stanie się z miejscowością, mieszkańcami?

CELE

Dlaczego cel jest ważny?

Cel jest określeniem kierunku naszych działań. Dzięki celowi można motywować zespół do pracy, można sprawdzić poprawność prowadzonych działań, można w najlepszy sposób spożytkować budżet projektu. Cel jest lokomotywą projektu – ciągnie wszystkie działania.

Formułując cel projektu odwróć rzeczywistość opisaną w definicji problemów i opisz stan miejscowości i jej uczniów w przyszłości, po zrealizowaniu projektu. Pamiętaj, że opis celów powinien być odpowiedzią na zidentyfi-

owane problemy. Nie chodzi więc o to, żeby opisać, jak chciałoby się, by wyglądała nasza wieś, ale jaka będzie sytuacja, kiedy rozwiążesz problem lub zmniejszysz jego oddziaływanie.

Czego potrzebujemy do sformułowania celu projektu?

Definiowanie celów projektu w następnych krokach rzutuje na całe przygotowanie późniejszej realizacji. Dobrze określone cele mogą pomóc w poprawnej realizacji i zrobieniu właściwych rzeczy we właściwy sposób. **Źle określony cel to porażka projektu!**

Poniżej zobaczysz, co należy przygotować, aby prawidłowo określić cele projektu oraz jak należy postępować krok po kroku, aby otrzymać właściwy wynik.

Do prawidłowego określenia celu projektu potrzeba:

- definicji problemów,
- analizy zasobów,
- pomysłu.

DEFINICJA PROBLEMÓW

Wiesz już jak prawidłowo określić problemy i potrzeby odbiorców. Pamiętaj, że projekt stara się zniwelować przyczyny problemów, a nie tylko skutki. Mając gotowy opis problemów, możesz przystąpić do definiowania celów projektu.

NASZE ZASOBY

Aby prawidłowo wdrożyć nawet prosty projekt, potrzebujesz zaangażowania mieszkańców, partnerów, władz lokalnych. Będziesz też potrzebować miejsca i określonych materiałów. Wiedza o zasobach Twojej organizacji pozwoli Ci na realne zaplanowanie celów projektu. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na to, kto będzie realizował projekt razem z Tobą, czy te osoby podzielają Twoją wizję i pomysł, czy zgadzają się z diagnozą problemu? Czy masz zapewnione poparcie mieszkańców, władz, czy przychylnie odnoszą się do projektu, czy mają o projekcie wszystkie potrzebne informacje? Czy wiesz, gdzie projekt będzie realizowany, czy miejsce jest wystarczające, a jeśli nie, to czy w projekcie będzie można sfinansować jego rozbudowę lub wynajęcie odpowiedniego lokalu? Czy brakujące zasoby będzie można uzupełnić, finansując je z budżetu projektu, czy grantodawca dopuszcza na przykład zakup środków trwałych?

Dobrym narzędziem do określania potrzebnych zasobów jest analiza wewnętrzna. W uproszczonej wersji może ona wyglądać następująco:

Zasoby	Kim jesteśmy teraz?	Kim musimy być, aby dobrze wdrożyć projekt?	Luka (co musimy uzupełnić?)
Ludzie	30-tu członków stowarzyszenia, jedna księgowa pracująca społecznie	dwie osoby do zarządzania projektem, dwie osoby do zarządzania finansami,	trzeba wybrać i przygotować merytorycznie osoby do prowadzenia projektu

Lokal	świetlica wiejska	biuro projektu i sala do prowadzenia zajęć	należy dostosować pomieszczenia
Sprzęt	1 komputer i drukarka	2 komputery (w tym przenośny), drukarka i ksero	1 komputer przenośny i ksero
Procedury	zwykła księgowość	księgowość przystosowana do pracy z dotacją europejską	uzupełnienie procedur rozliczania VAT i składek ZUS
Zasady komunikacji	spotkania okresowe, np. raz na miesiąc	częste, cotygodniowe narady robocze dotyczące projektu	ustalenie nowych zasad komunikacji

Kolejnym krokiem jest zbadanie czy brakujące zasoby można uzupełnić w ramach projektu, czy trzeba to zrobić we własnym zakresie. Może się okazać, że projekt wymaga zasobów, których uzupełnienie, zdobycie, jest niemożliwe. Wówczas należy go przebudować.

POMYSŁ

Projekt zazwyczaj zaczyna się od pojedynczego pomysłu. Kiedy sprawdzisz już potrzeby swoich odbiorców i zbadasz problemy miejscowości, zastanów się, czy pierwotnego pomysłu nie trzeba zmienić, czy jest on realny do osiągnięcia. Zweryfikuj go porównując z opisem problemów i potrzeb odbiorców.

Przykład:

Cel ogólny:

- Podniesienie stopnia zaangażowania mieszkańców naszej wsi w rozwiązywanie lokalnych problemów.

Cele szczegółowe:

- Zaangażowanie grupy mieszkańców do uporządkowania i remontu wiejskiego placu zabaw.
- Wspólne zorganizowanie festynu dożynkowego.
- Zbudowanie przez mieszkańców wsi projektu – przy wsparciu animatora i w oparciu o ich własną diagnozę problemów.

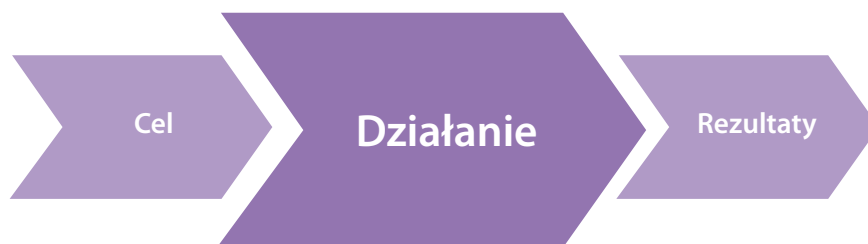
W powyższym przykładzie zastosowano podział na cele ogólne i szczegółowe. Cele szczegółowe zazwyczaj konkretyzują cel ogólny.

DZIAŁANIA

Działania to wszystkie czynności, które prowadzą Twój projekt od problemu do wyznaczonego celu. Na przykładzie pokażemy Ci, jak planować działania i na co zwracać uwagę, aby zrealizować innowacyjny i dobry projekt.

Jak opisywać działania?

Działania w projekcie powinny stanowić odpowiedź na założony cel i prowadzić do osiągnięcia zamierzonych rezultatów.

Koordinator projektu
– osoba, na której spoczywa pełna odpowiedzialność za realizację projektu i jego rezultaty. Podlegają mu członkowie zespołu projektowego. Koordinator odpowiada za realizację projektu zgodnie z zaplanowanymi działaniami, za prowadzenie okresowych monitoringu i ewaluacji, przygotowywanie wymaganych raportów oraz opracowanie rozliczenia finansowego i merytorycznego projektu.

Zespół projektowy
– grupa osób zaangażowanych w realizację projektu. Pracami zespołu kieruje koordinator projektu. Zespół projektowy może zostać – w przypadku większej liczby osób – podzielony na zespoły zadaniowe, kierowane bezpośrednio przez kierowników zespołów.

Działania to miejsce w projekcie, w którym możemy zaprezentować swoje pomysły na rozwiązanie problemów. To właśnie działania wyróżniają nasz projekt spośród innych. W wielu miejscach można spotkać te same problemy, jednak sposób ich rozwiązania stanowi indywidualne podejście osób piszących projekt.

Tworząc działania, warto wykazać się inwencją i pomysłowością. Ciekawe, odpowiadające na zdefiniowany wcześniej problem działania, stanowią o innowacyjności naszego projektu i podnoszą jego atrakcyjność w oczach grantodawcy.

Jakie elementy muszą być zawarte w opisie działań?

Samo wykonywanie zaplanowanych czynności (działań) nie gwarantuje jeszcze osiągnięcia sukcesu projektu. Jest wiele dodatkowych, ważnych czynników, o których musisz pamiętać, aby dobrze zrealizować cel projektu.

ZARZĄDZANIE

Pamiętaj, że odpowiednie zarządzanie decyduje w dużej mierze o powodzeniu realizacji projektu. Zarządzając projektem, należy dążyć do efektywnej realizacji celów projektu przy jednoczesnej neutralizacji wpływu istniejących ograniczeń i ryzyka. Bardzo ważne jest również budowanie motywacji całego zespołu projektowego i zadbanie o właściwą komunikację pomiędzy uczestnikami projektu.

Ważne jest także, aby w proces zarządzania zaangażowany był cały zespół. Dzięki wysiłkowi ludzi, posiadających różne umiejętności, doświadczenia czy kompetencje, można w jak najlepszy sposób pokierować procesem realizacji projektu.

Zespół projektowy powinien być zaangażowany we wszystkie fazy powstawania i realizacji projektu, począwszy od budowania jego idei i przelewania tego na papier, aż po ostateczną ewaluację i rozliczenie projektu. Dzięki temu zapewnimy stałą motywację i identyfikację poszczególnych osób z projektem.

Na czele zespołu powinien stać koordinator, będący osobą spinającą całość podejmowanych działań. Pamiętaj, że bardzo trudne jest znalezienie osoby, która łączy w sobie cechy idealnego managera; możliwe jest natomiast stworzenie zgranego zespołu realizującego projekt. To właśnie koordinator tak powinien kierować pracą zespołu, aby dzięki zaangażowaniu każdego z jego członków oraz wykorzystaniu indywidualnych kompetencji i zdolności, zapewnić osiągnięcie w wyznaczonym terminie zakładanych rezultatów.

WŁĄCZANIE BENEFICJENTÓW

Na każdym z etapów pisania bądź wdrażania projektu nie możesz zapomnieć o najistotniejszym elemencie jakim są beneficjenci projektu. Projekt powinien

stanować odpowiedź na generowane przez nich potrzeby, a więc bez grupy odbiorców nie ma sensu realizacja nawet najlepiej napisanego projektu.

Pamiętaj, aby włączać beneficjentów na każdym etapie przygotowywania i realizacji przedsięwzięcia. Piszac projekt, nie zapomnij, aby rozpocząć od zidentyfikowania rzeczywistych problemów grupy odbiorców. Skonfrontuj swoje wyobrażenia o problemie z rzeczywistymi wypowiedziami beneficjentów, upewnij się, czy odpowiednio rozumiesz poszczególne zależności i przyczyny.

Planując działania, zaproponuj ciekawe rozwiązania i sprawdź, co o tym sądzą odbiorcy. Daj im szansę, aby i oni mogli zaproponować swoje pomysły. Jeżeli kierujesz projekt na przykład do młodzieży, pozwól, aby ona zajęła się zaplanowaniem i organizacją konkretnego działania.

Jeżeli na etapie przygotowywania projektu uda Ci się włączyć do działań beneficjentów, z pewnością uzyskasz bardzo wysokie rezultaty. Dzięki partycypacji w nim, odbiorcy zidentyfikują się z projektem i będą go traktować jak własny.

MONITORING, RYZYKO, EWALUACJA

Monitoring można zdefiniować jako systematyczne i ciągłe zbieranie, analizowanie i wykorzystywanie informacji dla celów kontroli zarządzania i podejmowania decyzji.

Monitorowanie projektu stanowi integralną część codziennego zarządzania. Jego celem jest dostarczenie informacji, na podstawie której, osoby zarządzające projektem mogą wskazać na problemy związane z wdrażaniem projektu oraz je rozwiązać, jak również ocenić postęp w stosunku do pierwotnych planów.

Pamiętaj, że już na etapie pisania projektu powinieneś zastanowić się nad metodami i procedurami prowadzenia monitoringu. Aby sprawnie prowadzić monitoring, należy wypracować mechanizmy, które pozwolą na zrozumiałe i obiektywne zbieranie danych, które następnie zaprezentują naszą działalność w ujęciu obiektywnych rezultatów projektu.

Ewaluacja to proces polegający na systematycznym zbieraniu informacji pozwalających na określenie przyczyn rozbieżności między rezultatami zaplanowanymi a rzeczywistymi.

Dzięki temu, że ewaluacja jest systematycznym zbieraniem informacji, pozwala na ulepszanie podejmowanych działań jeszcze w trakcie ich realizacji. Jeśli na przykład podczas trwania jakiegoś działania okazuje się, że do osiągnięcia zamierzonych celów zostały zaplanowane niewłaściwe działania, należy podjąć decyzję o zmianie podejmowanych działań. Ewaluacja wiąże się wobec tego z oszczędnością – pieniędzy, czasu i przede wszystkim zasobów ludzkich.

Ewaluacja projektu pozwala na refleksję nad jakością prowadzonych działań, poszukiwanie przyczyn sukcesów i porażek, jak również na bieżące poszukiwanie sposobów doskonalenia naszych działań.

ANALIZA RYZYKA

W każdym projekcie istnieją krytyczne obszary czy trudności, na jakie możemy natknąć się w momencie realizacji. Dobrze jest, jeżeli już w momencie pisania projektu i planowania działań, dokonasz wspólnie z zespołem analizy możliwych zagrożeń, które mogą Was spotkać podczas realizacji.

Nazywając potencjalne zagrożenie, postaraj się od razu określić jego przy-

Monitoring – proces systematycznego zbierania i analizowania wiarygodnych informacji finansowych i statystycznych dotyczących wdrażania projektu. Celem monitoringu jest kontrolowanie zgodności realizacji projektu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami. Odbyywa się on za pomocą pomiaru uprzednio przyjętych wskaźników.

Ewaluacja – ma na celu oszacowanie oddziaływania projektu w odniesieniu do założonych celów, w szczególności poprzez badanie wpływu projektu na problemy i potrzeby środowiska. W procesie ewaluacji wykorzystuje się efekty przeprowadzonego monitoringu. Istotnym zadaniem ewaluacji jest przydatność w zaplanowaniu kolejnych projektów, poprzez wykorzystanie doświadczeń z wcześniej realizowanych działań.

Promocja – określa sposób, w jaki będą promowane rezultaty projektu oraz instytucja, która sfinansowała projekt. Do zadań związanych z promocją należy propagowanie informacji o możliwościach skorzystania z produktów projektu, a także sposobu w jaki jego rezultaty będą udostępnione grupie docelowej. Może ona być realizowana np. za pomocą konferencji prasowych, plakatów, stron internetowych, itd. Promocja instytucji dofinansowującej projekt powinna odbywać się przede wszystkim w oparciu o określone przez te instytucje kryteria, takie jak umieszczanie logo na wydawanych materiałach, ustawianie w miejscach realizacji tablic informacyjnych.

czynę i ewentualne zaplanować działania prewencyjne, bądź, w ostateczności – naprawcze.

Realizując projekt, możesz spotkać się z bardzo różnorodnymi trudnościami. Mogą to być zarówno niezależne od nas czynniki zewnętrzne, jak również wynikające z niedoskonałości osób realizujących projekt, np.:

- brak beneficjentów chcących wziąć udział w projekcie,
- nieodpowiednie dobranie działań do oczekiwań beneficjentów,
- opóźnienia czasowe w realizacji działań (szczególnie tych terminowych i mających wpływ na kolejne),
- spadek motywacji zespołu realizującego projekt, itp.

Pamiętaj, że niezależnie od trudności jakie spotkasz na drodze realizacji, nie możesz wątpić w szansę ich rozwiązania. Realizując projekty, z pewnością prędzej czy później spotkasz się z powyższymi lub wieloma innymi trudnościami. Pokonanie każdej z nich jest możliwe! Zależy jedynie od pomysłowości oraz siły kompetencji naszego zespołu.

PROMOCJA

Promocja projektu stanowi jeden z najistotniejszych elementów pracy projektowej, począwszy od pozyskania ewentualnego partnera w projekcie, poprzez znalezienie uczestników chętnych do wzięcia w nim udziału, aż po prezentację rezultatów projektu opinii publicznej. Poprawnie prowadzone działania promocyjne zapewnią pełny sukces naszych działań.

Promocja projektu może więc mieć kilka zadań:

- pozyskanie partnera w realizacji projektu,
- zachęcenie do udziału potencjalnych beneficjentów,
- zmiana postaw społeczności do której adresowany jest projekt,
- nagłośnienie podejmowanych działań,
- budowa wizerunku organizacji realizującej projekt, itp.

Podejmując działania promocyjne, na samym początku powinniśmy określić:

- grupę docelową, do której kierujemy promocję,
- co chcemy osiągnąć dzięki podejmowanym działaniom promocyjnym.

Pamiętaj, że każda z grup docelowych – beneficjenci, sponsorzy czy społeczność lokalna – mają swoją specyfikę, a co za tym idzie, trzeba zastosować inne kanały komunikacji. Inne są również informacje jakie chcemy każdej z nich przekazać. Zwróć uwagę, aby informacje kierowane do konkretnej grupy odbiorców nie były obciążone nadmiernymi szczegółami, utrudniającymi skupienie się na najważniejszych dla tej grupy elementach.

Dostosuj również metodę promocji do charakteru przekazywanej informacji. Pamiętaj, że gdy zachodzi potrzeba bardzo dokładnego przekazania informacji lub przekonania kogoś, najskuteczniejsze będą metody bezpośrednie, takie jak rozmowa czy spotkanie. Jeżeli musimy poinformować o faktach szeroką grupę odbiorców, lepiej sprawdzi się na przykład informacja prasowa lub ulotka.

Umiejętne informowanie o projekcie polega również na doborze precyzyjnych informacji. Staraj się unikać zbyt szczegółowych opisów; fakty i konkretne liczby potrafią powiedzieć więcej niż bardzo wiele słów. Pamiętaj również o wymogach prowadzenia promocji, jakie nakłada na Ciebie konkretny grantodawca.

REZULTATY

Rezultaty to bezpośrednie i natychmiastowe efekty zrealizowanego projektu. Rezultaty dostarczają informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia projektu, bezpośrednio po dostarczeniu wsparcia beneficjentom.

Można wyróżnić rezultaty twarde i rezultaty miękkie:

- Rezultaty twarde są to jasno zdefiniowane, policzalne korzyści, które osiągnął beneficjent projektu, np. liczba osób, które podniosły kwalifikacje, liczba wydanych certyfikatów / dyplomów, czy liczba przeprowadzonych kursów,
- Rezultaty miękkie stanowią fazę przejściową na drodze do osiągnięcia rezultatów twardych. Można do nich zaliczyć np. rozwijanie zdolności, np. interpersonalnych, nabycie nowych umiejętności (m.in. obsługi komputera), wzrost świadomości / wiedzy na konkretny temat, zwiększenie motywacji (m.in. do działania).

Pamiętaj, że opieranie się wyłącznie na rezultatach twardych nie daje pełnego obrazu efektywności projektu; ilość nie zawsze przekłada się na jakość, a więc istotne jest również uzyskanie rezultatów miękkich.

Rezultaty to efekty, które chcemy osiągnąć, realizując cele projektu. Planowanie rezultatów wymaga szczegółowości, gdyż to one będą podstawą do oceny w okresie po realizacyjnym. Jednocześnie rezultaty powinny być odporne na wpływ czynników zewnętrznych. Wymierność rezultatów wskazuje na efektywność społeczną i/lub gospodarczą projektu. Jest to czynnik sprawczy, który wpływać może na decyzje innych podmiotów w sprawie współudziału w realizacji projektu.

Rezultaty mogą być mierzone:

- w jednostkach fizycznych (np. skrócenie czasu wykonywania danej czynności przez beneficjentów, zdobycie przez beneficjentów nowych umiejętności/kwalifikacji zawodowych),
- w jednostkach finansowych (zmniejszenie kosztów transportu, zwiększenie przychodów z tytułu usługi świadczonej przez beneficjentów, obniżenie cen świadczonej usługi na rzecz beneficjentów itp.).

Przykład:

Efekt miękki – inspiracja do głębszego zainteresowania się teatrem,

Efekt twardy – udział stu uczniów w amatorskim przedstawieniu teatralnym.

BUDŻET I HARMONOGRAM

Jak już wiesz, projekt to działanie obliczone na osiągnięcie czytelnie zdefiniowanego celu, zamknięte w czasie i budżecie. To oznacza, że każdy projekt ma określone koszty i musi się zakończyć w określonym czasie. Jego realizacja może kosztować określoną sumę i ani złotówki więcej. Zdarza się, że koszty projektu można podnieść, ale przy większości funduszy pomocowych jest to niezwykle rzadkie. Częściej udaje się projekt przedłużyć, ale trzeba pamiętać, że jest to sytuacja wyjątkowa i świadczy o błędnym planowaniu. Pamiętaj więc o tym, że wysokość budżetu ustalona na początku projektu obowiązuje do jego końca.

W kolejnych krokach prześledzisz przykładowy budżet znanego Ci już projektu oraz dowiesz się, co jest najważniejsze przy konstruowaniu budżetu

*Rezultaty – wpływ
uzyskanego
produktu projektu na
otoczenie społeczno
– ekonomiczne
bezpośrednio po
jego zakończeniu.
Rezultaty określają
w jaki sposób
projekt wpłynie na
grupy docelowe
i organizację.
Rezultaty działań
powinny odnosić
się do celów
bezpośrednich.*

i harmonogramu. Budżet i harmonogram uwiarygodniają projekt; mówią o nim o wiele więcej niż tylko same liczby. Rzetelnie przygotowując budżet i harmonogram projektu pokazujesz, że realnie potrafisz planować, wiesz jak skomplikowanym zadaniem jest projekt i ile aspektów będziesz musiał zawrzeć, aby poprawnie go zrealizować.

Poniżej krok po kroku prześledzisz, jak konstruować budżet i harmonogram projektu.

Budżet.

Budżet informuje nie tylko o sumie kosztów jakie trzeba ponieść, aby zrealizować projekt. Daje on obraz całego projektu:

Budżet pokazuje:

- jak włączasz społeczność lokalną w planowane działania (wkład własny, ilość zleceń na zewnątrz),
- co jest Twoją motywacją do przygotowania projektu (czy sprzęt, podniesienie stanu zasobów, czy zmiana, animacja, poprawa stanu rzeczy),
- czy jesteś w stanie zrealizować projekt i jakie masz faktyczne zasoby (ilość zakupionego sprzętu, zatrudnianych ekspertów),
- czy poważnie traktujesz opis działań i celów projektu (czy każde z nich jest odzwierciedlone w budżecie).

Konstruowanie budżetu krok po kroku:

Krok 1. Ustalenie działań całego projektu.

Przed przystąpieniem do planowania budżetu należy określić cały zakres projektu – wypisać każde działanie – od zarządzania, księgowania i promocji, po poszczególne jednostki szkoleń, zakupy sprzętu, przejazdy i wyżywienie.

Należy tutaj zwrócić uwagę na metody realizacji działań – inny może być koszt szkolenia prowadzonego metodą interaktywną, warsztatową, a inny metodą wykładu.

Krok 2. Sprawdzenie kosztów stałych.

Każda operacja, działanie, przedsięwzięcie, ma swoje koszty stałe. Są to koszty, które będziesz ponosić niezależnie od tego, czy aktualnie realizujesz działanie w projekcie czy nie. Należy tutaj skalkulować koszty utrzymania pomieszczeń, telekomunikacji, poczty, zaopatrzenia w materiały biurowe.

Krok 3. Sprawdzenie kosztów dodatkowych.

Każdy projekt może mieć specyficzne wymogi dotyczące promowania, angażowania beneficjentów, zarządzania, księgowania. Sprawdź czy nie rzutują one na koszty projektu i czy nie musisz dodatkowo powiększyć zasobów, aby sprostać tym wymogom.

Krok 4. Ustalenie cen.

Przeszukaj rynek, sprawdź ile rzeczywiście kosztuje to, co chcesz sfinansować. Nie poprzestawaj na jednej ofercie i standardowych rozwiązaniach. Często konkurencja powoduje zmniejszenie kosztów, zaś kreatywność w ich planowaniu i szukaniu innych sposobów realizacji działań, dodaje projektowi innowacyjności i pomaga włączyć odbiorców.

Krok 5. Skalkulowanie kosztów.

Poniższy przykład pokazuje jak skalkulowano koszt pojedynczego działania.

Działanie: Galeria fotografii.

Do przygotowania galerii szkoła potrzebuje:

- osoby, która poprowadzi warsztaty w galerii,
- zestawu materiałów biurowych i dydaktycznych,
- wyżywienia uczestników,
- antyram i elementów dekoracji.

Wszystkie te koszty zostały skalkulowane i umieszczone w odpowiednich kategoriach budżetu. Każdemu kosztowi należy przyporządkować jednostkę kalkulacji (np. godzina dla pracy, sztuka, zestaw, kilometr) oraz określić

liczbę jednostek. Następnie kalkulujemy koszt na podstawie ceny rynkowej danej usługi lub towaru. Wskazane koszty znajdują się w pozycjach 1.9, 2.3, 2.4 i 3.5 przykładowego budżetu.

Kilka porad:

W przypadku projektów finansowanych z dotacji, pamiętaj o wkładzie własnym (jeśli taki jest wymagany).

Należy sprawdzić dokładnie jakie są wymogi finansującego projekt. Często specyficzne regulacje dotyczą podatków i składek od wynagrodzeń, VAT-u. Warto również planować budżet racjonalnie, dzieląc koszty między te przeznaczone bezpośrednio dla odbiorców a pozostałe. Przesadne inwestowanie w wynagrodzenia i sprzęt jest nieakceptowane.

Warto planować budżet w zespole, który ma ogłęd wszystkich działań i tylko konsultować go z osobą, która później będzie projekt rozliczać.

Warto budżet lekko „przeszacować”, nieznacznie (max 5%) zawyżając stawki na wypadek zmian cen, kursów itp.

Przykład:

Rodzaj wydatku i sposób kalkulacji	Program Przyjazna Szkoła	Fundacja Rozwoju Teatru	Środki własne i innych sponsorów	RAZEM
Koszty osobowe:				
prowadzenie zajęć teatralnych 4 osoby x 8 godzin x 40,00 zł / h	1280,00	0,00	0,00	1280,00
opieka merytoryczna nad projektem 1 osoba x 1 umowa x 680,00 zł	680,00	0,00	00,00	680,00
wykonanie scenografii 1 osoba x 1 umowa x 400,00 zł	0,00	400,00	00,00	400,00
RAZEM:	1960,00	400,00	00,00	2360,00
Koszty nieosobowe:				
promocja informacji o projekcie oraz o finalnym przedstawieniu	0,00	150,00	150,00	300,00
materiały do przeprowadzenia zajęć 20 osób x 15 zł	0,00	300,00	00,00	300,00
koszty przejazdów (40 x 6 zł)	0,00	0,00	240,00	240,00
koszt dekoracji ¹	0,00	190,00	300,00	490,00
zakup książek z zakresu edukacji kulturalnej	0,00	0,00	310,00	310,00
RAZEM:	00,00	640,00	1000,00	1640,00
Razem wszystkie koszty:	1960	1040	1000	4000

¹ Jest to rzeczowy wkład własny wyceniony finansowo.

Harmonogram

Harmonogram projektu służy przede wszystkim jego ocenie, bowiem na jego podstawie można jednoznacznie stwierdzić, czy realizator projektu realnie kalkuluje czas na wykonanie postawionych sobie zadań. Równocześnie dobrze przygotowany harmonogram jest podstawowym narzędziem realizacji projektu.

NA POCZĄTEK KILKA OGÓLNYCH UWAG

Pamiętaj, że czas jest jedynym zasobem, którego nie da się uzupełnić i jest go zawsze za mało.

Projekt jest tym bardziej wartościowy, im krócej wdraża zmianę (naturalnie zawsze stosownie do jej skomplikowania).

Projekty zawsze rozpoczynają się z opóźnieniem i zawsze następują w nich przesunięcia działań.

Umiejętnością jest takie zaplanowanie działań w czasie, aby można było je dostosować do zmieniających się warunków.

Zalety harmonogramu:

- orientacja projektu w czasie – umożliwia to dokładne zaplanowanie działań i przewidzenie terminów realizacji,
- umiejscowienie projektu w innych działaniach organizacji – dobrze planując, nie wyznaczysz ważnej imprezy projektowej w trakcie innych, istotnych działań,
- motywujące zespół – ważne, „wiszące” terminy przypominają o konieczności angażowania się w działania z odpowiednim wyprzedzeniem.

Uwzględnienie czynników zewnętrznych w planowaniu, pozwala uniknąć przykrych rozczarowań. Tak samo jak w przypadku budżetu jest wiele rodzajów harmonogramów. Zazwyczaj zależy to od wzoru jaki wymaga od organizacji grantodawca. Warto jednak, dla własnych potrzeb, zaplanować harmonogram z podziałem na tygodnie i dodatkowo wskazać możliwość niespodzianek związanych z udziałem uczestników, inwestycjami czy przepływami finansowymi (np. koniec roku budżetowego gminy).

Tworzenie harmonogramu:

Krok po kroku:

1. Sięgnij do działań i rozpisz je planując, które następuje po którym.
2. Wyznacz kamienie milowe projektu – są to kluczowe momenty od startu projektu po zakończenie, z uwzględnieniem kluczowych imprez, rozliczeń, wypłat.
3. Zaplanuj dokładnie każde działanie i umieść je w harmonogramie.

A oto nasze przemyślenia i doświadczenia związane z pisanem projektów. Jest to zestaw pomocnych wskazówek, dzięki którym można uniknąć oczywistych błędów.

- Udowodnij, że dane które podajesz w opisie problemu są rzetelne. Podaj źródła swoich danych, skąd zaczerpnąłeś informacje (np. na podstawie rozmów przeprowadzonych przez członków stowarzyszenia, na podstawie ankiet, strategii rozwoju).
- Skonsultuj swoje przemyślenia projektowe z odbiorcą projektu. Często okazuje się bowiem, że niektóre problemy „nam się wydają”, a w oczach odbiorcy wyglądają zupełnie inaczej.
- Przygotuj takie działania w projekcie, żeby odpowiadały nie tylko na skutki problemu ale także (a może przede wszystkim) na jego przyczyny. To likwidowanie przyczyn zapewnia wniesienie trwałej zmiany – poprawę sytuacji.

Zespół projektu

Od samego początku powstawania projektu stwórz sobie zespół współpracowników. Poszukaj osób, które mają osobistą motywację do udziału w projekcie, do zajmowania się określonym problemem. Postaraj się stworzyć zespół o wzajemnie uzupełniających się kompetencjach.

Angażowanie beneficjentów w projekt

Jednym z ważniejszych zadań jest zapewnienie włączenia odbiorców działań w projekt. Ludzie angażują się w działanie wtedy, kiedy czują się ich współwłaścicielami. Postaraj się przerzucić ciężar odpowiedzialności

*Cokolwiek kobiety
robią, muszą robić
to dwa razy lepiej
od mężczyzn, ażeby
myślano, że jest
to w połowie tak
dobre, jak zrobione
przez mężczyzn. Na
szczęście nie jest to
takie trudne.*

Charlotte Whitton

za projekt na przykład z nauczycieli na młodzież. Zaangażuj ich możliwie szeroko w opracowanie, dobór działań. Wsłuchaj się w ich potrzeby, zachęć ich, zainspiruj do tego, aby to oni przygotowali plan warsztatów, zorganizowali wycieczkę, stworzyli zespół redakcyjny gazety. Nie dawaj gotowych rozwiązań. Pokaż z czego mogą zrobić haczyk, by mieć wędkę; ale nie dawaj ryby.

Innowacyjność

Postaraj się, aby działania w projekcie miały nowatorski szlif. Spójrz na nowo, z zewnątrz, na rozwiązywanie problemów, poszukaj innych rozwiązań – wśród kreatywnych członków Twojego zespołu, w internecie, za granicą. Dzięki temu możesz zapewnić aktywny udział uczestników w projekcie, a także zachwycić sponsora.

Tytuł projektu

Postaraj się nadać taki tytuł, który odnosi się do projektu, ale ma w sobie coś, co będzie go odróżniało od tysiąca innych. Dobry tytuł, to jak dobra nazwa potrawy. Można wypić herbatę z miodem, ale równie dobrze można wypić herbatę Ducha Gór – też jest z miodem i smakuje tak samo, ale po którą z nich sięgnie turysta w górskim schronisku?

W projekcie sprzedawaj prawdę. Umieszczaj w opisie tylko rzetelne dane, informacje, opisy.

Załączniki

Co nie jest zabronione – jest dozwolone. Jeżeli miejsce we wniosku ogranicza Twoją swobodę twórczą, jeżeli nie możesz przekazać wszystkich informacji, które są istotne dla właściwego przedstawienia Twego projektu, to możesz umieścić brakujące informacje w przystępnie opisanych załącznikach.

Zapewne będziesz pisała projekt w odpowiedzi na jakiś konkurs ogłoszony przez sponsora. Wczytaj się uważnie w wytyczne określone w konkursie. Przestrzegaj zasad określonych przez sponsora.

Jeżeli chcesz uniknąć pisania projektu na ostatnią chwilę, to analizuj problemy na bieżąco, śledź strony internetowe, gdzie pojawiają się ogłoszenia konkursów, zarażaj ludzi wizjami i pomysłami, włączaj ich w pisanie projektu. Kiedy już zdecydujesz o wyborze konkursu, pisz projekt tak, jakby termin złożenia wniosku był wyznaczony tydzień wcześniej. Dzięki temu będziesz mieć wystarczającą ilość czasu na jego skonsultowanie czy ewentualne poprawki. Wydrukuj warunki konkursu. Dokładnie je przeczytaj. Sprawdź czym zajmuje się sponsor, co jest jego specjalnością – rozwiązywanie problemów socjalnych, ekologia, edukacja? Sprawdź na co wcześniej przeznaczal dotacje. Przeczytaj wyniki konkursu z poprzedniego roku. Zastanów się na ile Twój pomysł, potrzeba, problem, mieści się w obszarze działań sponsora. Zadzwoń do niego, zapytaj, rozwiej swoje wątpliwości na samym początku konkursu. Włącz innych ludzi w proces powstawania projektu. Nie pisz go sama. Dlaczego? Spójrz komu są wręczane nagrody za wybitne osiągnięcia ekonomiczne, chemiczne, techniczne – nad wielkimi wynalazkami pracują ludzkie zespoły.

Spójność projektu

To jedno z najważniejszych zagadnień przy ocenie projektu. Sprawdź czy dzięki tym właśnie działaniom uda się rozwiązać opisane przez Ciebie problemy. Weź dużą kartkę papieru i sprawdź, czy cel odpowiada na problem, czy działania pozwolą osiągnąć cel, czy efekty są adekwatne do celu?

Planuj działania adekwatne do problemu. Często jest tak, że najpierw mamy pomysły na działania, a dopiero potem opisujemy problemy. Nawet jeżeli tak

Partner – partnerami są podmioty, instytucje, grupy społeczne, które w jakikolwiek sposób są zaangażowane w projekt. Wyróżniamy: organizacje partnerskie, tzn. takie, które uczestniczą w procesie programowania oraz będą korzystały z jej produktów jak również organizacje współpracujące, które uczestniczą w części działań zaplanowanych w ramach projektu.

*Kto nie dąży do rzeczy niemożliwych, nigdy ich nie osiągnie.
Heraklit*

zaczynasz pisać projekt (mam pomysł!), to rzetelnie przedstaw diagnozę problemu na jaki Twój pomysł ma odpowiadać. Nie podpinaj problemów pod działania.

Projekt powinien powstawać z chęci i głębokiej motywacji pomysłodawcy, a nie z nakazu czy przydziału.

Można pisać projekt na ostatnią chwilę – ale trzeba się wtedy liczyć z tym, że możemy popełnić dużo błędów, w tym tzw. czeskie błędy, powstające właśnie w ostatniej chwili pisania projektu.

PARTNERSTWO

Poszukajmy kogoś kto ma doświadczenie w tematyce dotyczącej projektu. Doświadczony partner może wykonać coś lepiej, skuteczniej, prędkiej; może odciążyć nas z zadań. Podziel się z nim pracą i podziel się z nim sukcesem.

Kiedy jesteś pomysłodawcą projektu, a może już koordynatorem, to dziel zadania, ceduj, rozdawaj. Nie bierz wszystkiego na swoje plecy. Dawaj ludziom przestrzeń. Pozwól na wypełnianie przestrzeni ludzkimi pomysłami, działaniami. Dzięki temu w chwilach krytycznych (np. przemęczenie, choroba koordynatora), projekt będzie mógł być realizowany dalej.

Nie używaj terminologii fachowej, nie używaj skrótów myślowych. Sponsor może nie posiadać takiej wiedzy, a co za tym idzie – nie zrozumieć Twoich intencji.

Pisząc, pamiętaj o czytelniku – pisz prostym, czytelnym językiem. Pisz krótkie zdania. Zadbaj by wniosek był przejrzysty, czysty, napisany bezbłędnie.

Nie próbuj wzbudzać litości, nie błagaj.

Unikaj zwrotów “być może”, “myślmy że”; zastąp je słowami: „utworzymy”, „zrobimy”.

Opisuj potrzeby ludzi a nie swojej organizacji.

Bądź uczciwy w stosunku do sponsora, nie traktuj go z góry.

Napisany projekt daj do przeczytania innym osobom – niech sprawdzą, czy wszystko jest zrozumiałe. Najlepiej poszukaj osoby, której specjalnością jest „szukanie dziury w całym”. Daj jej się wyszaleć, na pewno znajdzie coś, co można w projekcie poprawić.

Stosowanie tych zasad nie gwarantuje niestety pozyskania dotacji, ale może przyczynić się do tego, że Twój projekt będzie lepszy, pełniejszy, skuteczniejszy. Jeżeli zdarzy się tak, że już napiszecie projekt, wpisze go we wniosek, wyślecie do sponsora i ... wniosek nie przejdzie, to nie poddawajcie się. Włóżcie go do segregatora i wróćcie do niego później. Napisanie projektu to cenne doświadczenie, które zaprocentuje podczas pisania następnego projektu. Powodzenia!

ŹRÓDŁA I SPOSOBY POZYSKIWANIA FUNDUSZY NA REALIZACJĘ PROJEKTÓW

Po dokonaniu analizy uwarunkowań lokalnych, określeniu celów planowanego projektu, musisz pozyskać środki finansowe. Należy przeanalizować, ile pieniędzy musisz zgromadzić, żeby rozpocząć działanie i zapisać je w postaci budżetu przedsięwzięcia. Na tym etapie warto rozważyć, czego potrzebujesz zanim przystąpisz do systematycznego poszukiwania środków.

Pozyskując środki na realizację pomysłów, projektów, musisz spełnić szereg wymogów formalnych, proceduralnych, które omówiono w poprzednim rozdziale. Kolejnym stopniem wtajemniczenia jest umiejętność czytania, interpretowania zapisów dokumentacji konkursowych, grantowych, w których zawarte są szczegółowe informacje o tym, co musisz zrobić, żeby Twoje pomysły uzyskały dofinansowanie.

Do skutecznej realizacji pomysłu potrzebujesz następujących elementów:

- dobrze opracowanego pomysłu,
- instytucji wnioskującej,
- wiarygodnej instytucji (kto szuka wsparcia?),
- informacji (kto udziela wsparcia?),
- zgodności priorytetów „dających i biorących”.

Dobrze opracowany pomysł

Im lepiej przemyślany i dopracowany projekt, tym większe może wzbudzić zaufanie u potencjalnego donatora. W przypadku, gdy nie wiesz jak rozwiązać twój problem, sięgnij do doświadczeń innych organizacji. Dobre praktyki znajdziesz na stronach internetowych innych organizacji, w publikacjach podsumowujących realizację kolejnych edycji konkursów grantowych oraz na stronach internetowych poświęconych trzeciemu sektorowi, np. www.ngo.pl.

Instytucja wnioskująca

Pamiętaj, że zdecydowana większość środków finansowych przeznaczonych jest dla podmiotów / instytucji a nie osób indywidualnych. Pojedynczo nie jesteś w stanie zrealizować swojego pomysłu. Gdy masz pomysł, możesz zwrócić się do lokalnej organizacji pozarządowej, która realizuje projekty.

Wiarygodna instytucja (kto szuka wsparcia?)

Instytucje przekazujące granty chcą mieć pewność, że wsparcie finansowe zostanie wykorzystane efektywnie i skutecznie. Doświadczenie osób i instytucji ubiegających się o granty to jedno z kryteriów decydujących o przyznaniu dofinansowania. Zdarza się także, że warunkiem wsparcia jest brak doświadczenia – w szczególności w przypadku konkursów wspierających małe, początkujące organizacje.

Gdy Twoja organizacja nie ma wystarczającego doświadczenia, znajdź organizację partnerską, która swoim doświadczeniem uwiarygodni Twój pomysł. Partnerem może być: urząd miasta, gminy, starostwo powiatowe, inna organizacja pozarządowa. Pamiętaj, że partner to ten, kto:

- chętnie bierze udział w działaniach,

*Donator – (łac.
donator = dawca)
osoba, która
dokonała zapisu
na cele społeczne,
grantodawca.*

- czuje się ich częścią,
- popiera innych partnerów, bo czuje się wobec nich zobowiązany,
- dzieli się wszelkimi informacjami, nie blokując ich przepływu,
- czuje się odpowiedzialny za realizację projektu.

Informacja (kto udziela wsparcia?).

Dostęp do informacji o potencjalnych możliwościach finansowania jest czynnikiem sukcesu w sferze zdobywania funduszy. Projekt bez pomysłu na finansowanie pozostaje tylko dobrą ideą. Dostęp do informacji wymaga stałego monitorowania jej źródeł. Źródła informacji zostały podane w poprzednim rozdziale.

Zgodność priorytetów dających i biorących.

W sytuacji gdy znajdziesz już konkretne źródło finansowania, musisz upewnić się czy cele, które stawia sobie grantodawca, są zbieżne z celem Twojego przedsięwzięcia. Zbieżność obszarów tematycznych konkursu grantowego i projektu, to jeden z najważniejszych czynników, który jest weryfikowany podczas oceny merytorycznej. Pamiętaj, że Twój projekt powinien być pomysłem na rozwiązanie konkretnych lokalnych problemów, a nie być podyktowany aktualnie ogłoszonymi konkursami grantowymi. Takie działania mogą doprowadzić do tego, że projekt się nie uda (np. nie będzie zainteresowania odbiorców, zostaną źle oszacowane koszty), a wszystkie konsekwencje spadną na Ciebie.

SYSTEMATYKA ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Zanim zostaną omówione konkretne źródła informacji dotyczące możliwości finansowania projektów, musisz zdać sobie sprawę z podstawowych typów instytucji, które dają pieniądze. Poniższa tabela ilustruje przyjętą systematykę:

	Środki krajowe	Środki zagraniczne
publiczne	- samorządowe - rządowe	- programy UE - fundusze strukturalne - inne
prywatne	- firmy i instytucje – sponsoring - fundacje	- firmy i instytucje – sponsoring - fundacje

Każde z tych źródeł finansowania ma swoje wady i zalety. Ważne jest to, że w każdym z nich możesz znaleźć coś najbardziej dostosowanego do specyfiki Twojego projektu. Poniższe zestawienie pokazuje specyfikę poszczególnych źródeł finansowania.

Fundusze rządowe	Środki w ramach konkursów w trybie Ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie przekazuje prawie każdy resort. Konkursy ogólnopolskie cieszą się dużym zainteresowaniem. Niestety, środki na nie przeznaczone nie należą do najwyższych (z wyjątkiem np. Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, gdzie jednorazowo przeznaczają się duże kwoty). Środki te można zdobyć w prostszy sposób niż w przypadku projektów europejskich.
------------------	---

Fundusze strukturalne (rozumiane jako pieniądze przekazywane Polsce przez Komisję Europejską)	Możliwe jest kompleksowe finansowanie projektów. Refundacji podlegają praktycznie wszystkie koszty związane z realizacją projektu. Jest to największe kwotowo źródło finansowania w Polsce, a co za tym idzie – najbardziej dostępne. Prowadzenie projektów finansowanych z funduszy strukturalnych wymaga zaplecza organizacyjnego. Korzystanie z tych środków, gdy nie posiadasz jeszcze doświadczenia, może być bardzo trudne – projekty są skomplikowane pod względem zarządzania.
Fundusze UE (rozumiane jako programy tematyczne, np. Młodzież, Socrates, itp.)	Fundusze te finansują zazwyczaj małe kwotowo projekty ale wystarczające na początek. Są dobrym „poligonem” do zdobycia przez Ciebie większego doświadczenia. Musisz pamiętać, że często wymagana jest współpraca międzynarodowa. Zazwyczaj proces prowadzenia i rozliczania projektu nie jest bardzo sformalizowany.
Źródła prywatne – np. fundacje	W zależności od fundacji istnieje bardzo szerokie spektrum pól wsparcia. Nie jest to reguła, ale zazwyczaj w ramach konkursów nie ma zbyt dużych kwot. Ten typ grantodawcy w większym stopniu koncentruje się na wartości merytorycznej projektu niż na procedurach. Każda instytucja prywatna określa własne kryteria i wymogi formalne. Projekty finansowane z tych źródeł zazwyczaj są prostsze w zarządzaniu niż projekty europejskie.
Biznes – sponsoring	Środki w ramach sponsoringu przekazuje większość firm, istnieje więc duży zasób potencjalnych darczyńców. Aby skutecznie rozmawiać ze sponsorem musisz zidentyfikować politykę firmy w tej sferze (priorytety wsparcia). Środki nie są rozdzielane w konkursach, relacje i wzajemne zobowiązania pomiędzy stronami regulują umowy sponsorskie.

Każde z tych źródeł ma swoją specyfikę. Musisz ją dobrze poznać, zanim zaczniesz się ubiegać o dofinansowanie projektów. Na początek warto zdobyć doświadczenie w małych grantach samorządu terytorialnego. Każdy kolejny zrealizowany projekt umożliwi Ci zdobycie doświadczenia i pozwoli na lepsze przygotowanie kolejnego projektu, z większym budżetem i zakresem zadań.

ŹRÓDŁA INFORMACJI

Najlepszym źródłem informacji o podmiotach dających pieniądze jest Internet. Korzystanie ze specjalnych portali internetowych daje możliwość przejrzania wielu ofert grantowych w jednym miejscu.

Jednym z takich portali informacyjnych jest strona www.ngo.pl – portal dla polskich organizacji pozarządowych. Oprócz wielu ciekawych informacji z zakresu funkcjonowania polskiego ruchu obywatelskiego, w ramach portalu funkcjonuje dział dotyczący finansowania projektów. Różne instytucje przekazujące środki finansowe w ramach konkursów informują zainteresowanych o potencjalnych możliwościach. Ponieważ jest tam bardzo dużo informacji, pewnym problemem jest znalezienie tematów, które są interesujące ze względu na Twoją specyfikę działania – niestety w portalu nie funkcjonuje tematyczny podział potencjalnych źródeł finansowania. Wszystkie informacje zebrane są w jednym miejscu, bez możliwości wyszukiwania tematycznego.

Inny portal internetowy, który w sposób kompleksowy informuje o źródłach dofinansowania, to strona www.ngofund.pl. Jest to komercyjne przedsięwzięcie ukierunkowane tylko i wyłącznie na informowanie o możliwościach finansowania projektów. Korzystanie z portalu wiąże się z opłatą.

Informacja w portalu posegregowana jest tematycznie; istnieje także wyszukiwarka konkursów, pozwalająca na precyzyjne określenie kryteriów poszukiwanych możliwości.

Oprócz portali zajmujących się tematem finansowania kompleksowo, istnieje także duża ilość stron informujących o poszczególnych możliwościach. Poniżej wymieniamy najważniejsze:

www.fundusze-strukturalne.gov.pl – portal funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w Polsce, zawiera odnośniki do wszystkich programów operacyjnych

www.efs.gov.pl – polski portal Europejskiego Funduszu Społecznego, zawiera informacje dotyczące Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

www.funduszngo.pl – strona funduszu dla organizacji pozarządowych w ramach tzw. „mechanizmu norweskiego”, zawiera informacje o finansowaniu projektów organizacji pozarządowych (fundacji, stowarzyszeń)

www.frse.org.pl – strona Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji finansującej projekty edukacyjne, także te oparte o współpracę międzynarodową

www.fww.org.pl – strona Fundacji Wspomagania Wsi informująca o projektach związanych z rozwojem obszarów wiejskich

www.minrol.gov.pl – strona Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zawiera między innymi informacje o Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich

www.agro-info.org.pl – strona Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich

www.witrynawiejska.pl – portal tematyczny poświęcony różnym wątkom rozwoju obszarów wiejskich

www.rownacszanse.pl – portal programu „Równać Szanse” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności; program cyklicznie finansuje lokalne projekty rozwojowe

www.efrwp.com.pl – strona Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej, który cyklicznie ogłasza konkursy na finansowanie małych projektów rozwojowych na wsi

www.batory.org.pl – strona Fundacji im. Stefana Batorego, która przyznaje dotacje na różne inicjatywy obywatelskie podejmowane przez organizacje pozarządowe np. działania strażnicze, równać szanse – lokalne programy stypendialne, edukacja prawna

www.filantropia.org.pl, oraz **www.dzialajlokalnie.pl** – Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce, która prowadzi działalność szkoleniowo-informacyjną i grantodawczą, i co roku ogłasza Program Działaj Lokalnie; prowadzi też długofalowy program tworzenia lokalnych źródeł finansowania inicjatyw społecznych, tzw. funduszy lokalnych

CO NALEŻY ZWERYFIKOWAĆ NA ETAPIE SKŁADANIA WNIOSKU

Jeśli znalazłeś informację o potencjalnym źródle finansowania, pozostaje zweryfikować, czy Twój projekt ma szansę. To dość ważny etap – jeśli

podejmiesz złą decyzję, może się okazać, że praca włożona w opracowanie wniosku została zmarnowana. Dla uzyskania maksymalnej pewności swego wyboru powinnaś zweryfikować kilka informacji:

– Jakie są cele grantodawcy i czy są zgodne z Twoim pomysłem?

Każda instytucja wydając swoje pieniądze, dzięki nim chce osiągnąć konkretne cele. Jeśli okaże się, że cele te są zbieżne z naszymi, jest to pierwszy krok do sukcesu.

– Jakiego typu instytucje mogą aplikować o fundusze?

Warto sprawdzić, czy organizacja / podmiot, który reprezentujesz (stowarzyszenie, fundacja, urząd gminy), jest uprawniona do startowania w danym konkursie. Grantodawca zazwyczaj zamieszcza taką informację w wytycznych konkursowych.

– Kto może być beneficjentem działań w ramach projektu?

To czy grupa, na rzecz której chcesz prowadzić działania, jest tożsama z grupą określoną przez grantodawcę, warunkuje możliwość uruchomienia projektu

– Jaka jest minimalna i maksymalna wysokość grantu?

Ta informacja mówi o tym, o jaką kwotę możesz się ubiegać oraz jaka skala działań jest oczekiwana przez grantodawcę. Może się okazać, że nawet minimalna wartość grantu to środki dla Ciebie za duże i że należy znaleźć inną możliwość.

– Jaka kwota jest dostępna w ramach ogłoszonego konkursu?

To czy dana instytucja chce przekazać w ramach konkursu 50 tysięcy czy 50 milionów, mówi nam o potencjalnych szansach. Zazwyczaj im większe pieniądze w puli, tym więcej grantów może zostać przyznanych.

– Jakie koszty uznawane są za kwalifikowane?

W zależności od źródła finansowania, grantodawcy określają jakie grupy kosztów mogą być przez nich refundowane. Warto to weryfikować, ponieważ może się okazać, że zaplanowane przez Ciebie działania nie kwalifikują się do wsparcia.

– Jaki jest wymagany wkład własny?

Często bywa tak, że jako realizator projektu musisz wnieść w jego realizację wkład własny. Odpowiedź na pytanie: w jakiej wysokości oraz czy może być zapewniony w formie niefinansowej (np. praca wolontariuszy), jest konieczna dla właściwego zaplanowania budżetu.

– Jakie projekty zostały wsparte wcześniej?

Jeśli konkursy odbywały się już wcześniej, to lista wspartych projektów może być dla Ciebie skarbnicą wiedzy. Daje to informację jakiego typu projekty spotykały się z uznaniem grantodawcy, oraz jakie kwoty były najczęściej przyznawane.

– Jakie dokumenty formalne powinniśmy przygotować?

Im dłuższa lista załączników do projektu, tym więcej pracy z ich przygotowaniem. Warto wcześniej to zweryfikować i dać sobie odpowiednio dużo czasu na ich zgromadzenie.

– Ile jest czasu na realizację projektu?

Ramy czasowe determinują nam zarówno intensywność działań w projekcie, jak i kształt harmonogramu. Warto sprawdzić w jakim czasie musisz rozpocząć i zakończyć działania przewidziane w ramach projektu.

O CZYM WARTO PAMIĘTAĆ!

Wnioski o dotację składa się zwykle na formularzach udostępnianych przez darczyńców na ich stronach internetowych lub w biurach.

Wnioski składa się zazwyczaj w 2 kopiach; niektórzy darczyńcy wymagają

większej liczby kopii.

Do wniosku załącza się zwykle oryginał lub ksero wypisu z rejestru sądowego organizacji tzw. KRS; niektórzy darczyńcy proszą także o dołączenie statutu organizacji, sprawozdania finansowego za ostatni rok i/lub bilansu. We wniosku trzeba zwykle podać NIP i REGON organizacji wnioskującej o dotację.

Trzeba zwrócić uwagę na dokładne warunki terminu wpłynięcia wniosku do danego darczyńcy, czy jest to na przykład data stempla pocztowego, czy też data wpłynięcia wniosku do biura? Niektóre wnioski można przesłać pocztą lub doręczyć osobiście; zdarza się, że wnioski można przesłać tylko w formie elektronicznej!

Niektórzy darczyńcy wprowadzili obowiązek wcześniejszego rejestrowania wniosków na swoich stronach internetowych lub składania listów intencyjnych przed złożeniem właściwego wniosku.

Szukasz fundraisera, czyli osoby profesjonalnie zajmującej się zbiórką funduszy dla organizacji? Zgłoś się po konsultację do Polskiego Stowarzyszenia Fundraisingu email: psf@fundraising.org.pl lub umieść na stronie stowarzyszenia ogłoszenie z informacją, iż szukasz takiej osoby dla swojej organizacji: www.fundraising.org.pl

FINANSOWANIE PROJEKTÓW POPRZEZ JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Najbliższym sojusznikiem w realizacji projektów są samorządy terytorialne.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie przewiduje różne możliwości przekazywania organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych oraz środków finansowych na ich realizację przez administrację publiczną. Zlecanie oraz powierzanie realizacji zadań publicznych odbywa się po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert. Poprzez wprowadzenie procedury otwartego konkursu ofert, wprowadzono jednolity dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego sposób przekazywania środków publicznych na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe. Zadania przekazywane przez samorząd do realizacji organizacjom pozarządowym, dotyczą obszarów wynikających z wyżej wymienionej ustawy:

- pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób,
- zapewnienia zorganizowanej opieki byłym żołnierzom zawodowym, którzy uzyskali uprawnienie do emerytury wojskowej lub wojskowej renty inwalidzkiej, inwalidom wojennym i wojskowym oraz kombatanom,
- działalności charytatywnej,
- podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
- działalności na rzecz mniejszości narodowych,
- ochrony i promocji zdrowia,
- działania na rzecz osób niepełnosprawnych,
- promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy,
- upowszechniania i ochrony praw kobiet oraz działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn,
- działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości,
- działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych,
- nauki, edukacji, oświaty i wychowania,
- krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży,

- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji,
- upowszechniania kultury fizycznej i sportu,
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego,
- porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym,
- upowszechniania wiedzy i umiejętności na rzecz obronności państwa,
- upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji,
- ratownictwa i ochrony ludności,
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą,
- upowszechniania i ochrony praw konsumentów,
- działań na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami,
- promocji i organizacji wolontariatu,
- działalności wspomagającej technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3, w zakresie określonym w pkt 1-23².

² Pełny tekst ustawy można znaleźć na stronie Departamentu Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej www.pozYTEK.gov.pl

PROCEDURA

A. Ogłoszenie.

Organ administracji publicznej (np. wójt, burmistrz, prezydent miasta, marszałek województwa, minister) ogłasza otwarty konkurs ofert z co najmniej trzydziestodniowym wyprzedzeniem; to znaczy, że pomiędzy ogłoszeniem konkursu a rozpoczęciem rozpatrywania wniosków, musi minąć 30 dni. Informacje o ogłoszonych konkursach ofert zazwyczaj znajdują się w internetowych Biuletynach Informacji Publicznych czy też na tablicach ogłoszeń poszczególnych urzędów.

B. Oferta realizacji zadania publicznego.

Na ogłoszenie otwartego konkursu ofert organizacja pozarządowa oraz inne podmioty uprawnione do uczestnictwa w otwartym konkursie ofert, składają ofertę realizacji zadania publicznego. Jest to dokument, w którym np. organizacja pozarządowa przedstawia swój sposób realizacji zadania ogłoszonego w otwartym konkursie ofert, opisując między innymi sposób realizacji zadania, posiadane zasoby rzeczowe, kadrowe i finansowe potrzebne do realizacji zadania, planowane rezultaty. Na podstawie informacji zawartych w ofercie, organ administracji publicznej dokona wyboru podmiotów, które będą realizowały zadanie publiczne.

Wzór oferty realizacji zadania publicznego został określony w Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 grudnia 2005 w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania.

Zazwyczaj ogłoszenie o konkursie zawiera zestawienie koniecznych załączników, które należy złożyć.

C. Rozpatrywanie ofert przez organ administracji publicznej.

Po upływie terminu składania, oferty są oceniane przez samorząd, który ogłosił konkurs. W celu wyboru najkorzystniejszych ofert samorząd może powołać komisję konkursową, która dokona wyboru ofert i przedłoży je organowi administracji publicznej. Komisja ta może składać się z pracowników urzędu oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych (ważne jednak, by

przedstawiciele organizacji nie byli powiązani z podmiotami uczestniczącymi w konkursie).

Rozpatrywanie ofert ma dwa podstawowe etapy. Etap pierwszy, to etap weryfikacji formalnej, podczas którego dokonywana jest formalna ocena wniosku, tzn. sprawdzane jest czy na przykład oferta zawiera wszystkie niezbędne załączniki, czy jest podpisana, czy złożony wniosek jest zgodny z tematyką konkursu, czy wypełnione są wszystkie rubryki. Wniosek, który pozytywnie przejdzie weryfikację formalną, zostaje zakwalifikowany do kolejnego etapu – oceny merytorycznej.

W tym etapie organ ocenia możliwość realizacji zadania przez organizację pozarządową. Ocenia przedstawioną kalkulację kosztów realizacji zadania, w tym w odniesieniu do zakresu rzeczowego zadania, oraz uwzględnia wysokość środków publicznych przeznaczonych na realizację zadania. Koszt realizacji zadania nie powinien być jedyną przesłanką wyboru oferty; przede wszystkim ważny jest sposób oraz planowane efekty realizacji zadania, zaproponowane przez oferenta.

W sytuacji, gdy na konkurs wpłynie tylko jedna oferta, w przypadku pozytywnej oceny możliwości realizacji zadania przez oferenta oraz przedstawionej kalkulacji kosztów realizacji zadania i posiadania środków publicznych odpowiednich do tych kosztów, organ administracji publicznej może zawrzeć umowę z jednym oferentem.

D. Samodzielne złożenie oferty przez organizację pozarządową (bez konkursu).

Organizacje pozarządowe mogą także z własnej inicjatywy wystąpić do organu administracji publicznej z ofertą realizacji zadania publicznego, również takiego, które jest już realizowane w inny sposób przez organ administracji publicznej, jednostkę podległą organowi administracji publicznej lub inną organizację pozarządową. W takim przypadku organ administracji publicznej ma obowiązek rozważenia celowości realizacji danego zadania publicznego przez organizację. Organizacja pozarządowa powinna być poinformowana o podjętej decyzji w ciągu dwóch miesięcy od daty złożenia oferty. W przypadku stwierdzenia celowości realizacji określonego zadania publicznego, organ administracji publicznej informuje składającego ofertę o trybie zlecenia zadania publicznego. Nie oznacza to, że pozytywne zaopiniowanie wniosku równoznaczne jest z automatycznym przekazaniem środków na realizację zadania organizacji, która wystąpiła z taką inicjatywą. Konsekwencją złożenia oferty przez organizację z własnej inicjatywy i stwierdzenia przez organ administracji celowości realizacji danego zadania publicznego, jest ogłoszenie przez organ administracji publicznej konkursu ofert. Oczywiście do tego konkursu może przystąpić organizacja, która wystąpiła z wnioskiem z własnej inicjatywy (jeżeli wyrazi taką wolę, musi złożyć na konkurs wniosek oferty realizacji zadania publicznego, gdyż wniosek złożony wcześniej z własnej inicjatywy nie jest automatycznie kwalifikowany na konkurs), jak i inne organizacje, które mogą przedstawić inną, czasem lepszą ofertę realizacji ogłoszonego w konkursie zadania.

FINANSOWANIE PROJEKTÓW ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Polska stoi w najbliższych latach przed ogromną szansą rozwoju, poprzez wykorzystanie środków Unii Europejskiej. Duża część działań, które potencjalnie możesz realizować, znajdzie swoje źródło finansowania w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (PO KL).

W ramach tego programu będzie realizowanych szereg działań, zarówno

na szczeblu krajowym, regionalnym jak i lokalnym. Szczególnie polecamy zainteresowanie trzema działaniami, które wpisują się w pomysły zgłaszane podczas szkoleń. Są to:

6.3 INICJATYWY LOKALNE NA RZECZ PODNOSZENIA POZIOMU AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

Cel działania:

Podniesienie zdolności do zatrudnienia oraz mobilności przestrzennej i zawodowej osób zamieszkujących na obszarach wiejskich poprzez przygotowanie ich do podjęcia pracy w zawodach pozarolniczych oraz wykorzystania szans związanych z powstawaniem nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich.

Opis działania:

W ramach tego działania realizowane będzie wsparcie ukierunkowane na aktywizację zawodową oraz podniesienie poziomu zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich, a zwłaszcza nabycie umiejętności zawodowych przydatnych poza rolnictwem. W ramach działania przewidziano formy wsparcia, przyczyniające się do poprawy sytuacji na rynku pracy osób pozostających bez zatrudnienia, które odpowiadają specyfice obszarów wiejskich, tj. wsparcie na rzecz tworzenia i podejmowania aktywności przez lokalne inicjatywy i paki na rzecz rozwiązywania problemów mieszkańców wsi w obszarze zatrudnienia.

Konkursy skierowane będą do podmiotów o mniejszym potencjale organizacyjnym i będą obejmowały realizację małych projektów (do 50 tys. PLN), skierowanych do małych społeczności lokalnych.

Typy projektów:

- projekty przyczyniające się do aktywizacji zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich, poprawy zdolności do zatrudnienia oraz rozwoju usług aktywizacyjnych,
- wsparcie lokalnych inicjatyw informacyjnych, szkoleniowych i doradczych, promujących aktywizację zawodową na poziomie lokalnym,
- rozwój dialogu, partnerstwa publicznospołecznego i współpracy na rzecz Rozwoju Zasobów Ludzkich na poziomie lokalnym.

Źródło informacji:

- Urząd Marszałkowski w Twoim województwie
- www.funduszeuropejskie.gov.pl

7.3. INICJATYWY LOKALNE NA RZECZ AKTYWNEJ INTEGRACJI

Cel działania:

Wsparcie dla rozwoju inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych, przyczyniające się do realizacji strategii rozwoju kapitału ludzkiego na terenach wiejskich.

Opis działania:

W ramach działania realizowane będzie wsparcie ukierunkowane na zwiększanie uczestnictwa mieszkańców w życiu społecznym swojej miejscowości, zwiększenie mobilności i aktywności społecznej i rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz rozwiązywania problemów społecznych na tych terenach. Wsparcie zostanie skierowane do gmin wiejskich, miejsko – wiejskich oraz miast do dwudziestu pięciu tysięcy mieszkańców.

Konkursy skierowane będą do podmiotów o mniejszym potencjale organizacyjnym i będą obejmowały realizację małych projektów (do 50 tys. PLN),

skierowanych do małych społeczności lokalnych.

W szczególności promowane będą inicjatywy partnerskie, wykorzystujące możliwości współpracy partnerów publicznych z organizacjami pozarządowymi na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i marginalizacji.

Typy projektów:

- projekty przyczyniające się do integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich oraz rozwoju usług społecznych na tych obszarach (z wyłączeniem instrumentów objętych zasadami pomocy publicznej),
- wsparcie inicjatyw lokalnych o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i promocyjnym (np. w formie szkoleń, spotkań, seminariów), mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszarów wiejskich,
- rozwój dialogu, partnerstwa publiczno – społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym.

Źródło informacji:

- Urząd Marszałkowski w Twoim województwie
- www.fundusze-strukturalne.gov.pl

9.5 ODDOLNE INICJATYWY EDUKACYJNE NA OBSZARACH WIEJSKICH

Cel działania:

Pobudzenie aktywności mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz samoorganizacji i tworzenia lokalnych inicjatyw ukierunkowanych na rozwój edukacji i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich.

Opis działania:

W ramach działania realizowane będzie wsparcie na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich ukierunkowane na rozwój oferty edukacyjnej na obszarach wiejskich, wzmocnienie znaczenia instytucji oświatowych w środowiskach lokalnych oraz podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich, a zwłaszcza umiejętności zawodowych przydatnych poza rolnictwem. Wszystkie powyższe instrumenty będą prowadzić do zmniejszenia różnicowań w obszarze edukacji pomiędzy obszarami wiejskimi a ośrodkami miejskimi.

W działaniu przewidziano formy wsparcia, przyczyniające się do poprawy sytuacji edukacyjnej wsi, które odpowiadają specyfice obszarów wiejskich i zgodnie z nią będą wykazywać wysoką skuteczność, tj. wsparcie na rzecz tworzenia i podejmowania aktywności przez lokalne inicjatywy i pakiety na rzecz rozwiązywania problemów mieszkańców wsi w obszarze edukacji.

Wsparcie zostanie skierowane do gmin wiejskich, miejsko-wiejskich oraz miast do dwudziestu pięciu tysięcy mieszkańców.

Konkursy skierowane będą do podmiotów o mniejszym potencjale organizacyjnym i będą obejmowały realizację małych projektów (do 50 tys. PLN) skierowanych do małych społeczności lokalnych, aby prowadzić do ich aktywizacji.

Typy projektów:

- tworzenie i wsparcie działalności inicjatyw ukierunkowanych na pobudzenie świadomości środowisk lokalnych i ich zaangażowanie w działania na rzecz rozwoju edukacji na terenach wiejskich i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich,
- projekty przyczyniające się do podnoszenia poziomu wykształcenia

- i kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich oraz rozwoju usług edukacyjnych na tych obszarach,
- działania informacyjno-promocyjne, szkoleniowe, doradcze, podnoszące świadomość mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie korzyści płynących z kształcenia i szkolenia.

Źródło informacji:

- Urząd Marszałkowski w Twoim województwie
- www.fundusze-strukturalne.gov.pl

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W OPARCIU O WARUNKI I ZASOBY LOKALNE.

SPOŁECZNO-EKONOMICZNY WYMIAR OPIEKI I EDUKACJI DZIECI. ŚWIETLICE I MAŁE PRZEDSZKOLA.

Ćwiczenie.

Napisz jak wygląda edukacja małych dzieci w Twojej miejscowości? Czy działa w niej przedszkole? Czy są jakieś inne instytucje czy organizacje zajmujące się opieką nad małymi dziećmi?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SYTUACJA MAŁYCH DZIECI W POLSCE

„Bo jakie początki takie będzie wszystko”, twierdził Jan Amos Komeński, przekonany o konieczności wspierania rozwoju małych dzieci i ich edukacji. Tymczasem sytuacja edukacyjna małych dzieci w Polsce wygląda naprawdę dramatycznie. Polska ma wśród krajów Unii Europejskiej, najniższy wskaźnik dzieci chodzących do przedszkoli. W roku 2003 wskaźnik ten dla dzieci w wieku 3-5 lat wynosił 33% (w tym na wsi 15%). Dla porównania ten sam wskaźnik wynosi na Węgrzech 100%, w Czechach 91%, a na Słowacji 76%. Wyprzedziły nas już takie kraje jak Rumunia i Bułgaria.

Od 1991 roku zarządzanie i finansowanie oświaty na poziomie przedszkolnym jest zadaniem własnym gmin. Brak świadomości społecznej co do znaczenia wczesnej edukacji w rozwoju dzieci oraz ograniczenia finansowe, którym poddane zostały samorządy, doprowadziły do zamknięcia w ciągu ostatnich dziesięciu lat 30% przedszkoli.

Problem ten dotknął przede wszystkim obszary wiejskie, ze względu na ich gorszą sytuację finansową. W niektórych regionach sytuacja przedstawia się wręcz dramatycznie. W gminach wiejskich 9 spośród 16-u województw ma średni wskaźnik upowszechnienia 3 – 5-cio latków poniżej 10%. W 869 gminach wiejskich (na 2071) nie ma ani jednego przedszkola.

Gminy wiejskie to w większości gminy biedne, nie mające możliwości finansowania edukacji małych dzieci. Zdaniem prof. W. Warzywody-Kruszyńskiej z Uniwersytetu Łódzkiego, „Dla rozwoju dzieci znaczenie ma nie

tylko dobrobyt materialny, lecz także stymulujące środowisko, które może niwelować wpływ biedy. Rolę taką powinny pełnić przede wszystkim instytucje edukacyjne, w tym przedszkola. Jednakże województwa, w których bieda wśród dzieci jest szczególnie dotkliwa, są także upośledzone pod względem liczby miejsc w przedszkolach, szczególnie na obszarach wiejskich.(...) Tutaj więc istnieje największe niebezpieczeństwo utrwalenia się biedy w następnym pokoleniu, co stanowić będzie także w przyszłości barierę rozwoju”.

A jak wygląda propozycja zajęć edukacyjnych dla małych dzieci (0 – 5 lat) w Polsce? Okazuje się, że również niezbyt dobrze. Wystarczy porównać to, co nasze państwo w ramach systemu oświaty proponuje małym dzieciom, a co proponowane jest w wybranych krajach Unii Europejskiej:

Polska*	Anglia *	Portugalia *	Francja
<ul style="list-style-type: none"> - przedszkola - inne formy wychowania przedszkolnego (od stycznia 2008 r.) 	<ul style="list-style-type: none"> - grupy zabawowe - dzienne placówki oświaty - ośrodki dla dzieci - ośrodki rodzinne - przedszkola - klasy zerowe przy szkołach podstawowych (od 3 lat) - świetlice rekreacyjne - świetlice rodzinne - opiekunki do dzieci - świetlicobusy - wypożyczalnie zabawek 	<ul style="list-style-type: none"> - przedszkola stacjonarne - „wędrujące” nauczycielki - świetlice przedszkolne 	<ul style="list-style-type: none"> - opiekunki pracujące we własnych domach - opiekunki zajmujące się dziećmi w domu rodziców - publiczne żłobki - żłobki rodzinne - ogniska dziecięce - École maternelle powszechna edukacja dla dzieci 3-5 letnich (99% dzieci)
* zgodnie z ustawą o systemie oświaty	* zgodnie z ustawą „The Children Act”	* na podstawie ustawy ramowej o edukacji przedszkolnej	

Wniosek jest prosty – polski system oświaty do niedawna zapewniał tylko jedną formę edukacyjną dla małych dzieci! Dopiero nowelizacja ustawy o systemie oświaty z września 2007 roku dopuściła „inne formy wychowania przedszkolnego” (projekt rozporządzenia wchodzi w życie od stycznia 2008 r.).

Dlaczego edukacja małych dzieci jest tak istotna? Przede wszystkim, edukacja małych dzieci to nie nauka pisania i czytania, ale takie stworzenie warunków, aby dzieci uczyły się radzić sobie w grupie, budować pewność siebie, rozwijać swoją twórczość i umiejętności społeczne. Takie umiejętności przydają się przez całe życie! Oczywiście, niezbędne jest również zdobywanie przez małe dzieci umiejętności niezbędnych przy dalszej nauce w szkole (wycinanie, rysowanie, samodzielność).

Wyniki badań.

Przyjrzyjmy się bliżej wynikom badań z 2003 roku pt. „Przedszkole a start szkolny” przeprowadzonym przez Barbarę Murawską z Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, eksperta Instytutu Spraw

Publicznych. Badania te potwierdzają znaczenie wczesnej edukacji dla dalszej kariery edukacyjnej dzieci.

Z badań tych wynika, że:

- poziom wskaźników czytania, pisania i umiejętności matematycznych uczniów wzrasta wraz z długością stażu przedszkolnego,
- przedszkole jest szczególnie ważne dla rozwoju chłopców, których rodzice mają co najwyżej wykształcenie podstawowe,
- najslabiej czytają i piszą chłopcy z rodzin o niskim wykształceniu, którzy zaczęli uczęszczać do przedszkola dopiero w wieku 6-ciu lat,
- dziewczynki i chłopcy pochodzący z rodzin o niskim wykształceniu rodziców najlepiej czytają, piszą i mają największe umiejętności matematyczne, gdy zaczęli chodzić do przedszkola w wieku 3 lat.

Długość edukacji przedszkolnej ma szczególne znaczenie dla dzieci, w szczególności chłopców, z rodzin o niskim wykształceniu i niskich zarobkach (niski status społeczny). Przedszkole, by mogło wypełnić funkcję wspierającą dla takich dzieci, musi być dla tych dzieci dostępne już od trzeciego roku życia.

Pięć powodów, dla których warto inwestować w edukację przedszkolną:

1. Zapewnienie rozwoju intelektualnego.

Badania naukowe wykazują, że 50% możliwości intelektualnych kształtuje się do czwartego roku życia, a działania edukacyjne podejmowane w okresie wczesnego dzieciństwa mogą wywrzeć trwały wpływ na inteligencję, osobowość i zachowania społeczne. Z tego względu zintegrowane programy adresowane do małych dzieci mają zasadnicze znaczenie dla ich rozwoju intelektualnego i psychospołecznego.

2. Zapewnienie większych korzyści ekonomicznych i obniżenie kosztów społecznych.

Zwiększając motywację dzieci do nauki oraz ich możliwości uczenia, edukacja przedszkolna może przynieść korzyści w późniejszych latach, sprawiając, że nauka stanie się skuteczniejsza. Przyszłe korzyści będące efektem edukacji przedszkolnej to również gwarancja wyższych zarobków i większej wydajności pracy. Wczesna inwestycja w dzieci może doprowadzić do obniżenia świadczeń socjalnych i kosztów społeczno-finansowych związanych z powtarzaniem klasy, przestępczością wśród młodzieży i zażywaniem narkotyków.

3. Zapewnienie większej równości społecznej.

Zintegrowane programy dla małych dzieci mogą przeciwdziałać skutkom nierówności społeczno-ekonomicznych oraz nierównego traktowania płci – czynników należących do najtrwalszych przyczyn ubóstwa. Badania prowadzone w różnych warunkach kulturowych wykazują, że dziewczynki uczestniczące w programach edukacyjnych we wczesnym dzieciństwie, są lepiej przygotowane do rozpoczęcia nauki w szkole i często dłużej w niej pozostają. Wczesna edukacja uwalnia też starsze siostry od obowiązku opieki nad przedszkolakami, co oznacza, że one same mogą kontynuować naukę.

4. Zwiększenie skuteczności innych inwestycji.

Włączenie wczesnych działań edukacyjnych do większych programów może przyczynić się do ich wyższej skuteczności. Wczesne programy oświaty zdrowotnej i dożywiania, zwiększają szanse dzieci na przeżycie, a programy edukacyjne przygotowują do nauki w szkole, umożliwiając uczniom osiągnięcie lepszych wyników i przeciwdziałając powtarzaniu klasy.

“Dzieci różnią się od dorosłych, w ich życiu czegoś jest brak, a czegoś jest więcej niż w naszym, ale to odmienne od naszego życie jest rzeczywistością nie przywidzeniem. Co uczyniliśmy, by je poznać i stworzyć warunki, w których mogłyby istnieć i dojrzewać?”

Janusz Korczak

5. Zapewnienie pomocy matkom.

W sytuacji, gdy coraz więcej matek pracuje i coraz częściej żywicielami rodzin są właśnie kobiety, niezbędny staje się dostęp do bezpiecznej opieki nad dzieckiem. Pozwala on kobiecie na kontynuację nauki i zdobywanie nowych umiejętności.

Dokument pt. „Pięć powodów, dla których warto inwestować w edukację przedszkolną” został opracowany na podstawie: Mary Eming Young, Early Child Development: investing in the future, The World Bank, Washington D.C. 1996.

Powyższą listę argumentów możesz droga animatorko udostępnić między innymi rodzicom małych dzieci, a także przedstawicielom gmin, aby przekonać ich do inwestowania w edukację najmłodszych.

Ćwiczenie.

Uczestniczki Akademii Kobiet Aktywnych szukały w swoich środowiskach odpowiedzi na pytania i zagadnienia dotyczące małych dzieci.

Zanim podejmiesz się działania na rzecz edukacji maluchów, Ty także dowiedz się, jak wygląda sytuacja małych dzieci w Twojej gminie. Poszukaj odpowiedzi na pytania:

- Ile jest dzieci w mojej gminie, w jakim wieku?
- W jakich miejscowościach jest najwięcej dzieci? Jak daleko muszą dojeżdżać na zajęcia?
- Czy są osoby, które zechcą Cię wesprzeć w działaniach promujących edukację małych dzieci (wsparcie znajomych, rodziców małych dzieci, urzędu gminy, innych instytucji czy organizacji)?

Tryb zajęć, które można zaproponować dzieciom w placówce, która powstanie przy Twojej pomocy:

- Jak często będą odbywały się zajęcia (np. dwa razy w tygodniu po 3 – 4 godziny)?
- Dla ilu osób (dwanaścioro dzieci + dwoje rodziców do pomocy)?
- Kto będzie prowadził zajęcia (nauczycielka szkolna, animator kultury)?
- Gdzie będą prowadzone zajęcia (w bibliotece, w lokalu gminy, w szkole itp.)?

Zaangażowanie rodziców i środowiska:

- Czy przewidujesz udział rodziców/opiekunów w zajęciach?
- Czy możesz liczyć na ich zaangażowanie i pomoc (czy są zainteresowani i chętni do pomocy lub udziału w tego typu przedsięwzięciu)?
- Jaka forma zaangażowania rodziców jest możliwa (wsparcie dla prowadzącego, opieka nad dziećmi itp.)?
- Czy jest możliwe dodatkowe wsparcie specjalisty (np. pomoc psychologa, logopedy)?

JAK MOŻNA WSPIERAĆ EDUKACJĘ MAŁYCH DZIECI

– Propozycje Fundacji Komeńskiego.

Droga animatorko, wiesz już, że edukacja małych dzieci ma kolosalne znaczenie dla ich rozwoju, sukcesu szkolnego i życiowego. Jak jednak poradzić sobie z brakiem zajęć dla małych dzieci w Twojej miejscowości?

Proponujemy Ci zapoznanie się z dwoma projektami Fundacji Komeńskiego, która od lat wprowadza w czyn alternatywne sposoby na edukację małych dzieci. Pierwszy z nich to „Wiejskie ośrodki przedszkolne”, drugi – „Grupy zabawowe”.

1. Wiejskie ośrodki przedszkolne Fundacji Komeńskiego.

Program wspierający powstawanie ośrodków przedszkolnych na wsi, realizowany przez *Fundację Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego*, powstał w odpowiedzi na pogłębiające się zaniedbania dotyczące edukacji małych dzieci w Polsce. Jego długofalowym celem jest wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci w wieku 3 – 5 lat, zwłaszcza na terenach wiejskich, które charakteryzują się wysokim bezrobociem.

Program ma za zadanie pomóc gminom w stworzeniu nowych form edukacji dzieci w wieku 3 – 5 lat, we wsiach, gdzie nie ma przedszkoli. Tworząc ten program, fundacja oparła się na doświadczeniach Portugalii (system „wędrujących nauczycielek”) oraz na wzorach wiejskich ognisk przedszkolnych, działających w Polsce w okresie międzywojennym i w latach 50-tych XX wieku. Elastyczność programu pozwala na dostosowanie go do konkretnych potrzeb i możliwości finansowych każdej gminy.

Aktualnie program jest realizowany w stu jedenastu gminach wiejskich, w dwunastu województwach. W gminach tych działa 361 ośrodków przedszkolnych, mieszczących się, zależnie od możliwości lokalowych gmin, w bibliotekach, domach kultury lub szkołach. Ponad 6500 dzieci uczęszcza trzy, cztery lub pięć razy w tygodniu na kilkugodzinne zajęcia (od 9-ciu do 25-ciu godzin tygodniowo), prowadzone przez przeszkolone przez fundację nauczycielki. Średnia ilość dzieci w grupie to około 10 – 15 osób. Dzieci spotykają się z nauczycielką 3 – 5 razy w tygodniu po 3 – 4 godziny.

Gminy, w których są ośrodki przedszkolne prowadzone we współpracy z Fundacją Komeńskiego:- MAPKA POLSKI

Gminy, w których są ośrodki przedszkolne prowadzone we współpracy z Fundacją Komeńskiego, finansują wyposażenie ośrodków i wynagrodzenie nauczycielek. Fundacja szkoli nauczycielki, monitoruje jakość ich pracy oraz przygotowuje materiały edukacyjne (dostępne także dla rodziców). Ośrodki realizują innowacyjny program pracy z dziećmi, m.in. wspierający ich twórczość, poczucie wartości, umiejętności współpracy, umiejętności stawiania pytań i samodzielnego myślenia.

W działanie ośrodków wpisana jest obecność rodziców. Są oni zapraszani do udziału w zajęciach z dziećmi i do kontynuowania edukacyjnych zabaw z dziećmi w domu.

OŚRODKI PRZEDSZKOLNE KOMENSKIEGO – różne formy organizacyjne i finansowe.

Ośrodki przedszkolne organizowane przez Fundację Komeńskiego działają przy bibliotekach, szkołach, domach kultury, świetlicach lub w autonomicznych lokalach.

Bądź sobą – szukaj własnej drogi. Poznaj siebie, zanim zechcesz poznać dzieci. Zdaj sobie sprawę z tego, do czego sam jesteś zdolny, zanim dzieciom poczniesz wykreślać zakres ich praw i obowiązków. Ze wszystkich sam jesteś dzieckiem, które musisz poznać, wychować i wykształcić przede wszystkim.

Janusz Korczak

Ośrodki mogą być:

- częścią którejś z gminnych instytucji,
- prowadzone przez organizację pozarządową (fundację, stowarzyszenie),
- działać na podstawie działalności gospodarczej.

Ośrodki mogą być finansowane (ze strony gminy):

- ze środków na pomoc społeczną,
- z „kapslowego” (fundusze Gminnych Komisji ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych),
- ze środków na kulturę,
- ze środków na edukację.

Finansowanie pracy ośrodków ze strony fundacji.

Ośrodki przedszkolne powstają dzięki środkom Europejskiego Funduszu Społecznego, dotacji Fundacji Bernarda van Leera, środków własnych gmin oraz 1% podatku przeznaczanego na Fundację Komeńskiego (organizację pożytku publicznego).

Efekty tworzenia ośrodków przedszkolnych na wsi to:

- Wzrost upowszechnienia edukacji. W gminach, w których realizowany jest program, średni wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wzrósł i wynosi ponad 30%. Jest to dwa razy więcej aniżeli średnia dla obszarów wiejskich. W niektórych gminach to uzupełnienie do samorządowych przedszkoli, a w niektórych – jedyna forma edukacji dostępna dla małych dzieci.

- Tworzenie nowych miejsc pracy. Program pozwolił na stworzenie nowych miejsc pracy dla bezrobotnych kobiet – 30% nauczycieli pracujących w ośrodkach nie miało wcześniej pracy. Część z nich zdobywa w ten sposób pierwsze doświadczenie zawodowe.
- Włączenie rodziców w działalność ośrodków. Program włączył rodziców w działania na rzecz ośrodków – najczęściej uczestniczą oni w życiu placówek, opiekując się dziećmi w czasie zajęć oraz wykonując różne prace pomocnicze i organizacyjne.
- Zaangażowanie społeczności lokalnej. We wsiach, w których działają ośrodki, część rodziców po raz pierwszy zaczęła korzystać z gminnych bibliotek bądź z księgozbioru znajdującego się w ośrodkach. Rodzice remontują ośrodki, poszukują środków na ich działalność. W trzech gminach założono stowarzyszenia, których celem jest wspieranie edukacji małych dzieci.
- Przygotowanie dzieci do edukacji. Z analizy ankiet, które wypełniały nauczycielki klas „0”, jednoznacznie wynika, że dzieci, które uczęszczały do ośrodków dobrze sobie radzą w „zerówce”. Zespół Wyższej Szkoły Psychologii Społecznej kończy właśnie badania dotyczące efektów edukacyjnych programu.
- Zapewnienie opieki dzieciom niepełnosprawnym. W zajęciach uczestniczą także dzieci niepełnosprawne (nawet starsze, powyżej piątego roku życia, które ze względów organizacyjnych nie mają szans na nauczanie

indywidualne). Integracja dzieci niepełnosprawnych i zdrowych przebiega w atmosferze otwartości i akceptacji.

- Akceptacja dla programu w społeczności wsi – badania przeprowadzane od trzech lat przez studentów Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Łódzkiego dowodzą, że społeczność wsi postrzega ośrodki jako miejsce wyrównywania szans edukacyjnych dzieci.
- Zainteresowanie programem wśród wiejskich gmin. Zainteresowanie programem zgłasza miesięcznie kilka gmin. Sześćdziesiąt gmin prowadzi, we współpracy z Fundacją Komeńskiego, ośrodki przedszkolne finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego. Wszystkie te programy wzorowane są na pomysłach pierwszego, pilotażowego programu o nazwie: „Gdy nie ma przedszkola”.

Każdy, kto płaci podatek dochodowy, może przekazać 1% podatku, aby wesprzeć działalność ośrodków przedszkolnych. Ten 1% podatku może zamienić się w gry edukacyjne, książki, skakanki, puzzle, domino, biblioteczkę dla rodziców, szkolenia dla nauczycieli pracujących w ośrodkach.

GRUPY ZABAWOWE

– wspieranie edukacji małych dzieci przez gminy i organizacje pozarządowe.

Czym jest grupa zabawowa?

Grupa zabawowa to forma zajęć dla małych dzieci i ich rodziców lub opiekunów pod merytoryczną opieką konsultanta. To propozycja dla dzieci najmłodszych – nawet tych, które mają dopiero kilka miesięcy. Grupa zabawowa skoncentrowana jest na stymulowaniu rozwoju; jednocześnie zapewnia rodzicom wsparcie i umożliwia wymianę doświadczeń z innymi rodzicami. Grupy służą rozwojowi dzieci, ale i wzmocnieniu kompetencji rodziców, którym dają okazję do skorzystania z doświadczenia i wiedzy konsultanta.

W grupie zabawowej, w odróżnieniu od innych form opieki nad najmłodszymi, rodzice lub opiekunowie towarzyszą swoim dzieciom podczas zajęć. Służy to nie tylko dobremu samopoczuciu dzieci, ale także pozwala rodzicom rozwijać swoje umiejętności i wzmacniać relacje z dziećmi. Rodzice mają szansę odkrywać wartość wspólnej zabawy i jej znaczenie dla rozwoju dzieci.

Grupa ma charakter różnowiekowy – uczestniczą w niej dzieci do piątego roku życia. Z naszych doświadczeń wynika jednak, że większy sens ma ograniczenie wieku dzieci do trzech lat lub zorganizowanie dwóch grup wiekowych (0 – 2 i 2 – 5).

W grupie zabawowej kierujemy się tzw. „perspektywą dziecka” – czyli jego potrzebami i możliwościami. Nad jakością zajęć czuwa konsultant – specjalista przygotowany do pracy z najmłodszymi i ich rodzicami.

GRUPA ZABAWOWA

- grupa różnowiekowa dla dzieci od urodzenia do 5 – ciu lat,
- dzieci przychodzą z rodzicami lub opiekunami,
- dzieci bawią się ze sobą, a rodzice uczestniczą w zabawie,
- dzieci przebywają w bezpiecznym i inspirującym otoczeniu,
- rodzice współtworzą program zajęć,
- nad jakością zajęć czuwa specjalista – konsultant,
- grupy spotykają się dwa razy w tygodniu na 3 – 4 godziny.

ROLA I ZADANIA KONSULTANTA:

- modelowanie jakościowych relacji z dziećmi i tworzenie warunków zaspokajających potrzeby rozwojowe małych dzieci,
- konstruowanie, we współpracy z rodzicami, programu i scenariuszy spotkań,
- budowanie relacji z rodzicami i tworzenie warunków zaspokajających ich potrzeby jako rodziców,
- aktywizowanie rodziców i tworzenie im warunków do przejmowania współodpowiedzialności za grupę,
- monitorowanie przebiegu procesu rozwoju grupy zabawowej.

Podstawową zasadą działania grupy zabawowej jest współuczestnictwo rodziców (opiekunów). Wspólnie z konsultantem ustalają oni zasady panujące w grupie. Bawią się z dziećmi, wspierają je. Proponują tematy spotkań, dzielą się pomysłami dotyczącymi ich przebiegu. Współorganizują materiały do zabaw, napoje oraz posiłki.

ROLA I ZADANIA RODZICA / OPIEKUNA:

- aktywne towarzyszenie i wspieranie dzieci w czasie zajęć grup zabawowych,
- wymiana doświadczeń z innymi rodzicami, wzajemne wspieranie się,
- współodpowiedzialność za stronę organizacyjną i program zajęć grup zabawowych.

W Unii Europejskiej grupy zabawowe są bardzo popularną formą wspierania rodziny. W Polsce Fundacja Komeńskiego przeprowadza pilotaż grup zabawowych w dużym mieście, mieście powiatowym, gminie wiejsko-miejskiej i dwóch gminach wiejskich we współpracy z trzema lokalnymi organizacjami pozarządowymi i dwoma gminami. Projekt realizowany jest w okresie wrzesień 2006 – grudzień 2007 roku. Pilotaż obejmuje dziesięć grup zabawowych dla około osiemdziesięciu matek i osiemdziesięciorga dzieci w wieku 0-5 lat.

Partnerem medialnym projektu jest miesięcznik „Dziecko”.

Miejsca, gdzie działają grupy zabawowe:

- miasto wojewódzkie: Poznań,
- miasto powiatowe: Sępólno Krajeńskie (woj. kujawsko-pomorskie),
- gmina miejsko – wiejska: Kętrzyn (woj. warmińsko-mazurskie),
- gmina wiejska: Jastków (woj. lubelskie),
- gmina wiejska: Żyrzyn (woj. lubelskie).

Dlaczego grupy zabawowe?

Projekt „Grupy zabawowe” powstał w odpowiedzi na zgłaszane do fundacji pytania matek, organizacji pozarządowych, a także przedstawicieli władz gminnych, szukających programów przeznaczonych dla najmłodszych dzieci.

Grupy zabawowe są bardzo popularną formą zajęć dla dzieci w krajach anglosaskich (patrz wcześniej prezentowana tabela). Pierwsze grupy powstały w Wielkiej Brytanii czterdzieści lat temu z inicjatywy rodziców oraz innych członków społeczności lokalnej, w celu umożliwienia dzieciom – na zasadach samopomocy – dostępu do edukacji przedszkolnej tam, gdzie nie było przedszkoli lub gdzie przedszkola nie dysponowały wystarczającą ilością miejsc dla wszystkich dzieci. Obecnie w Wielkiej Brytanii działa około dwudziestu tysięcy różnych grup zabawowych.

Fundacja Komeńskiego doszła do wniosku, że grupy zabawowe ze swoją różnorodnością programową i elastycznością organizacyjną, mogą być w Polsce dobrym modelem edukacyjnym, zarówno dla organizacji pozarządowych

i gmin, jak i samych matek i ojców.

Grupy zabawowe mogą działać w różnorodny sposób: czasem zajęcia organizują i prowadzą sami rodzice, zapraszając od czasu do czasu pedagoga, psychologa czy logopedę; czasem zajęcia prowadzone są przez nauczycielkę z przygotowaniem przedszkolnym, a rodzice przyglądają się i uczą nowych metod i zabaw.

Spotkania grup zabawowych w wielu przypadkach są jedyną okazją do „uspołeczniania” rodzin, wychodzenia na zewnątrz i doświadczania sytuacji społecznych, zarówno dla matek jak i dzieci. Bardzo ważnym aspektem grupy zabawowej jest to, że rozwija przedsiębiorczość i umiejętności społeczne dorosłych członków grupy. Matki powinny wziąć odpowiedzialność za funkcjonowanie grupy, dlatego wspólnie opracowują szczegółowe zasady pracy grupy, program pracy z dziećmi, harmonogram zajęć, ustalają kogo chcą zaprosić do pomocy, rozdzielają odpowiedzialność za poszczególne zadania. W Irlandii podstawowy moduł szkoleniowy dla matek, które chcą prowadzić grupy zabawowe, dotyczy umiejętności zarządzania. Część matek, po odchowaniu dzieci i przejściu stosownych szkoleń, podejmuje pracę opiekunek dziecięcych lub lokalnych koordynatorek różnych form edukacyjnych dla dzieci.

Grupa zabawowa nie wymaga dużych nakładów finansowych. Można ją zorganizować wszędzie tam, gdzie dzieci mogą bawić się bezpiecznie – w domu jednego z rodziców, w świetlicy, salce parafialnej, w siedzibie organizacji pozarządowej, domu kultury czy bibliotece.

Twórcy projektu „Grupy zabawowe” zakładają osiągnięcie następujących rezultatów:

- 80% grup zabawowych, które powstały w ramach projektu będzie kontynuowało swoje działania,
- zostaną przygotowane procedury i materiały edukacyjne pozwalające na upowszechnienie grup zabawowych w Polsce,
- projekt zachęci gminy i organizacje pozarządowe do poszerzenia swojej oferty edukacyjnej na rzecz małych dzieci,
- grupy zabawowe zostaną włączone w systemowe rozwiązania edukacyjne.

Projekt „Grupy zabawowe” realizowany ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich.

Ćwiczenie.

Zastanów się, które formy edukacji małych dzieci cieszyłyby się zainteresowaniem na terenie twojej wsi i gminy:

- świetlica zajęć pozaszkolnych,
- klub przedszkolaka (kilkanaście godzin w tygodniu),
- zajęcia przygotowujące do przedszkola (adaptacyjne, dwa miesiące przed rozpoczęciem przedszkola),
- grupy zabawowe (dla małych dzieci i ich mam, mogą być prowadzone przez matki),
- zajęcia artystyczne (plastyczne, muzyczne, teatralne),
- świetlicobusy (objazdowa forma zajęć pedagogicznych),
- wypożyczalnia zabawek edukacyjnych.

Uczestniczki projektu Akademia Kobiet Aktywnych odbyły wizyty studyjne w ośrodkach przedszkolnych, które działają na terenie naszego kraju. Obejrzały też film prezentujący działalność ośrodków przedszkolnych Fundacji Komeńskiego. To co zobaczyły, wywarło na nich duże wrażenie. A oto kilka refleksji aktywnych kobiet:

„To, na co zwróciłam uwagę na filmie, to naturalność dzieci, swoboda, brak nadopiekuńczości nauczycielki. Dzieci bawiły się farbami tak, jak chciały. Same wytarły wodę, którą rozlały. W innym przedszkolu pani z pewnością by je wyręczyła, a tutaj nie rzuciła się, aby je wyręczać”.

„Jest to świetny przykład na to, że gdyby choć godzinę poświęcić w taki twórczy sposób dzieciom, to one wspaniale się rozwijają. Nauczyciel był tu zbędny, pozwalał dzieciom doświadczać, tak jak my kiedyś w dzieciństwie się bawiliśmy”.

„Dzieci są tu otwarte, swobodne, spontaniczne, radosne”.

„Ja nie chodziłam do przedszkola, moje dzieci też nie. Mam świadomość, że coś mi umknęło, że coś straciłam”.

„Jak wielka była pracowitość tych dzieci gdy piekły ciasto! One tu się dużo uczyły. Bardzo rzadko się zdarza, żeby w przedszkolu odbywały się zajęcia kulinarne”.

A oto zdjęcia dokumentujące wizyty w ośrodkach przedszkolnych Fundacji Komeńskiego.

POLECAMY – Literatura pomocna w realizacji zajęć z małymi dziećmi:

- “Warsztaty rytmiki dla dzieci” (W.Herd-tweck), Wyd. Jedność
- “Zajęcia sportowe w przedszkolu” (A.Er-kert,) Wyd. Jedność
- “Zabawy aktywizujące w przedszkolu” t. I (M.Wessel), Wyd. Jedność
- “Zabawy aktywizujące w przedszkolu” t. II (M.Wessel), Wyd. Jedność
- “Żywioty w przedszkolu” – ogień (G.Wal-ter), Wyd. Jedność
- “Żywioty w przedszkolu” – ziemia (G.Wal-ter), Wyd. Jedność
- “Żywioty w przedszkolu” – woda (G.Wal-ter), Wyd. Jedność
- “Żywioty w przedszkolu” – powietrze (G.Walter), Wyd. Jedność
- “W co się bawić z dziećmi” (M. Bogdano-wicz) – z 3 płytami CD, Wyd. Harmonia

Więcej informacji o publikacjach można znaleźć na stronach:

www.ksiegarnia.jednosc.com

www.gandalf.com.pl

Polecamy również materiały Illinois Early Learning Project dostępne na stronie:

<http://illinoisearlylearning.org/tips-pol.htm>

Fundacja Komeńskiego www.frd.org.pl

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W OPARCIU O WARUNKI I ZASOBY LOKALNE. WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO DLA ROZWOJU TURYSTYKI WIEJSKIEJ.

Droga animatorko, w tym rozdziale chcemy Cię przekonać jak ważna jest dla rozwoju wsi turystyka wiejska i agroturystyka.

Zarówno władze samorządowe, jak i sami mieszkańcy wsi, nie zawsze doceniają wpływ turystyki wiejskiej na wzrost zamożności ludności wiejskiej.

Może właśnie Twoja, nabyta za pośrednictwem tej publikacji, wiedza wpłynie na zmianę nie tylko sposobu myślenia władz lokalnych i sąsiadów, ale przyczyni się też do rozwoju Twojej miejscowości. Chcąc wpłynąć na zmianę postaw i myślenia przeciwników, musimy mieć przekonujące argumenty. Najistotniejszym z nich jest z pewnością wzrost zamożności.

Wielu osobom wydaje się, że założenie kwatery to tylko i wyłącznie interes prywatnej osoby, która szuka dodatkowego źródła dochodu. Okazuje się, że to nic błędniejszego w myśleniu. Wyobraź sobie dom, w którym właściciel przygotował trzy pokoje dla gości. Zawistnym okiem patrzy na to jego sąsiad, bo „obcy” będą kręcić się w pobliżu, a na dodatek znajomy pewnie będzie bogatszy! I konflikt gotowy.

Co powinnaś zrobić droga animatorko? Delikatnie wyjaśnić zawistnemu sąsiadowi, że jeśli zmieni sposób myślenia, to i on może zwiększyć swoje dochody w gospodarstwie. A w jaki sposób mu to wytłumaczysz? Bardzo prosto.

Na pewno na noclegach oraz wyżywieniu gości zarobi rodzina wynajmująca pokoje.

Poza tym zarobią między innymi:

- rzemieślnicy, ponieważ wynajmujący musi przystosować dom i pokoje na przyjmowanie gości, czyli robi remont (np. łazienki) i zakupi meble: łóżka, materace, stoły, krzesła, naczynia itp.,
- miejscowe hurtownie,
- sklepy (zwiększony wpływ od wynajmującego i od turystów),
- gastronomia: bary, lodziarnie, piwialnie, dyskoteki, itd.,
- ogrodnicy – wszyscy kwaterodawcy upiększają domy i ogrody,
- ksiądz: wyższe datki na tacę, niż daje miejscowa ludność,
- CPN – zwiększony ruch samochodowy,
- rolnicy – zbyt na produkty rolne: ziemniaki, warzywa, jajka, mleko, itp.,
- twórcy ludowi – zbyt na swoje wyroby,
- muzea, skanseny – bilety wstępu, bo ile razy odwiedza je miejscowa ludność?,
- wypożyczalnie: sprzętu wodnego, rowerów, nart, itd.,
- miejscowe banki,
- dodatkowe zarobki dla osób zatrudnionych sezonowo, itd.

Im więcej podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy, tym więcej wpływów do kasy gminnej z tytułu płaconych podatków za powierzchnię od działalności gospodarczej, akcyzy itp.

Taki rozwój wielu różnych przedsiębiorstw pod wpływem uruchomienia jednego przedsiębiorstwa, jakim w podanym przykładzie jest kwatera wiejska, nazywa się efektem mnożnikowym. Efekty mnożnikowe są bardzo korzystne dla rozwoju lokalnej gospodarki.

*Życie jest
zbyt krótkie,
aby faszzerować
grzyby.*

Scirley Conran

Droga animatorko, masz teraz argumenty, aby przekonać miejscowych włodarzy, że aby przyciągnąć turystów, warto przeznaczyć pieniądze na rozwój lokalnej infrastruktury, budować i naprawiać drogi, inwestować w nowoczesne wysypiska śmieci oraz oczyszczalnie ścieków, kanalizować miejscowości lub pomagać rolnikom w budowie przyzagrodowych oczyszczalni, a także edukować mieszkańców i zapewniać im możliwość segregacji śmieci, ponieważ łatwiej i taniej jest zapobiegać zanieczyszczeniom środowiska naturalnego niż naprawiać skutki jego degradacji. Musimy pamiętać, że tylko czyste, naturalne środowisko, sprzyja rozwojowi turystyki.

Ważnym zadaniem animatorek jest inicjowanie wspólnych działań gminy i jej mieszkańców w zakresie dbania o przyjemny, estetyczny wygląd wsi, tworzenia terenów zielonych oraz organizowania różnorodnych imprez kulturalnych, jarmarków i kiermaszy. O atrakcyjności miejscowości stanowi również dbałość o obiekty historyczne, odtwarzanie tradycyjnej atmosfery wsi, zapewnienie druku folderów i przewodników zawierających informację o lokalnym folklorze i historii. Istotne jest też popieranie takich inicjatyw jak budowa boisk tenisowych, pól golfowych, basenów kąpielowych, punktów gastronomicznych spójnych z wyglądem architektonicznym wsi. Nie można bowiem rozwijać agroturystyki tam, gdzie nie ma wysypisk śmieci, dobrych i prawidłowo oznakowanych dróg, szlaków turystycznych, rowerowych, gdzie brakuje telefonów, uzbrojenia wodno-kanalizacyjnego.

Prężny rozwój agroturystyki będzie możliwy tylko w tych wsiach czy gminach, w których zostaną opracowane strategie rozwoju lokalnego. Realizacja programu rozwoju agroturystyki w gminie, powinna być zaakceptowana przez mieszkańców i władze lokalne.

Do czynników zapewniających powodzenie w rozwoju turystyki na wsi, zaliczyć możemy m.in:

- zaangażowanie członków społeczności wiejskiej w lokalne inicjatywy,
- bezinteresowność w działaniu,
- zainteresowanie tematyką rozwoju turystycznego,
- stałe utrzymywanie kontaktów władz lokalnych z aktywnymi liderami,
- wnoszenie nowych pomysłów,
- rozumienie potrzeby wzajemnego wspierania się w działaniu,
- wspólne poszukiwanie dróg wyjścia z trudnych sytuacji,
- rozbudzanie indywidualnych aspiracji i aktywności ludzi do polepszenia sobie i rodzinie bytu,
- dowartościowywanie się mieszkańców wsi poprzez wpływanie na zarządzanie dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym.

Warto pamiętać, iż dla zaistnienia ruchu turystycznego w danej gminie czy wsi, konieczne są takie czynniki jak:

1. Walory turystyczne.
2. Zagospodarowanie turystyczne.

Walory turystyczne – rejony, miejscowości, szlaki i obiekty, które są celami podróży turystycznych; występują tam specyficzne elementy i cechy środowiska geograficznego lub specyficzne przejawy działalności człowieka.

Walory turystyczne dzielimy na:

- walory wypoczynkowe (tereny o walorach środowiska wypoczynkowego, centrów rozrywkowo-wypoczynkowych i miejscowości uzdrowiskowe),
- walory krajoznawcze (walory środowiska przyrodniczego, tradycyjnej kultury ludowej, dóbr kultury oraz współczesnych osiągnięć człowieka),
- walory specjalistyczne (tworzą je cechy i elementy środowiska przyrod-

niczego, które umożliwiają uprawianie poszczególnych typów turystyki specjalistycznej, np. walory wędkarskie, myśliwskie, żeglarskie, taternic-
kie, jeździeckie, narciarskie).

Zagospodarowanie turystyczne – działalność mająca na celu przystosowa-
nie środowiska geograficznego do potrzeb turystyki. W zagospodarowaniu
turystycznym można wyodrębnić trzy podstawowe dziedziny. Pierwsza obej-
muje działalność mającą na celu przystosowanie dla potrzeb ruchu turystycz-
nego walorów turystycznych, które stanowią właściwy cel wyjazdów tury-
stycznych. Druga – to działalność zmierzająca do zapewnienia możliwości
dojazdu do obszarów, miejscowości i obiektów, stanowiących cele wyjazdów
turystycznych. Trzecia obejmuje działalność zmierzającą do zapewnienia tu-
rystom niezbędnych warunków egzystencji w miejscu lub na szlaku będącym
celem podróży (przede wszystkim dotyczy to potrzeb noclegowo-żywienio-
wych).

Zagospodarowanie turystyczne określane jest również mianem infrastruk-
tury turystycznej. Jest to zespół obiektów i urządzeń stanowiących wyposa-
żenie danego obszaru, szlaku lub miejscowości, umożliwiające zaspokojenie
potrzeb ruchu turystycznego. W skład tej infrastruktury wchodzi:

- baza noclegowa, która umożliwia turystom przebywanie poza miejscem
stałego zamieszkania dłużej niż jeden dzień,
- baza żywieniowa,
- baza komunikacyjna, stanowiąca o dostępności przestrzeni turystycznej
oraz ułatwiająca poruszanie się w jej granicach,
- baza towarzysząca, gwarantująca turystom pozostałe usługi (wypożyczal-
nie sprzętu, oznakowane szlaki pieszo – rowerowe, ścieżki przyrodnicze,
plac zabaw dla dzieci, strzeżone kąpieliska, itp.).

Musimy też pamiętać, że wśród uczestników ruchu turystycznego w Polsce
przeważają mieszkańcy miast, a ich głównymi motywami podróży jest tury-
styka i wypoczynek oraz chęć odwiedzenia krewnych i znajomych.

Ćwiczenie.

Zastanów się dlaczego ludzie chętnie wypoczywają na wsi?

.....
.....
.....
.....

Badania prowadzone wśród turystów wskazują, iż;

- wzrasta świadomość ekologiczna wśród Polaków,
- Polacy pragną aktywnie wypoczywać ze względów zdrowotnych,
- są zmęczeni anonimowością życia w dużych miastach i swoich blokach,
w których często nie znają rodzin z tego samego budynku,
- pragną poznać nie tylko budowle historyczne, ale i ludzi z miejsc, do
których przyjeżdżają.

Dzięki temu, że rodziny wiejskie przyjmują niewielką liczbę turystów, ci
mają bliski, bezpośredni i przyjazny kontakt z gospodarzami, a jednocześnie
poznają walory kulturowe i przyrodnicze miejscowości.

Turystyka wiejska jest przyjazna środowisku, ponieważ:

- sprzyja jakości życia społeczności i gospodarzy,
- zapewnia gościom odpowiedniej jakości wypoczynek,
- nie powoduje dewastacji środowiska.

Turystyka wiejska, to turystyka, która odbywa się w środowisku wiejskim

i wykorzystuje tradycyjne walory wsi (przyroda, krajobraz, kultura, architektura). Natomiast agroturystyka opiera się na funkcjonującym gospodarstwie rolnym i bazuje na atrakcjach związanych z rolnictwem.

Droga animatorko, to właśnie Twoja wiedza, może pomóc uświadomić rolnikom, iż sposób prowadzenia gospodarstwa rolnego i życie w nim, jest dla mieszkańców niezwykle ciekawe. Zdarza się, że dzieci z miasta, nie wiedzą, że aby mieć mleko, trzeba wydoić krowę. Często zapach siana dla wielu ludzi z miasta, to już tylko mgliste wspomnienie z dzieciństwa.

Atutem gospodarstw agroturystycznych jest również smaczna, czysta ekologicznie żywność. Polska agroturystyka to między innymi dania z ryb, grzybów, jagód. Naturalne sposoby żywienia i chowu zwierząt, mimo, że są mało efektywne ekonomicznie, dają surowiec najwyższej jakości i sprawiają, że jagnięcina, wieprzowina, wołowina czy cielęcina, ma znakomity, niepowtarzalny smak. To właśnie unikalność gospodarstwa jest największym atutem do rozwoju agroturystyki.

Turystę w gospodarstwie rolnym fascynują takie rzeczy jak:

- rytm życia gospodarstwa,
- obecność zwierząt domowych,
- świeża żywność,
- zapachy, odgłosy i barwy wsi,
- ludzie (możliwość poznania zwyczajów rodziny, jej gościnność, zawieranie nowych znajomości i przyjaźni).

Turystów interesują też codzienne zajęcia mieszkańców wsi, ich kultura i zwyczaje, tradycja i historia wsi i regionu oraz folklor. Wiele osób przyjeżdża do danej miejscowości w terminach, w których odbywają się imprezy folklorystyczne wpisane na stałe do kalendarza imprez gminnych. Poza tym, przyjezdni mają możliwość obcowania z przyrodą oraz swobodnego poruszania się po lasach, które w Polsce nie są jeszcze sprywatyzowane. We wsiach posiadających infrastrukturę sportową, turyści mają również możliwość korzystania z lokalnej oferty rekreacyjnej i sportowej.

To właśnie Ty animatorko, możesz podpowiedzieć ludziom mającym odpowiednie warunki do przyjmowania turystów, w jaki sposób mogą zapewnić sobie turystyczny sukces. Tylko profesjonalizm gospodarzy da satysfakcję zarówno turyście, jak i rodzinie, która użycza gościny. Do powodzenia przedsięwzięcia przyczyni się:

- fachowość wszystkich członków rodziny,
- akceptacja i współpraca całej rodziny,
- dobre stosunki z sąsiadami,
- predyspozycje osobowościowe, takie jak: komunikatywność, cierpliwość, talent organizacyjny,
- położenie gospodarstwa,
- odpowiednie budynki, pomieszczenia, sprzęty, zwierzęta gospodarskie,
- zapewnienie bezpieczeństwa,
- miejsca rekreacji na wolnym powietrzu,
- możliwość ciekawych zajęć.

Turystów fascynuje też wiejska struktura zabudowy. Goście zwracają uwagę na dobrą komunikację, oznakowanie tras wycieczkowych, możliwość zrobienia zakupów i skorzystania z usług miejscowych rzemieślników. Mile widziana jest również możliwość uczestnictwa w miejscowych imprezach regionalnych.

Warto podpowiedzieć osobom planującym rozpoczęcie działalność turystycznej, aby wcześniej zastanowili się nad oceną mocnych i słabych stron swojego gospodarstwa, według poniższego schematu.

MOCNE STRONY

- położenie (bliskość zabytków – w danej miejscowości lub w pobliżu, duże obszary leśne, zbiorniki wodne, prywatny las, staw, itp.),
- duży teren we własnym gospodarstwie,
- zwierzęta domowe w gospodarstwie,
- teren dogodny dla sportów zimowych (np. lodowisko, skocznia),
- dobry dojazd,
- stadnina koni,
- sprzęt rekreacyjny (np. rowery),
- miejsce na środki lokomocji,
- sezonowa szkoła rekreacyjnej jazdy konnej, żeglarstwa,
- rekomendacja gości znających obiekt,
- dobra reklama już istniejąca,
- dobra komunikacja,
- możliwość organizowania imprez kulturalnych,
- wiata dla gości z kominkiem i zapleczem sanitarnym,
- strona internetowa,
- stałe pogłębianie wiedzy przez właścicieli,
- komunikatywność gospodarzy,
- dobra organizacja pracy,
- stworzenie produktu gospodarstwa,
- ciekawe pomysły,
- duża rodzina,
- uprawa ekologiczna (zielnik, sad ze starymi odmianami).

SŁABE STRONY

- za mała baza noclegowa w stosunku do potrzeb,
- brak oznakowania dojazdu do miejscowości,
- za mało łazienek,
- nieznanomość języków obcych,
- brak oznakowania na drodze i budynku,
- brak zaplecza usługowo-handlowego,
- brak zaplecza kuchennego,
- brak atrakcji w gminie,
- brak sprzętu rekreacyjnego np. rowerów,
- brak znajomości komputera i posługiwania się pocztą elektroniczną,
- brak ogrodzenia,
- niezagospodarowana przestrzeń wokół domu,
- brak dobrego dojazdu do jeziora,
- brak telefonu i Internetu,
- brak samochodu,
- brak ścieżek pieszych i rowerowych,
- brak informacji turystycznej.

Ważną rzeczą jest też umiejętność oceny zarówno swoich predyspozycji, jak i wszystkich domowników. Ułatwi to poniższa tabela, która pomoże Ci sprawdzić, czy rodzina gotowa jest do pracy w usługach turystycznych.

Odpowiedz na poniższe pytania	tak	nie
Czy chcę pracować, sprzątać, gotować dla obcych ludzi?		
Czy lubię towarzystwo innych ludzi?		
Czy umiem dobrze współżyć z innymi ludźmi, dobrze się z nimi obchodzić?		
Czy odpowiada mi stała obecność obcych ludzi?		
Czy nie jestem zbyt zajęty np. pracą w gospodarstwie?		
Czy skutek podjęcia nowych działań nie ucierpi moja rodzina?		
Czy wszyscy domownicy akceptują pomysł nowej działalności?		
Czy chcę przyswoić sobie niezbędne wiadomości?		
Czy chcę zaangażować się w nowe działania?		
Czy jestem wrażliwy na potrzeby innych ludzi, czy potrafię wnikliwie obserwować potrzeby gości?		
Czy potrafię żyć w poczuciu, że moja praca uzależniona jest od potrzeb rynku?		
Czy mam dużo pomysłów na uatrakcyjnienie mojej oferty?		

Jeśli na te pytania wszyscy domownicy odpowiedzieli pozytywnie – gratulujemy! Działalność turystyczną możecie zaczynać od zaraz! Jeżeli nie, warto jeszcze raz przemyśleć i przedyskutować temat, zanim zaangażujecie się w prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego.

Ważnym atutem miejscowości turystycznej są tereny rekreacyjne oraz place zabaw, które przyciągają najmłodszych gości.

Plac zabaw.

Spróbuj przekonać władze lokalne oraz mieszkańców swojej miejscowości do podjęcia wspólnych działań w celu urządzenia placu zabaw dla dzieci. To jeden z ważnych elementów działalności turystycznej. Wspólny plac sprzyja nawiązywaniu przyjaźni między dziećmi turystów i miejscowych mieszkańców.

Miejsce zabaw powinno sprzyjać dziecięcej fantazji i kreatywności, przy równoczesnym zachowaniu bezpieczeństwa. Przy planowaniu placu zabaw należy uwzględnić:

- powierzchnię z podłożem utwardzonym do zabaw ruchowych, np. gra w piłkę,
- miejsce do zabaw spokojnych, osłonięte od wiatru, a przy silnym nasłonecznieniu – zacienione (np. piaskownica przy drzewie),
- obiekt do wspinania (np. drzewo służące jako punkt obserwacyjny).

Powierzchnia do zabaw ruchowych.

Powierzchnia do zabaw sportowych powinna być rozległa i raczej równa, podłoże wytrzymałe i odporne na wydeptywanie, a jednocześnie przyjazne dzieciom. Najlepsze podłoże stanowi odpowiednio przygotowany i zadbane trawnik.

Piaskownica.

Piaskownica nadal pozostaje jednym z najbardziej ulubionych miejsc zabaw.

Jest szczególnie atrakcyjna, gdy w pobliżu znajduje się woda (np. brodzik), gdyż suchy piasek szybko staje się nudny.

Piaskownica powinna być napełniona wypłukanym piaskiem rzeczny czy jeziornym, ponieważ tylko taki piasek nie brudzi, gdy jest wilgotny. Piaskownica powinna być ustawiona w miejscu dostatecznie zacienionym z możliwością zakrywania, aby nie znajdowały się w niej odchody zwierząt.

Skrzynia z zabawkami.

Dobrze sprawdza się skrzynia na zabawki wykonana z drewna. Można w niej przechowywać wszystkie zabawki do zabawy w ogrodzie. Skrzynię należy ustawić w miejscu osłoniętym od deszczu, np. pod okapem lub balkonem. Można ją stosunkowo szybko zrobić z kilku desek. Pokrywa powinna być lekka i gładka, by dzieci bez skaleczeń i zadrapań mogły same ją otwierać.

Huśtawka.

Huśtanie również należy do ulubionych zabaw dzieci. Korzystnym miejscem do ustawienia huśtawki jest skraj trawnika, w pobliżu drzew. Pamiętać należy jednak o wystarczającej ilości miejsca do rozbijania – razem 6 m, tj. 3 m do tyłu i 3 m do przodu. Huśtawkę można również zbudować z drewna.

Drzewo do wspinania.

Dzieci uwielbiają wspinaczki wysokościowe. Służyć temu mogą drzewa, znajdujące się w ogrodzie, a w szczególności takie, które nie dają wartościowych owoców. Mogą one służyć także za huśtawkę; jeśli mają mocne konary, można do nich zamocować liny czy sznurowe drabinki. Zanim jednak taki obiekt zostanie udostępniony dzieciom, należy dokładnie skontrolować konary. Odpowiednie przycięcie słabych czy zbutwiałych fragmentów zapobiegnie wypadkom. Skutki ewentualnych upadków zniweluje trawnik lub warstwa piasku usypana pod drzewem.

Dobór zieleni na placu zabaw.

Obok problemów technicznych w ogródkach i na placach zabaw, trzeba rozwiązać także kwestię doboru roślin.

Dziko rosnące krzewy tworzą idealne warunki dla dziecięcych zabaw. Ich zarośla można wykorzystać do zabaw na wiele różnych sposobów. Tu można bawić się w chowanego, budować szałas. Szczególnie ulubione przez dzieci są krzewy, których gałęzie opadają do ziemi i w swym „wnętrzu” tworzą wspaniałe kryjówki. Krzewy formowane, podobnie jak krzewy iglaste, nie nadają się do zabawy.

Przy doborze roślin należy zwracać uwagę, czy nie są to rośliny trujące. Kolorowe owoce przyciągają wzrok dzieci i kuszą, by ich popróbować.

Trzeba więc znać rodzaje krzewów ozdobnych, nie trujących, nadających się do ogrodów i placów zabaw dla dzieci. Należą do nich między innymi: klon jesionolistny i palmowy, świdośliwa kanadyjska, pigwowiec, dereń biały i dereń jadalny, forsycja pośrednia, jaśminowiec wonny, tawuła drobna, lilak pospolity, tamaryszek drobnokwiatowy, wierzba płacząca.

JAKOŚĆ USŁUG

Jakość usług w agroturystyce i turystyce wiejskiej to przede wszystkim spełnienie oczekiwań klientów pod względem zakwaterowania, wyżywienia i usług dodatkowych, za odpowiednio ustaloną i przyjętą cenę.

Na pierwszym miejscu zawsze będzie zakwaterowanie.

O jego jakości świadczyć będą takie czynniki jak:

- położenie kwatery,
- jakość łóżek i materacy,
- jakość mebli w pokoju i ich funkcjonalność,
- dostęp do łazienki i jej wyposażenie (przy wspólnych łazienkach: oddzielne WC z umywalką i lustrem oraz pełny węzeł higieniczno-sanitarny),
- funkcjonalność pokoju (jego wysokość, wielkość, wystrój, a nawet widok z okna),
- higiena i bezpieczeństwo,
- dostęp do urządzeń dodatkowych (aneks kuchenny, wypoczynkowy, miejsce rekreacyjne na powietrzu).

Pod tym względem musimy starać się podwyższać jakość usług. Tendencja przygotowywania pokoi z łazienkami wyniknęła z wymagań klientów. Dopuszczalna ustawowa ilość 15 osób do jednej łazienki na pewno nie ma nic wspólnego z jakością ani komfortem i nie zaspokaja już oczekiwań klientów.

Turysta musi u nas spać i przebywać, natomiast nie musi korzystać z opcji wyżywienia. Jednak oferując wyżywienie, należy zwracać uwagę na jego jakość pod względem:

- regionalności potraw,
- miejsca spożywania posiłków (wystrój wnętrza, wygoda, dostęp),
- higieny i bezpieczeństwa zdrowotnego żywności,
- profesjonalnej obsługi,
- stosowania diet,
- wykorzystywania własnych produktów.

Dopiero na trzecim miejscu mówimy o usługach dodatkowych w gospodarstwie, takich jak:

- umiejętności przewodnickie gospodarzy (znajomość terenu, tras turystyczno-historycznych, znajomość legend, zapewnienie dostępu do informacji turystycznej poprzez gromadzenie map, przewodników, itp.),
- opracowanie i oferowanie usług specjalnych (pieczenie chleba, nauka wioślniarstwa, hafciarstwa, wędzenie ryb, proponowanie pakietu usług na pobyt 7-14 dni lub weekendowy, itp.),
- możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego lub rowerów,
- możliwość wszelkich usług związanych z rekreacją (wskazana współpraca z innymi usługodawcami w danej miejscowości lub najbliższej okolicy).

Bardzo trudno jest ocenić jakość w agroturystyce, ponieważ usługa jest świadczona i jednocześnie konsumowana. Chcąc dokonać takiej oceny, należy brać pod uwagę następujące czynniki:

- kwalifikacje osób świadczących usługi,
- wyposażenie kwatery,
- ustalone procedury świadczenia usług w sposób powtarzalny, akceptowane przez klienta lub wynikające z praktyki,
- jednolite normy świadczenia usług turystycznych bez względu na ilość turystów, jak i okres świadczenia usług,
- umiejętność zarówno kontroli, jak i samokontroli kwaterodawcy.

Przy samokontroli i kontroli należy pamiętać, iż usługi turystyczne cechuje:

- niematerialność – usługi nie mogą być magazynowane, czyli sprzedajemy wyobrażenie o sobie, rodzinie i swoim gospodarstwie,
- nierozdzielność usługi z osobą wykonawcą – sami usługujemy gościom,
- różnorodność – nieporównywalność, bo przecież każda kwatera jest inna,

- nietrwałość – brak możliwości istnienia usługi poza procesem jej wytwarzania.

Ścisłe relacje zachodzące pomiędzy rozwojem agroturystyki, a ochroną dziedzictwa kultury.

Agroturystyka sprzyja zachowaniu tradycji rękodzieła ludowego, a w tym – zawodów i umiejętności uważanych powszechnie za ginące. Stale cieszą się zainteresowaniem turystów różne rodzaje wyrobów ludowych, takie jak:

- tkaniny (kilimy, dywany, pasiaki, hafty i koronki, stroje ludowe),
- wyroby z metalu (krzyże, kraty, balustrady, okucia, narzędzia, galanteria metalowa, odlewy),
- wyroby z drewna (meble, sprzęty domowe, zabawki, ozdoby z wiórów, rzeźba),
- wyroby z gliny (kafle, garnki, donice, figurki),
- wyroby ze skóry (kożuchy, torby, paski ozdobne, kierzpce, portmonetki),
- wyroby wyplatane ze słomy, wikliny, korzenia i trawy (meble, kosze, sita, kapelusze, maty, zabawki, ozdoby),
- wyroby z papieru (wycinanki, naklejanki, pająki, sztuczne kwiaty).

Atrakcją dla turystów są również obrzędy regionalne, połączone niejednokrotnie z czynnym uczestnictwem widzów; gwara, regionalne stroje. Obok osobliwości przyrody czy atrakcji turystycznych, to ważny czynnik pozwalający na identyfikację cech danego regionu. Jednocześnie oczekiwania gości stanowią inspirację do powstawania w miejscowościach oferujących usługi turystyczne, nowych zespołów regionalnych, tworzenia scenariuszy widowisk obrzędowych, czy po prostu ubierania się w stroje ludowe (na przykład w niedzielę czy w okresach świątecznych).

Agroturystyka a tworzenie izb pamięci oraz minimuzeów.

Przyjazdy turystów w ogromnym stopniu przyczyniły się do podniesienia świadomości lokalnych społeczności w kwestii ochrony tego, co stanowi o odrębności ich małych ojczyzn. Specyficzne dla danego terenu przedmioty, meble, stroje, wytwory sztuki ludowej, znajdują miejsce w lokalnych izbach pamięci. Obok warsztatów twórczych, powstają prywatne galerie sztuki, które pełnią rolę minimuzeów, jak również wzorcowni. Stają się one niejednokrotnie miejscami, gdzie na przykładzie danego warsztatu, przedstawiona jest historia całej miejscowości. Taką działalność propagować mogą galerie lub minimuzea archeologiczne czy architektoniczne, np. agroturystyka w starym młynie, w czworakach dworskich.

Najważniejszy w tym jest fakt powstawania tych inicjatyw na szczeblu lokalnym, bez zewnętrznej inspiracji oraz partycypacji merytorycznej i finansowej.

Agroturystyka a budownictwo regionalne.

„Architektura wsi jest wyrazem dziedzictwa narodowego. Rozwijała się w dużej mierze niezależnie od architektonicznych mód panujących na obszarach miast. Składają się na nią zespoły obiektów mieszkalnych, gospodarczych, przemysłowych, użyteczności publicznej. Wszystko to wpływa na sposób zabudowy i stanowi podstawę codziennego życia i gospodarowania. Zasadą budownictwa wiejskiego były użyteczność i praktyczność rozwiązań technicznych, wynikające z doświadczeń wielu pokoleń i miejscowej tradycji. Rodzaj istniejących w danym zespole obiektów mieszkalnych i gospodarczych dostosowany był do wielkości gospodarstwa i rodzaju jego produkcji, a układ budynków odpowiadał ich funkcji. Kształt obiektu, konstrukcja i wykorzystany materiał dostosowane były do warunków miejscowych. Podobnymi cechami

charakteryzowały się budynki słuŹące wspólnym potrzebom mieszkańców wsi. ZróŹnicowanie regionalne, tak charakterystyczne dla architektury wsi polskiej, wynikało z nierównomiernego rozwoju wsi w poszczególnych częściach kraju oraz z rozmaitych warunków: geograficznych (ukszałtowanie terenu, klimat, dostępny surowiec), historycznych (przepisy prawne), społecznych i kulturowych (np. osiedlenie się we wsi zdolnego cieśli lub stolarza)”.

Agroturystyka odgrywa teŹ ogromną rolę w zachowaniu architektury regionalnej. Wiele starych chałup zastąpiono nowymi, murowanymi domami, ale wiele z nich uratowano, przygotowując w nich pokoje dla gości. Obecnie coraz więcej turystów zgłasza chęć zamieszkania w starych drewnianych domach (choć wyposażonych w nowoczesne węzły sanitarne). Tendencje te równieŹ dotyczą wystroju i wyposażenia wnętrŹ. Czasami trudno jest przekonać rolników do pozostawienia w pokojach starych, drewnianych łóŹek, wspaniałych rzeźbionych kredensów i innych, tego typu mebli. Potem okazuje się jednak, Źe to właŹnie te pokoje cieszą się największym powodzeniem. WaŹną rolę odgrywają w wystroju wewnętrznym jak i zewnętrznym, stare, obecnie nie używane maszyny i sprzęty gospodarskie. To nie waŹne, Źe młynek do zboŹa staje się kwietnikiem, wysoka maślniczka jest pojemnikiem na parasole, a koło do wozu zostało przerobione na piękny Źyrandol. WaŹne jest to, Źe te i inne przedmioty nie sà niszczone i wyrzucane, tylko dobrze wykozystane i tworzą klimat danego miejsca.

Agroturystyka a kuchnia regionalna.

WaŹną dziedzinà turystyki jest wyŹywienie. W agroturystyce, na skalę nie mającà odpowiednika w innych dziedzinach turystyki, waŹną rolę odgrywa kuchnia regionalna.

Niejeden gospodarz, wspominając pierwsze przyjazdy gości, moŹe przyznać, Źe bardzo mylił się nie doceniając domowej kuchni. Pomimo bagaŹu wiedzy, jaki otrzymał podczas licznych szkoleń, przed przyjazdem turystów swoje kroki kierował do supermarketu, aby tam nabyć produkty godne przyjęcia swoich gości. ChociaŹ według przekazywanych rolnikom teorii, agroturystyka ma być sposobem na sprzedaŹ wytworzonych w gospodarstwie produktów, to jednak wielu z nich na początku swej działalności uważało, Źe pierogi, kluski, czy inne potrawy przygotowywane według przepisów babci, mogà świadczyć o ubóstwie gospodarstwa i wstydził się serwować je gościom. Jednak samo Źycie weryfikuje podejście do tego tematu. Przykładem moŹe być opowiadanie jednej z „kwaterodawczyń” o tym, jak przygotowała dla gości „godny” obiad, czyli kotlet schabowy i uroczyście podała w gojadalni. W tym czasie gospodarze z uwagi na duŹà ilość turystów, spoŹywali w kuchni danie przygotowane według wspomnianego przepisu babci. Ogromne zdziwienie ogarnęło domowników, gdy gość, który przyszedł do kuchni po sól, z oburzeniem stwierdził, Źe gospodarze jedzą takie wspaniałe potrawy, a ich karmią czymś gorszym. Ten, trochę anegdotyczny, choć oparty na faktach incydent uświadamia, jakie zmiany zachodzą na wsi polskiej pod wpływem czynników zewnętrznych. Obecnie niemal kaŹda z „kwaterodawczyń” stara się o to, by w swoim jadłospisie posiadać choćby jedną potrawę charakterystyczną dla jej indywidualnej kuchni.

Produkt lokalny.

W perspektywie integracji Polski z Unià Europejską, coraz większe znaczenie będzie miała identyfikacja i ochrona dziedzictwa kulinarnego regionów. Dla ochrony dziedzictwa kulinarnego waŹne sà działania zwiàzane z tworzeniem produktu lokalnego.

„Przez produkt lokalny naleŹy rozumieć wyrób, ściśle zwiàzany z danym

terenem, jasno określonym co do obszaru. To geograficzne umiejscowienie jest charakterystyczną cechą produktów i wytworów lokalnych z wszystkich dziedzin. Cechą związana z żywnościowym produktem lokalnym jest fakt, że nadal jest on wytwarzany, a nie znany tylko z literatury. Osoba, a najlepiej grupa ludzi występująca o określenie mianem produktu lokalnego, powinna w danym miejscu mieszkać, pracować od pokoleń. Idealem byłaby okoliczność, gdzie opis produktu lokalnego jest dziełem tych, którzy potrafią ten wyrób wykonać i wykazać, że w tym miejscu ich pradziadkowie też tak robili”. (Osoby zaliczane w niektórych regionach do tzw. pniaków, czyli rdzennych mieszkańców regionu.)

„Z produktem lokalnym związana jest zwykle historia wydarzeń, które miały miejsce w określonym czasie właśnie tu. Zwykle produkty kandydujące do miana lokalnych były przygotowywane na specjalne okazje: święta, wesela, chrzciny, uroczystości. Wymagały one sił i środków do przygotowania, czemu towarzyszyło powstawanie anegdot i opowieści. Ambicją władz samorządowych powinno być zebranie możliwie najwięcej informacji o tych, jeszcze z punktu widzenia prawa nieformalnych, produktach lokalnych, aby stanowiły wizytówkę wsi, gminy, a może całego regionu. Celem każdej „małej ojczyzny” powinna być ochrona przed zapomnieniem lokalnych produktów, ich identyfikacja i inwentaryzacja, próba utrzymania ich specyficznej wysokiej jakości, zabezpieczenie prawne i ochrona przed falsyfikatami.

Wszystkie historyjki, opowiadki o produktach lokalnych są dodatkową atrakcją dla przypadkowych gości na danym terenie, jak i turystów, którzy pragną jak najwięcej się dowiedzieć i poznać miejsca, w których przebywają. Przybysze, zapoznając się z miejscowymi produktami lokalnymi, jeśli to możliwe, zabierają surowce i przepisy jako swoistą atrakcję – pamiątkę z pobytu. Rozpowszechniają również ich atrakcyjność, powtarzają anegdoty i ciekawostki, a to sprzyja zainteresowaniu następnych gości.”

„Produkt lokalny jest szansą dla małych społeczności i wielką atrakcją dla konsumentów. Produkty lokalne ze znakiem jakości w krajach zachodnich sprzedają się najlepiej, mogą sprostać rosnącym wymaganiom konsumenta, a regiony ich produkcji są chronione. Sprzedawane są nie tylko na lokalnych rynkach lecz także w regionalnych sklepach, a nawet w sieci supermarketów. Opierając się na wzorach krajów zachodnich (Francja, Niemcy), w Polsce także zajmujemy się opracowywaniem przepisów dotyczących kwalifikowania surowców i produktów lokalnych oraz zasad nadawania im znaków jakości. Jest to na pewno sposób na podniesienie rangi polskiego rolnictwa, bardzo często zbyt krytycznie ocenianego w dobie integracji z Unią Europejską”.

Polska kuchnia jest niezwykle smaczna i urozmaicona. Posiadamy duże pole dobrej gleby, dające wysokiej jakości surowce i produkty żywnościowe. Jednak nasza kuchnia jest mało znana w innych krajach. W wielu z nich nikt nie słyszał o znakomitym polskim żurku, grzybowej, chłodniku, czy schabowym. Jest mnóstwo polskich smakołyków, które powinny podbić świat, a są to między innymi: ciasta, kielbasa, która ma smak kielbasy, i szynka, która smakuje jak szynka. Nie należy też zapomnieć o niepowtarzalnym smaku chleba. Tak często zachwycamy się produktami pochodzącymi z innych krajów, w myśl zasady: „cudze chwalicie...” A może warto poszukać w domowych zakamarkach i wypromować dobry, ale zapomniany produkt z lokalnymi tradycjami? Ostatnie działania, z osławionym oscypkiem w roli głównej, uświadamiają lokalnym społecznościom, że w dobie dzisiejszej, i niedalekiej perspektywie, wszelkie działania związane z identyfikacją oraz ochroną produktów lokalnych będą miały wymiar nie tylko moralny, ale również, a może

przede wszystkim – ekonomiczny.

„Zielone szkoły”.

Ważną rolę w kształtowaniu chęci obcowania z naturą, zdobywania wiedzy o walorach krajoznawczych oraz kulturowych regionu, spełniają tzw. zielone szkoły. Są to kilkudniowe pobyty dzieci z aglomeracji miejskich w gospodarstwach agroturystycznych. Program przedsięwzięcia ma na celu zapoznanie dzieci z lokalnymi zabytkami, twórcami ludowymi, zespołami ludowymi. Dzieci poznają również funkcjonowanie tradycyjnego oraz nowoczesnego gospodarstwa rolnego. O wartości „zielonych szkół” decyduje fakt, że skierowane są do najmłodszego pokolenia. Przekazana dzieciom wiedza z pewnością zaprocentuje w przyszłości. To właśnie tu – w gospodarstwie agroturystycznym, dzieci zdobędą wiadomości o kulturze regionu, jego walorach przyrodniczych oraz o ekologii.

Ćwiczenie.

Droga animatorko, również od Ciebie będzie zależeć, czy mieszkańcy i władze lokalne zaczną dyskusję na temat możliwości rozwoju gminy poprzez turystykę. Możesz im pomóc, proponując zebranie danych o gminie według podanego niżej schematu.

Przygotuj następujące informacje na temat oferty turystycznej regionu:

Nasz region to: .....

To, co nasz region wyróżnia od innych obszarów w oczach turystów, to: .....

To, co u nas jest lepsze w turystyce niż w sąsiednich regionach, to: .....

Naszą największą atrakcją turystyczną jest: .....

Problemem w rozwoju turystyki w naszym regionie są: .....

Naszym największym konkurentem jest (są): .....

To, czego turystyce u nas brakuje, to: .....

Turyści odwiedzający nasz region chwalą sobie: .....

*Niebezpieczeństwa
kryją się we
wszystkim, co
człowiek robi,
ale większe
niebezpieczeństwa
tkwią w nieczynieniu
niczego.*

Sirley Williams

Turyści odwiedzający nasz region narzekają na: .....

.....

.....

Możesz też, wspólnie z grupą osób zainteresowanych, opracować pakiet dla turysty według poniższego wzoru.

Przygotowanie dwudniowej wizyty turystycznej, która przyczyni się do promocji regionu i wzrostu dochodów mieszkańców.

Odpowiedz na pytanie: kim jest typowy turysta odwiedzający Twój region (wykształcenie, wiek, region, z którego przybywa, itd.), a następnie opracuj program dwudniowego pobytu w Twoim regionie (2 noclegi), według następującego schematu:

- Kto organizuje (współorganizatorzy ?)
- Dla kogo?
- Forma promocji.
- Kalkulacja kosztów i przewidywany dochód.

Opis pobytu zamieść w poniższej tabelce.

Czynność

(zwiedzanie zabytków, nocleg, ognisko, itp.)   Godzina rozpoczęcia

Godzina zakończenia   Organizator   Orientacyjny koszt danej usługi

Czynność (zwiedzanie zabytków, nocleg, ognisko, itp.)	Godzina rozpoczęcia	Godzina zakończenia	Organizator	Orientacyjny koszt danej usługi

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W OPARCIU O WARUNKI I ZASOBY LOKALNE. WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO, KULTUROWEGO I DZIEDZICTWA KULINARNEGO DLA ROZWOJU WYTWARZANIA PRODUKTÓW REGIONALNYCH I LOKALNYCH ORAZ WYKORZYSTANIE PRODUKTÓW DO ROZWOJU I PROMOCJI REGIONU.

Kobieto aktywna, z pewnością zdajesz sobie sprawę z ogromnego znaczenia potencjału przyrodniczego, kulturowego oraz kulinarnego Twojego regionu. Każdy region charakteryzuje się pewnymi cechami, które odróżniają go od innych miejsc, czy to tych dalej położonych, czy tych w Twojej okolicy. Twój region również jest pełen zalet! Zapewne już się uśmiechasz na myśl o ciekawych miejscach lub zabytkach, które mijasz codziennie w drodze do pracy. A może przychodzi Ci na myśl jakiś szczególny walor przyrodniczy Twojego miejsca zamieszkania? Zastanów się, z czego najbardziej jesteś dumna i co poleciłabyś zwiedzającemu Twoją okolicę. Pamiętaj, że w każdym zakątku naszego kraju znajduje się coś wyjątkowego! Czasami po prostu nie dostrzegamy tego, co mamy na wyciągnięcie ręki. A dotyczy to zarówno bogactwa przyrody, jak i kultury, a co za tym idzie także kulinariów, które stanowią integralną część miejscowej obyczajowości. Każdy, kto odwiedzi Twoją okolicę, bez względu na cel swojej podróży, z pewnością zechce skosztować specjalności lokalnej kuchni. Niezmiennie często to właśnie kuchnia, sama w sobie, staje się atrakcją turystyczną i wabikiem dla podróżników, którzy nie mogą się jej oprzeć. A raz spróbowałwszy, będą powracać z ochotą w Twoje rodzinne strony. Zastanów się, czym Ty poczęstowałabyś gościa przekraczającego próg Twojego domu.

Ćwiczenie.

Napisz jakie produkty są charakterystyczne dla Twojego regionu (gminy i jej okolic lub sąsiednich gmin).

.....

.....

.....

.....

Jakie produkty regionalne (związane z obszarem i jego właściwościami) lub tradycyjne (wytwarzane co najmniej od 25-ciu lat) są przygotowywane w Twojej gminie lub najbliższej okolicy?

.....

.....

.....

.....

Czy i jakie produkty z Twojego regionu zostały wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych?

.....

.....

.....

.....

Czy są inne produkty, które Twoim zdaniem kwalifikują się do wpisu na Listę Produktów Tradycyjnych? Jeśli tak, to jakie i dlaczego?

.....
.....
.....
.....

Odpowiedziałas? Widzisz, jakie to proste! Zapewne nie brak Ci pomysłów na nowe wpisy na krajową Listę Produktów Tradycyjnych, a w przyszłości być może, również rejestrację i ochronę tych wyrobów na terenie całej Unii Europejskiej! A ponieważ dobre pomysły są od tego, aby wcielać je w życie, więc do dzieła! Promuj regionalną żywność tradycyjną, a zyska na tym nie tylko Twoja miejscowość, ale również Ty sama i wszyscy ci, którzy się do Ciebie przyłączą.

Na początku proponujemy Ci zapoznanie się z ideą promocji produktów regionalnych i tradycyjnych oraz możliwościami ich rejestracji i ochrony, które stwarzają zarówno krajowe, jak i europejskie regulacje prawne.

W Unii Europejskiej takie produkty cieszą się bardzo dużym zainteresowaniem. Europejczycy coraz chętniej kupują żywność produkowaną tradycyjnymi metodami i z lokalnych surowców, która w przeciwieństwie do produkcji masowej, daje gwarancję najwyższej jakości. Dla świadomych konsumentów jedzenie to także styl życia, dbałość o środowisko naturalne oraz własne zdrowie. Tradycyjna polska żywność z całą pewnością może spełnić te oczekiwania.

Prawo krajowe oraz Lista Produktów Tradycyjnych.

Prawo krajowe pozwala polskim producentom w pełni korzystać z możliwości ochrony i rejestracji produktów regionalnych i tradycyjnych, jakie dają rozporządzenia unijne. Jest to ustawa z dnia 17 grudnia 2004 roku o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych.

Droga animatorko, aby dać Ci dodatkową szansę na propagowanie lokalnej żywności, na mocy wspomnianej ustawy utworzono Listę Produktów Tradycyjnych. Ta krajowa, stale powiększająca się, to skarbnica uświęconych tradycją wyrobów. Teraz lista ta może powiększyć się także dzięki Tobie. O tym, czym jest lista i co należy zrobić, aby wpisać na nią swoje produkty, przeczytasz poniżej.

Na liście mogą zostać umieszczone produkty rolne, środki spożywcze, a także napoje spirytusowe. Podstawą wpisu produktu na Listę Produktów Tradycyjnych jest wykazanie co najmniej 25-letniej tradycji jego wytwarzania. Na terenie całej Polski, także w Twoich stronach, produkuje się wiele specyficznych wyrobów, które są wyrazem wielowiekowej tradycji kuchni polskiej, a prowadzenie Listy Produktów Tradycyjnych służy właśnie ich identyfikacji. Lista Produktów Tradycyjnych ma na celu dotarcie z informacjami na temat znajdujących się na niej produktów do jak największego grona odbiorców, a także przyczynienie się do tego, aby jak najwięcej produktów tradycyjnych wytwarzanych w Polsce, między innymi w Twoim regionie, zostało zauważonych i docenionych na rynku całej Unii Europejskiej.

Oto podstawowe zadania Listy Produktów Tradycyjnych:

Identyfikacja produktów.

Bogactwo kulturowe i historyczne naszego kraju pozwala przypuszczać, że w Polsce wytwarzanie i sprzedaż produktów tradycyjnych może stać się bardzo znaczącą gałęzią sektora rolno-spożywczego. W Polsce wytwarza się

setki, jeśli nie tysiące produktów, które swoją wyjątkowość zawdzięczają lokalnej kulturze, tradycji i historii.

Lista Produktów Tradycyjnych jest rodzajem bazy danych, w której można znaleźć informacje na temat wyrobów charakteryzujących się wysoką jakością lub wyjątkowymi cechami i właściwościami wynikającymi ze stosowania tradycyjnych metod produkcji. Z bazy tej mogą korzystać zarówno konsumenci, którzy chcą dowiedzieć się czegoś na temat kupowanych przez siebie wyrobów, jak również osoby zainteresowane dystrybucją oraz sprzedażą umieszczonych w niej produktów. Z jednej strony zatem zebrane w niej informacje służą pogłębianiu wiedzy na temat tradycyjnej żywności i polskiego dziedzictwa kulturowego, z drugiej – stają się kompendium wiedzy dla wszystkich, którzy chcą zarabiać na handlu tradycyjnymi wyrobami. Lista Produktów Tradycyjnych stwarza więc producentom tych towarów możliwość zwiększenia skali ich wytwarzania.

Zwiększenie świadomości konsumentów.

Produkty tradycyjne, ze względu na swój specyficzny charakter, niedużą skalę wytwarzania, użycie naturalnych składników oraz przestrzeganie starodawnych metod produkcji, są często droższe od podobnych do nich wyrobów produkowanych metodami przemysłowymi. Konsument podejmując decyzję o kupnie takich produktów, musi być przekonany o ich wyjątkowości i musi wiedzieć, co kryje się pod wyższą ceną.

Stworzenie Listy Produktów Tradycyjnych wychodzi także naprzeciw zmieniającym się gustom i potrzebom konsumentów, którzy coraz częściej poszukują informacji na temat zdrowej, niepowtarzalnej w smaku i produkowanej tradycyjnymi metodami żywności.

Przygotowanie producentów do rejestracji nazw na poziomie Unii Europejskiej.

Prowadzenie Listy Produktów Tradycyjnych pomaga usprawnić działania wytwórców oraz przygotować ich do aplikowania o rejestrację nazwy na szczeblu Unii Europejskiej. Przyznanie produktowi statusu produktu tradycyjnego może ponadto stać się dla Ciebie pierwszym etapem pozwalającym na jego zidentyfikowanie, promocję i w efekcie znaczne zwiększenie sprzedaży.

W odróżnieniu od rejestracji nazwy produktu jako Chronionej Nazwy Pochodzenia, Chronionego Oznaczenia Geograficznego lub Gwarantowanej Tradycyjnej Specjalności (o zasadach której przeczytasz poniżej), wpisanie produktu na Listę Produktów Tradycyjnych nie daje mu ochrony wynikającej z ustawy o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych.

Procedura wpisu produktu na Listę Produktów Tradycyjnych jest prostsza od procedury rejestracji Chronionych Nazw Pochodzenia, Chronionych Oznaczeń Geograficznych i Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności. Wniosek o wpis produktu na Listę Produktów Tradycyjnych, powinnaś złożyć do marszałka województwa, w którym mieszkasz. Jeśli wniosek spełnia wymagania formalne i merytoryczne, marszałek województwa przesyła go ministrowi rolnictwa i rozwoju wsi. Po otrzymaniu wniosku minister wpisuje produkt na Listę Produktów Tradycyjnych, a informacje o zgłoszonym przez Ciebie przysmaku zamieszcza na stronie internetowej ministerstwa.

O wpis produktu na Listę Produktów Tradycyjnych możesz wystąpić jako osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej. Producenci nie mają obowiązku zrzeszania się, zatem o wpis danego produktu może ubiegać się nawet jeden wytwórca, ale ponie-

waż wiadomo powszechnie, że w jedności siła, warto się zjednoczyć aby działać razem we wspólnym interesie – promocji i ochrony naszego dziedzictwa kulinarnego.

Stworzenie możliwości ubiegania się o odstępstwa weterynaryjne i sanitarne.

Jako wytwórca produktów tradycyjnych możesz starać się o udzielenie odstępstw od obowiązujących i prawnie uregulowanych wymogów produkcyjnych (weterynaryjnych lub sanitarnych), pod warunkiem jednak, że odstępstwa te wynikają ze stosowania przez Ciebie niezmiennych, tradycyjnych metod wytwarzania, a nie na przykład braku środków na wprowadzenie wymaganych zmian. Udzielenie tego typu odstępstw nie może też wpływać negatywnie na jakość zdrowotną produktu.

Promocja regionów.

Identyfikacja produktów tradycyjnych ma także duży wpływ na drobnych producentów i wytwórców żywności na terenach wiejskich, ponieważ może się ona przyczynić nie tylko do rozwoju takich zakładów, ale także do rozpoczynania działalności przez nowe podmioty. Można zatem oczekiwać, że efektem prowadzenia powyższej identyfikacji będzie pobudzenie aktywności gospodarczej, wzrost poziomu zróżnicowania działalności zarobkowej na obszarach wiejskich, a także rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej w regionach, z których pochodzą dane produkty.

Prowadzenie działalności gospodarczej i uzyskiwanie dochodów dzięki sprzedaży produktów tradycyjnych gwarantuje, że stosowane przez Ciebie, tradycyjne metody produkcji nie ulegną zapomnieniu, a wytwarzana według starych receptur żywność będzie charakteryzować się bardzo wysoką jakością, co zapewni Ci uznanie i wierność klientów.

Propagowanie kultury i tradycji.

Celem prowadzenia Listy Produktów Tradycyjnych jest również propagowanie kultury i tradycji, wspieranie działań zmierzających do rozpowszechniania wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego, a także wyróżnianie produktów, które w przyszłości mogą starać się o uznanie ich regionalnego bądź tradycyjnego charakteru na gruncie całej Unii Europejskiej. Identyfikacja produktów tradycyjnych pozwala na efektywne propagowanie dziedzictwa kulturowego. Można przypuszczać, że w dalszej perspektywie produkty te staną się niejako wizytówką kulinarnej tradycji Polski, w tym również Twojej małej ojczyzny. Wyroby te mogą stać się chlubą terenu, który zamieszkujesz, a także bardzo dobrym narzędziem marketingowym, które ułatwi promocję Twojego regionu. Największe korzyści odniosą te obszary, które potrafią przeprowadzić efektywną identyfikację i ocenę zgłoszonych produktów. Kobieto aktywna, to właśnie zadanie dla Ciebie!

W okresie od lipca 2006 r. do grudnia 2007 r. na Listę Produktów Tradycyjnych zostało wpisanych już ponad 400 produktów pochodzących ze wszystkich zakątków naszego kraju. Zainteresowanie Listą Produktów Tradycyjnych stale rośnie i na terenie całego kraju trwają prace nad przygotowaniem wniosków o wpis kolejnych produktów. Teraz, droga animatorko, Twoja kolej!

Poniżej proponujemy krótkie ćwiczenie, które pomoże Ci w przygotowaniu wniosku o wpis Twojego ulubionego produktu lokalnego na Listę Produktów Tradycyjnych.

Ćwiczenie.

Wybierz produkt, który Twoim zdaniem spełnia wymogi stawiane wyrobom,

które znajdują się na Liście Produktów Tradycyjnych, a następnie przeanalizuj trzy podstawowe aspekty dotyczące tego produktu:

– Nazwa i opis produktu

Na Listę Produktów Tradycyjnych mogą zostać wpisane wyroby o udokumentowanej co najmniej 25-letniej tradycji wytwarzania. Mogą to być produkty rolne, środki spożywcze, a także napoje spirytusowe. Postaraj się wyszukać produkt o nazwie regionalnej, być może nawet gwarowej. Im bardziej kojarzy się z danym miejscem, tym lepiej.

.....

.....

.....

.....

– Charakterystyka produktu

Przygotuj taki opis produktu, aby po jego przeczytaniu czytelnik zapragnął go koniecznie nabyć i spróbować. Zareklamuj wyrób, napisz, czym różni się od innych jemu podobnych. Zastanów się, co Tobie najbardziej w nim odpowiada.

.....

.....

.....

.....

– Surowce, metoda produkcji, tradycja

Wymień wszystkie surowce potrzebne do przygotowania danego produktu. Napisz, jaka ma być ich jakość. Może ich pochodzenie ma niebagatelne znaczenie dla końcowego wyrobu.

.....

.....

.....

.....

Opisz metodę produkcji. Wymień wszystkie etapy, które prowadzą do uzyskania końcowego efektu.

.....

.....

.....

.....

Przygotowując produkt do umieszczenia go na Liście Produktów Tradycyjnych, w szczególności skoncentruj się na zebraniu i przedstawieniu informacji dotyczących tradycji, pochodzenia oraz historii produktu (informacji, a nie tylko oświadczeń producentów czy mieszkańców). Tradycja, pochodzenie oraz historia muszą dotyczyć konkretnego produktu, który ubiega się o wpis na Listę Produktów Tradycyjnych.

Pamiętaj o zebraniu dokumentów potwierdzających co najmniej 25-letnią tradycję, pochodzenie oraz historię wskazanego przez Ciebie produktu. Poszukaj w starych przepisach, dawnych książkach kucharskich lub artykułach prasowych. Zajrzyj do rodzinnych albumów, rozejrzyj się dookoła – może w Twoim gospodarstwie znajdują się jakieś odziedziczone po przodkach narzędzia do przyrządzania żywności. Pamiętaj, że mnóstwo ciekawych zapisków, fotografii oraz starych receptur znajdziesz w bibliotekach, archiwach parafialnych i muzeach etnograficznych. Można w nich

znaleźć bardzo wiele cennych informacji na temat historii wytwarzania danego wyrobu, metody jego produkcji, stosowanych od wieków sprzętów, a także ciekawostki na jego temat.

Po umieszczeniu produktu na Liście Produktów Tradycyjnych, możesz rozpocząć przygotowania do jego rejestracji na szczeblu unijnym. Pamiętaj jednak, że, po pierwsze – uzupełnienie wniosku o rejestrację będzie wymagało od Ciebie więcej pracy niż wypełnienie wniosku o wpis na krajową Listę Produktów Tradycyjnych; po drugie – nie możesz działać sama. Pamiętaj, że razem możemy osiągnąć znacznie więcej niż w pojedynkę, zbierz osoby równie aktywne jak Ty i stwórz grupę, która wystąpi ze wspólnie przygotowanym wnioskiem o rejestrację. Co dwie głowy, to nie jedna! A im więcej zaangażowanych osób w dane przedsięwzięcie, tym większa szansa na jego powodzenie.

Prawo europejskie – produkty regionalne i tradycyjne.

Jeśli chodzi o prawo europejskie, możliwość ochrony i rejestracji produktów regionalnych i tradycyjnych dają Ci dwa rozporządzenia unijne:

- rozporządzenie Rady (WE) nr 510/2006 z dnia 20 marca 2006 r. w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów rolnych i środków spożywczych,
- rozporządzenie Rady (WE) nr 509/2006 z dnia 20 marca 2006 r. w sprawie produktów rolnych i środków spożywczych będących gwarantowanymi tradycyjnymi specjalnościami.

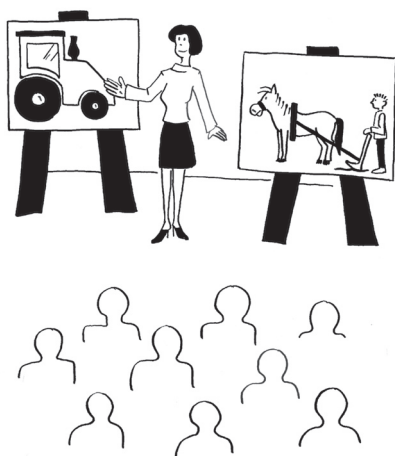
Rozporządzenia te tworzą w europejskim systemie prawnym następujące instrumenty dotyczące ochrony oraz wyróżniania regionalnych i tradycyjnych produktów, mianowicie:

- Chronioną Nazwę Pochodzenia,
- Chronione Oznaczenie Geograficzne,
- Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność.

Podstawą prawną funkcjonowania produktów regionalnych, a więc Chronionych Nazw Pochodzenia oraz Chronionych Oznaczeń Geograficznych, jest rozporządzenie Rady (WE) nr 510/2006 z dnia 20 marca 2006 r. w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów rolnych i środków spożywczych.

Podstawą prawną funkcjonowania Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności jest rozporządzenie Rady (WE) nr 509/2006 z dnia 20 marca 2006 r. w sprawie produktów rolnych i środków spożywczych będących gwarantowanymi tradycyjnymi specjalnościami.

Jak się z pewnością domyślasz, czytając tytuły powyższych rozporządzeń, najważniejsza różnica między wymienionymi w nich rodzajami oznaczeń polega na sile związku danego produktu z miejscem jego pochodzenia. Jako Chronione Nazwy Pochodzenia oraz Chronione Oznaczenia Geograficzne możesz zarejestrować nazwy produktów bardzo blisko związanych z danym obszarem geograficznym. Aby korzystać z Chronionej Nazwy Pochodzenia, musisz produkować i przetwarzać surowce na danym obszarze. Z tego obszaru musi również pochodzić technologia, którą się posługujesz. Na tym terenie musisz też wykonać wszystkie etapy produkcji aż do uzyskania produktu końcowego. W przypadku Chronionego Oznaczenia Geograficznego powinnaś wytwarzać produkt w regionie, którego nazwę on nosi, ale w odróżnieniu od Chronionej Nazwy Pochodzenia, wystarczy, że tylko jedną z trzech faz całego procesu technologicznego (produkcja lub przetwarzanie lub przygotowanie) wykonasz na danym obszarze. O rejestrację nazwy jako Chronionej Nazwy Pochodzenia możesz ubiegać się, jeśli wytwarzasz wy-

roby, których jakość jest bardzo ściśle i obiektywnie związana z pochodzeniem. W szczególnych przypadkach jako Chronione Nazwy Pochodzenia możesz zarejestrować także niektóre tradycyjne, choć niegeograficzne nazwy określające produkt rolny lub środek spożywczy (np. nazwa górskiego sera ubiegającego się o rejestrację – oscypek).

Gwarantowana Tradycyjna Specjalność oznacza tradycyjny produkt rolny lub środek spożywczy uznany przez Wspólnotę ze względu na jego specyficzny charakter, czyli cechę lub zespół cech odróżniających go od podobnych mu produktów należących do tej samej kategorii. Za produkt tradycyjny uznaje się produkt wytwarzany zgodnie z zasadami przekazywanymi co najmniej z pokolenia na pokolenie, za który to okres przyjmuje się 25 lat. Nazwa takiego produktu musi być sama w sobie specyficzna lub wyrażać specyficzny charakter wyrobu.

Zatem podsumujmy:

Chroniona Nazwa Pochodzenia

Nazwę produktu rolnego lub środka spożywczego możesz zarejestrować i chronić jako Chronioną Nazwę Pochodzenia (ang. Protected Designation of Origin – PDO) w przypadku, gdy:

- a) nazwa produktu wykorzystuje lub bezpośrednio nawiązuje do nazwy:
  - regionu,
  - konkretnego miejsca,
  - w wyjątkowych przypadkach do kraju,
  - miejsca, gdzie dany wyrób jest produkowany (np. bryndza podhalańska).
- b) cały proces technologiczny, tj. wytwarzanie surowców, produkcja wyrobu, przygotowanie do sprzedaży, odbywa się na obszarze, do którego odnosi się nazwa produktu;
- c) cechy charakterystyczne oraz jakość produktu wiążą się jednoznacznie ze specyfiką obszaru geograficznego, na którym jest on produkowany.

Chronione Oznaczenie Geograficzne

Nazwę produktu rolnego lub środka spożywczego możesz zarejestrować i chronić jako Chronione Oznaczenie Geograficzne (ang. Protected Geographical Indication – PGI), gdy:

- a) nazwa produktu wykorzystuje nazwę regionu, konkretnego miejsca, a w wyjątkowych przypadkach kraju, gdzie dany wyrób jest produkowany (np. ubiegający się o rejestrację miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich);
- b) produkt cieszy się renomą i uznaniem, posiada specyficzne cechy oraz jakość wynikającą z pochodzenia geograficznego lub jakość, która temu pochodzeniu jest przypisywana (właściwości produktu mogą mieć związek na przykład z występującym na tym obszarze klimatem, roślinnością, czy ukształtowaniem terenu, wyjątkowością gleby; o jakości produktu mogą decydować również np. lokalne umiejętności, metody i tradycja wytwarzania – tzw. lokalne know-how);
- c) istnieje związek pomiędzy produktem a obszarem, z którego ten produkt pochodzi. Powiązanie między nimi nie musi być tak silne, jak w przypadku Chronionej Nazwy Pochodzenia. Jednocześnie wymaga się, aby co najmniej jeden z etapów całego procesu produkcyjnego (tzn. wytwarzanie surowców, produkcja wyrobu lub przygotowanie do sprzedaży) odbywał się na obszarze geograficznym, do którego odnosi się nazwa produktu.

Gwarantowana Tradycyjna Specjalność

Produkt rolny lub środek spożywczy możesz zarejestrować jako Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność, jeśli spełnia on następujące warunki:

- a) jego nazwa musi być sama w sobie specyficzna (np. mozzarella, czy ubiegający się o rejestrację pierekaczewnik) lub też wyrażać specyficzny charakter produktu rolnego lub środka spożywczego (np: belgijskie piwo Lambic, produkowane przy udziale drożdży Lambicus, czy też ubiegające się o rejestrację miody pitne: półtorak, dwójniak, trójniak oraz czwórniak);
- b) produkt musi posiadać specyficzny charakter, tj. cechę lub zespół cech odróżniających go od innych produktów tej samej kategorii. Różnica ta nie może opierać się tylko na jakościowym lub ilościowym składzie produktu, ani na sposobie produkcji ustalonym w prawodawstwie krajowym lub wspólnotowym;
- c) produkt posiada tradycyjny charakter, który może być wyrażony za pomocą tradycyjnych surowców, tradycyjnego składu lub tradycyjnego sposobu wytwarzania.

Wiesz już, jak wygląda procedura składania wniosku o wpis produktu na Listę Produktów Tradycyjnych, teraz pora, abyś zapoznała się z zasadami przygotowywania i składania wniosku o rejestrację produktów w systemie unijnym.

Procedura ta jest znacznie bardziej złożona, a wniosek musi być przygotowany szczególnie starannie, ale korzyści wynikające z wpisu nazwy produktu do rejestru wspólnotowego są dużo większe.

Kobieto aktywna, przygotowując wniosek, pamiętaj o tym, że czas rejestracji zależy w pewnym stopniu od samych producentów. Im lepiej, we współpracy z innymi, wypełnisz wniosek i dokładniej przemyślisz wszystkie kwestie związane z jego uzupełnieniem, tym krócej będzie przebiegał cały proces rejestracji. Właściwie przygotowany wniosek nie będzie wymagał poprawek formalnych (na ocenę wniosku pod tym kątem ministrowi rolnictwa i rozwoju wsi przysługuje 14 dni). Jest również duże prawdopodobieństwo, że nie wpłyną zastrzeżenia od osób, których interesu gospodarczego lub prawnego dotyczy postępowanie w sprawie rejestracji nazwy danego produktu (zainteresowani mają 30 dni od dnia publikacji wniosku w Dzienniku Urzędowym oraz na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na zgłoszenie swoich wątpliwości). Uwag merytorycznych nie powinna również zgłosić Rada ds. Tradycyjnych i Regionalnych Nazw Produktów Rolnych i Środków Spożywczych, (która ma 30 dni na dokonanie merytorycznej oceny wniosku).

W przypadku pozytywnej weryfikacji wniosku, minister rolnictwa i rozwoju wsi wydaje decyzję o spełnianiu przez niego odpowiednich wymagań i przesyła zaakceptowany przez siebie wniosek do Komisji Europejskiej, która powinna go opublikować w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej w ciągu 12-tu miesięcy. Od tego momentu osoby z innych państw niż państwo członkowskie, z którego pochodzi wniosek, mogą w ciągu 6-ciu miesięcy zgłosić sprzeciw wobec proponowanej rejestracji. Jeżeli w tym czasie nie wpłynie żaden protest, Komisja Europejska umieszcza nazwę w rejestrze Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych lub w rejestrze Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności.

Jak widzisz, konieczność nanoszenia do wniosku ewentualnych poprawek, wydłuża całą procedurę.

Dzięki przepisom ustawy o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych, ko-

rzyści wynikające z ubiegania się o rejestrację nazw są odczuwalne już po przekazaniu wniosku o rejestrację przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi do Komisji Europejskiej, bowiem już od tej chwili nazwie przysługuje tymczasowa ochrona krajowa. Nazwy objęte ochroną tymczasową nie mogą być używane w obrocie na terytorium RP wobec produktów rolnych lub środków spożywczych, które nie spełniają warunków określonych we wniosku o rejestrację. Od tego momentu nie wolno używać ubiegającej się o rejestrację nazwy do określania produktu niespełniającego kryteriów ustalonych przez samych producentów pod groźbą kary (wysokiej grzywny lub nawet pozbawienia wolności).

Pamiętaj, że w przypadku rejestracji produktów w systemie jakości żywności kluczowym słowem jest współpraca. Z wnioskiem o rejestrację może wystąpić praktycznie wyłącznie grupa producentów (grupa w tym przypadku oznacza każdą organizację skupiającą producentów lub przetwórców tego samego produktu rolnego lub artykułu spożywczego, niezależnie od jej formy prawnej i składu). To właśnie producenci danego wyrobu muszą dojść do porozumienia w sprawie zasad jego wytwarzania, wspólnie przygotować wniosek, a następnie – już po rejestracji – wspólnie dbać, aby nikt nieuprawniony nie narażał na szwank ich dobrej reputacji jako producentów oraz dobrej marki zarejestrowanego przez nich produktu.

Producenci żywności wysokiej jakości mogą ubiegać się o dofinansowanie swojej działalności w ramach PROW 2007-2013. Chodzi tu mianowicie o poniższe dwa działania:

- a) uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności;
- b) działania informacyjne i promocyjne.

W ramach działania dotyczącego uczestnictwa rolników w systemach jakości żywności, planowany jest zwrot kosztów stałych związanych z uczestnictwem w systemie: Chronionych Oznaczeń Geograficznych, Chronionych Nazw Pochodzenia lub Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności do kwoty 3200 zł. Beneficjentem może być producent rolny wytwarzający zarejestrowany produkt zgodnie ze specyfikacją. Producent rolny otrzymuje wsparcie na podstawie kosztów rzeczywiście poniesionych, a koszty kwalifikowane obejmują składki na rzecz grup producentów związane z udziałem w systemie oraz koszty kontroli zgodności ze specyfikacją:

- rolnictwa ekologicznego – 996 zł na rok przez 5 lat;
- integrowanej produkcji – 2750 zł na rok przez 5 lat. W przypadku tego systemu suma kosztów jego wprowadzania i składek na rzecz grupy producentów, bez uwzględnienia kosztów kontroli zewnętrznej, zwracana jest do kwoty 750 zł na rok.

Oprócz tego, w ramach działań informacyjnych i promocyjnych, planuje się refundację kosztów poniesionych przez grupę producentów na działalność informacyjną i promocyjną, dotyczącą produktów zarejestrowanych jako Chronione Nazwy Pochodzenia, Chronione Oznaczenia Geograficzne i Gwarantowane Tradycyjne Specjalności oraz produkty rolnictwa ekologicznego, integrowanej produkcji oraz produktów należących do innych krajowych systemów jakości żywności. Działalność ta może obejmować na przykład organizację, uczestnictwo w targach lub wystawach, a także inne działania związane z public relations, w tym związane z reklamą. W ramach działania można realizować również różne kampanie promocyjne oraz reklamować produkty i informować o ich cechach i właściwościach za pośrednictwem wybranych kanałów umożliwiających dotarcie do konsumenta. Prowadzone działania mogą być nakierowane na określone grupy docelowe, a także na ogół konsumentów. Do wsparcia kwalifikują się jednak tylko kampanie prowadzone na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej. Beneficjentem

tego działania będą grupy producentów. Grupa musi skupiać producentów, którzy aktywnie uczestniczą w systemach jakości żywności. Wysokość pomocy wynosi 70% faktycznie poniesionych kwalifikowanych kosztów, zaakceptowanych działań informacyjnych i promocyjnych.

A teraz Kobieto aktywna, skoro już o promocji mowa, zastanów się, jak Ty możesz zachęcić potencjalnych klientów do zakupu Twojego produktu.

Postaraj się opracować strategię promocji regionu z wykorzystaniem produktu, nad którym pracowałaś do tej pory.

Przygotuj reklamujący go plakat, ulotkę, logo oraz hasło reklamowe. Może masz pomysł na jakiś festyn z wybranym przez Ciebie produktem w roli głównej? A może w Twojej miejscowości odbywają się już jakieś cykliczne, cieszące się dużym zainteresowaniem imprezy, które mogłabyś wykorzystać do zareklamowania Twojego wyrobu? Możliwości jest bardzo wiele, a Twoja pomysłowość nieograniczona!

Wszystko zależy od Twojej inwencji! To przecież Ty jesteś animatorką i wiesz najlepiej, co trzeba zrobić, aby Twój region w pełni wykorzystał daną mu szansę. Weź sprawy we własne ręce, bo kto, jeśli nie Ty, odniesie sukces!

Życzymy Ci powodzenia i z niecierpliwością oczekujemy na informacje z Twojego regionu o wydarzeniach kulturalnych połączonych z degustacją tradycyjnej lokalnej żywności.

Bibliografia

Rozdział I

Zredagowano na podstawie materiałów edukacyjnych i publikacji Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL oraz:

- Wacław Idziak, 2004, O odnowie wsi, Warszawa
- Wacław Idziak, Kształcenie liderów społeczności wiejskich
- Izabela Rybka, Animacja lokalna na obszarach wiejskich

Rozdział II, III, IV

Zredagowano na podstawie materiałów edukacyjnych i publikacji Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL:

- P. Henzler, B. Skrzypczak, 2006, Kim jest animator, Warszawa
- M. Konopczyńska, 1993, Animacja społeczno-kulturalna, Warszawa

Rozdział V, VI

Zredagowano na podstawie materiałów Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej

Rozdział VII

Zredagowano na podstawie materiałów Fundacji Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego oraz:

- B. Murawska, 2000 Przedszkole a start szkolny, [w:] red. T. Szlendak, Małe dziecko w Polsce. Raport o sytuacji edukacji Elementarnej, Warszawa
- L. G. Katz, 2003, Jakie są podstawowe potrzeby małych dzieci?, [w:] Nigdy nie jest za wcześnie – rozwój i edukacja małych dzieci, Warszawa

Rozdział IX

- W. Czerniec, 2001, Agroturystyka a promocja kultury Kultura w kręgu wartości, Lublin
- D. Słubik, B. Ditrich, K. Drąg, 2001, Agroturystyka to biznes dla ciebie: Materiały szkoleniowe na podstawie dostępnej literatury i własnych doświadczeń (Publikacja przygotowana w ramach pilotażowego projektu LEONARDO DA VINCI pt. „Dostosowanie umiejętności zawodowych kobiet powyżej 35 roku życia do potrzeb rynku pracy SME na wsi i w mieście” KOBIETA AKTYWNA)
- Materiały szkoleniowe Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej: „Gospodarstwa Gościnne” 1999-2007
- A. Swulińska-Kutalska, 2000, Co to jest żywnościowy produkt lokalny? Nasze kulinarne dziedzictwo, Warszawa
- Praca zbiorowa, 2001, Każde miejsce opowiada swoją historię, Poznań
- B. Perepeczko, 1999, Losy kultury ludowej a turystyka wiejska Dziedzictwo kulturowe polskiej wsi a turystyka wiejska, Supraśl
- J. Wlazło, 1998, Czy emocje sprzedają? Marketing w Praktyce
- J. Altkorn, 1999, Strategia marki, Warszawa
- J. Bazarnik, T. Grabiński, E. Kącik, S. Młynarski, A. Sagan, 1992, Badania marketingowe. Metody i oprogramowanie komputerowe, Kraków
- J. Garlicki, 1998, Pozycjonowanie produktu, Marketing w praktyce
- K. Huber, 1994, Image czyli jak być gwiazdą na rynku, Warszawa
- A. Ries, L. Ries, 1998, 22 niezmiennie prawa marki, Warszawa

Spis treści

3	Wprowadzenie – Maria Kahlau	
	Część pierwsza	
5	Rozdział I DEPARTAMENT DO SPRAW KOBIET RODZINY I PRZECIWDZIAŁANIA DYSKRYMINACJI – KIM JESTEŚMY	
13	Rozdział II „STEREOTYP, A RÓWNE SZANSE KOBIET I MĘŻCZYZN W ŚRODOWISKACH WIEJSKICH” – O PROJEKCIE	
	Część druga	
29	Wprowadzenie – Iwona Kusak	
	Rozdział I	
31	O ROZWOJU WSI – Teresa Jankowska, Iwona Kusak	
	Rozdział II	
35	JA JAKO ANIMATORKA – Iwona Kusak, Alina Hałoń	
	Rozdział III	
47	ROZPOZNANIE ŚRODOWISKA LOKALNEGO – Iwona Kusak, Alina Hałoń	
	Rozdział IV	
65	MOBILIZOWANIE LUDZI DO DZIAŁANIA – Iwona Kusak, Alina Hałoń	
	Rozdział V	
77	PRACA METODĄ PROJEKTÓW – Marcin Chludziński	
	Rozdział VI	
93	ŹRÓDŁA I SPOSOBY POZYSKIWANIA FUNDUSZY NA REALIZACJĘ PROJEKTÓW – Maciej Felski	
	Rozdział VII	
105	ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W OPARCIU O WARUNKI I ZASOBY LOKALNE. SPOŁECZNO-EKONOMICZNY WYMIAR OPIEKI I EDUKACJI DZIECI. ŚWIETLICE I MAŁE PRZEDSZKOLA – Gracjana Węgorska	
	Rozdział VIII	
117	ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W OPARCIU O WARUNKI I ZASOBY LOKALNE. WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO DLA ROZWOJU TURYSTYKI WIEJSKIEJ – Krystyna Drag	
	Rozdział IX	
131	ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W OPARCIU O WARUNKI I ZASOBY LOKALNE. WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU PRZYRODNICZEGO, KULTUROWEGO I DZIEDICTWA KULINARNEGO DLA ROZWOJU WYTWARZANIA PRODUKTÓW REGIONALNYCH I LOKALNYCH ORAZ WYKORZYSTANIE PRODUKTÓW DO ROZWOJU I PROMOCJI REGIONU – Anna Stolarska, Katarzyna Zajączkowska	
142	Bibliografia	

Opracowanie graficzne: **Mateusz Jankowski/Costa del Graphica**
Redaktor merytoryczny: **Iwona Kusak**
Redaktor wydania: **Irena Stanisławska**
Rysunki: **Aleksandra Kajewska (www.aleksandra.webd.pl)**

Warszawa 2008
Wszelkie prawa zastrzeżone

Publikacja wydana w ramach projektu „STEREOTYP, a równe szanse kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Departament ds. Kobiet, Rodziny i przeciwdziałania Dyskryminacji w MPiPS.

Wykonawca: **Custom Publishing - Edipresse Polska S.A.**